GORKİ

MUJİK

YAYINLARI

ROMAN

73

1. Basım Mayıs 1981

MUJİK/Maksim Gorki'nin romanı/Türkçesi, Mehmet Özgül/Düzelti, Olcay Göçmen - Nurten Satar/Kapak, Mustafa Delioğlu/Kapak filmi, Grup Grafik/Kapak basımı, Tekin Ofset/Onur Basımevi'nde dizilip basılmıştır/Oda Yayınları, Babıâli Cad. Sıhhiye Apt. 19/3, Cağaloğlu/Haberleşme, Posta Kutusu : 57 - Sirkeci - İstanbul
Tel. : 27 39 53

GORKİ

Türkçesi :
Mehmet Özgül

MUJİK

BİRİNCİ BÖLÜM

Taşra kentlerinde aydın kişilerin hepsi birbirlerini yakından tanırlar, o yüzden aralarında konuşulmadık şey kalmamıştır. Eğer böyle bir çevreye yeni bir insan girecek olsa, herkesin dikkatini üzerine çekmesi çok doğaldır. İlk günler onunla ilgilenirler, gelişine sevinmiş gibidirler; adamı tanımak için uzaktan uzaktan ölçüp biçerlerken arada bir tırmalayanlar da çıkar. Adamcağız ölçülerine kolayca uyan biriyse ona hemen bir nitelik yakıştırırlar; iş böylelikle kapanarak onu aralarına alırlar, kendilerinden biri sayarlar. Ama dar çevrelerine uymayan biriyse kimse aldırış etmez ona : Adama köşesine çekilip kendini içkiye vermekten başka çıkar yol kalmaz, toplumun dışına itilmiş biridir o artık.

Nedense bir adamı tanımlamakta tuhaf bir ivecenliğimiz vardır, yanımıza sokulan birine şöyle ya da böyle bir sıfat yakıştırmaya can atarız. Bu ivecenliğimizin sonu çoğu kez ne olur, bilir misiniz? Yeni tanıdığımız birinin karakter inceliklerini göremeyiz, belki de bile bile gözden kaçırırız. Çünkü ölçülerimizden hiçbirine sığmayan bu incelikler o insanı tanımamıza engel ol-

maya başlamıştır. Sık sık öyle durumlar olur ki, bir adamın kendine özgü karakter incelikleri dışardan farkedilmediği, görmezlikten gelindiği için o kişinin özgünlüğü olmaktan çıkar; bazı durumlarda da çevresindekilerin aldırmazlığından etkilenen adam başkalarına benzememekten korkarak karakterinin değişik yönlerini budamaya çalışır. Eğer bu karakter özellikleri fazlaca sivriyse adama karşı büsbütün düşmanca bir tavır takınılır. Kilise kapısında arkadaşlarından birkaç metelik fazla sadaka aldı diye bir dilenci de kıskanılıp horlanmaz mı?

Mimar Akim Andreyeviç Şebuyev bizim kentte göreve başlayalı altı ay geçti geçmedi, herkes ondan söz etmeye, yeni mimarımız kentin aydın çevrelerinde aranan bir konuk olarak boy göstermeye başladı. Bir yandan herkesin ilgisini çekiyor, bir yandan da hoşnutlukla karşılanmıyordu. Hakkında varılan yargılar değişik olmakla birlikte ona karşı çekingen, soğuk, bir mimar için kırıcı, güvensiz ve düşmanca davrandıkları bir gerçekti. Şebuyev kolay tanımlanır bir adam olmak şöyle dursun, güç geçtikçe zındıklığını, kural dışılığını daha çok açğa vuruyordu. Kimseyi birbirinden ayırmadan herkese eşit derecede gidip geliyor olması ona karşı beslenen düşmanlığı körüklemekteydi. Her dostluk çevresinin kendi zevkleri, kendi töreleri, kendi düzeni vardır; bir çevrenin insanlarını birbirine bağlayan sıkı fakat görünmez bağlar, bu insanları başka çevrelerden de uzaklaştırır. İşte Şebuyev kendini bu bağlarla bağlamaktan da öte, bu bağları birbirine dolaştırmaya, hatta koparmağa çalışıyor gibiydi. Onun bu cüreti, ha-

tır tanımaz tavırları insanları kızdırmakla kalmıyor, ona karşı duyulan ilgiyi de artırıyordu.

Dış görünüşüyle de hemencecik göze çarpan bir adamdı Şebuyev. Damarlı kalın boynu üstündeki kocaman kafası, tıknaz bedeniyle uyumsuz görünen uzun kolları, otuz yaşlarındaki bu adamın doğa ana tarafından aceleye getirilip yaratılıverdiğini düşündürüyordu insana. Şebuyev'in kaba saba, kemikli bir yüzü, gözlerini fazlaca derine kaçmış gösteren ileri çıkık geniş bir alnı vardı. Sarı bıyıklarının üzerinde gaga gibi duran kemerli çirkin burnu, karşısındakini küçümsercesine kıvırdığı kalın alt dudağı yüzüne alaycı, tatsız bir görünüm veriyordu. Şebuyev'in çirkinliğini örten tek şey canlı, parlak gözleriydi. Gülümsediği zamanlar yüzü zeki, babacan bir görünüm alır, fakat gene de insanlara tepeden baktığı sezinlenirdi. Şebuyev kendine güvenen bir sesle, bağıra bağıra konuşurdu ; konuşurken ellerini, kollarını sallar, sanki bundan ayrıca bir güç alırdı. Yontulmamışlık, kaba sabalık yalnız dış görünüşünde değil, sesinin çınlayışında bile vardı. Giyimine gelince, sık dokunmuş, kalın kumaş giysilerle görülürdü hep. Bedenine tam otursun da, modaya uysun uymasın, ona hiç aldırış etmezdi. Bir gün bakmışsınız, boğazına değin düğmelenmiş, subay kaputuna benzer uzun bir redingotla çıkagelmiş ; ama ertesi gün enine gelişmiş bedeninde Avusturyalıların giydiği cinsten kısa bir ceket vardır. Bu da başkalarını çileden çıkarmaya yeterdi.

Aklı başında, zeki bir adam olan Doktor Kropotkin bir gün ;

— Madem başkalarına benzememeye çalışı-

yor, bunu bir de giyimiyle vurgulamaya gerek var mı? Dış görünüşüyle dikkat çekmek istiyorsa allar, maviler giyse ya! dedi.

Bizim doktor oturaklı, düzensever bir adamdı. Yaya kaldırımında yürürken önüne bir taş çıkacak olsa, bastonunun becerikli bir vuruşuyla taşı ta yolun ortasına fırlatır; sonra da kendisini örnek almalarını istercesine sağa sola dik dik bakardı. Sorunlarını çoktan bir çözüme bağlamış, yaşamda her şey onun için basit, anlaşılır bir hal almıştı. Sakin bir duruşu, etkileyici bir görünüşü, inandırıcı bir konuşması vardı. Hastalarını çoğunlukla tüccarlardan seçer, kumarda fazla para sürmezdi. Evlenecek iyi bir kız aradığı söyleniyordu. Bu uzun boylu, sağlıklı, dik duruşlu adamın zarif bir hareketi de, konuşurken sarı gür sakalını bir eliyle ağır ağır sıvazlamasıydı.

Şebuyev onu ilk karşılaşmalarında şaşkına çevirmişti. Biraz gücenik;

— İnsaf, bu ne biçim adam, a dostlar! dedi. Kafasının içi arap saçı gibi karmakarışık. Beyninde ne belirli bir dünya görüşü, ne de benim için önemli olan, ona kentimizin ileri gelen, okumuş bir adamı dedirtecek bir şey var. Zekâsının üstünlüğüne bir diyeceğim yok, gelgelelim kaba, katı, mantığın disipliniyle yontulup parlatılmamış bir zekâ bu...

Doktor konuşmalarında öylesine çok sıfat kullanırdı ki, belirtmek istediği bir şeyi tuğlayla örer gibi sıfatlarla örer kapatırdı. Erdemlerinden biri de özgür düşüncelilik olan doktor, Varvara Vasilyevna Liyubimova'nın cumartesi toplantılarını kaçırmamayı borç bilirdi.

Bu kadının çevresindeki topluluk kentin en ilginç insanlarının oluşturduğu küçük fakat en sıcak arkadaş çevresi sayılırdı. Varvara Vasilyevna dostlarının büyük saygısını kazanmıştı. Kadının ne iş yaptığına gelince, aslında ebeydi ama yurt dışında gördüğü bir öğrenimden dolayı doktorluk diploması almış, sonra da hiç doktorluk yapmamıştı. Bununla birlikte diploması sayesinde yatılı bir kız okulu ile pazar günleri çalışan başka bir okulda sağlık dersleri verme olanağı bulmuştu. Bu olanağı ona valinin karısının sağladığı biliniyordu. Valinin karısıyla aralarından su sızmayışı dolayısıyla onun gibi cana yakın, etkileyici kişiliği olan bir kadına böyle şeyler sağlandıysa çok muydu? Varvara Vasilyevna okumuş, çalışkan, alçak gönüllü bir kadındı; ayrıca, devrimizde nesli gittikçe tükenen, o nefis Rus güzellerinden biriydi.

Uzun, biçimli bir vücudu, iri göğüsleri, değirmi bir yüzü vardı; kestane rengi saçları ensesinde kalın bir örgüyle toplanmıştı. Başını dik tutarak salına salına yürüyüşü ona atak, gururlu bir hava veriyordu. Siyaha kaçan kaşların gölgelendirdiği lacivert gözlerinin bakışı öylesine tatlıydı ki, bu okşayıcı, rahatlatıcı, zeki bakışlar karşısında insanın Varvara Vasilyevna'ya derin bir saygı, aynı zamanda onun hoşuna gitmek için de büyük bir istek duymaması elinde değildi. Hele o gülücükler, o gülücükler! O sevimli, güzel yüzün gülümsemesi karşısında kimin içi erimezdi ki!.. Varvara Vasilyevna kısa tümcelerle az konuşan bir kadındı. Göğüsten gelen yumuşak sesinden onun yalın, yapmacıksız bir insan olduğu hemen anlaşılıverirdi. Evindeki gürültülü top-

lantılarda şamatacı konuklar arasında onun ölçülülüğü, suskunluğu pek bir göze çarpardı. Varvara Vasilyana'nın bir tuhaflığı vardı, o da kadınlardan hoşlanmayışı, Tatyana Nikolayevna Liyahova'dan başka kadın arkadaşının olmayışıydı.

Tatyana Nikolayevna pazar okulunun yöneticisiydi ve işini bütün kalbiyle severdi. Onun, iyiliklerin tükenmez kaynağı olan kalbi de sevimli yüzü gibi canlı, heyecanlı, ışık saçan kırışıklarla dopdolu olmalıydı. Tatyana Nikolayevna sekiz yıl önce, üniversiteyi yeni bitiren tek oğullarının tutuklandığı gün kalp yetersizliğinden ölen saygıdeğer sulh yargıcı ve yargıçlar kurulu başkanı Matvey Kirilloviç Liyahov'dan dul kalmıştı. Bayan Liyahova kocasını gömdü, oğlunu Perm hapishanesine yolcu etti, evine döndükten sonra da kendini, her şeyiyle bağlı olduğu okuluna verdi. Aynı yıl oğlunun ölüm haberi geldi. Oğlunun öldüğünü adına gelen bir yazıdan öğrenen Tatyana Nikolayevna'nın, iyilik dolu gözlerini korkuyla göğe kaldırıp titreyen bir sesle;

— Tanrım, neden bunlar? Ben ne yaptım? diye sorduğu söylenir.

Ama üç gün sonra gene işe koyuldu. Okul onun için bir tapınak gibiydi, o nedenle orada kutsal bir heyecan ve sarsılmaz bir inançla bıkmadan usanmadan çalışırdı.

Ufacık tefecik, cılız, sinirli bir kadıncağızdı Tatyana Nikolayevna. Pembemsi yüzü kırışıklarla kaplıydı, bu kırışıklar arasından çocuksu, duru bakışlı bir çift güzel göz sönmeyen iki lamba gibi parlar dururdu. Gün boyu sırtından ütülü siyah yün giysisini hiç çıkarmazdı. Koltuğunun altın-

da birtakım kitaplar, yüzünde eksik olmayan bir kaygı, kentin sokaklarında küçük adımlarla oradan oraya koştururdu: Ya öğrencilerine öğretmen aramakta ya da bezgin, hasta bayan öğretmenleri evlerinde yoklamaktadır... Yüreciği oğlunun özlemiyle yanan bu kadın kadar kim bezgin, yorgun insanları avutabilir, onlara destek olurdu? Arada bir kadıncağızın inancıyla alay edenler çıksa da onu sevmeyen yok gibiydi. Onun inancı saydığı şey, kendisi kadar saf ve temizdi.

Yanında yaşamın düzensizliklerinden söz açılarak, mutluluğa giden yolun ne olduğu sorulacak olsa o hemen canlanır, heyecandan titreyen minicik ellerini kavuşturarak yalvaran bir sesle;

— Ah, dostlarım, yaşam hiç de sizin bildiğiniz gibi değil! derdi. Güçlüklerin çözümü öylesine kolay ki! Bilinçle yaşayan, eleştirel düşünen insanların sayısını artırın, bakın sonunda neler oluyor? Eğer halka gerekli eğitim verilebilse bu yaşam yeniden kurulur, yeni yaşam biçimleri kendiliğinden filizlenir. İnanın bana!

Şebuyev'le ilk tanışmalarında adamcağıza karşı düpedüz surat astı. Öyle öfkelenmişti ki, yanındakilere gülünç gelen bir somurtkanlıkla sandalyesinden fırladı, Şebuyev'den özellikle kaçtığını göstermek çin salonun ta öbür köşesine gitti. Sinirden tir tir titriyordu.

— Aklınıza şaşıyorum! dedi oradakilere. Bu adamın ilgilenilecek nesi var? Bana kalırsa manen çökmüş, bencilin biri bu adam. Hiçbir şeye inancı kalmamış, iğrenç, sevimsiz, can sıkıcı bir herif!

Bir gün Varvara Vasilyevna'nın evinde dok-

torla Tatyana Nikolayevna, aydınların toplumdaki işlevi konusunda ateşli bir tartışmaya tutuşmuşlardı.

Doktor;

— Saygıdeğer Tatyana Nikolayevna, kanımca bizler geçmişten bize kalmış sağlam inançlara, atalarımızın kutsal öğütlerine sımsıkı sarılmalı; büyük evrimler çağının miraslarının bekçisi olmalıyız, dedi etkileyici bir sesle.

Tatyana Nikolayevna öfkeden ellerini kollarını sallamaya başladı.

— Nasıl, neyin bekçisi olmalıymışız? Sokak başlarındaki kulübe bekçileri gibi mi, yoksa yol boyunca dizilmiş ağaç direkler gibi mi?.. Aydınlar için ne yüce, ne kahramanca bir görev doğrusu! Doktor, söylediklerinizden utanmalısınız!

Doktor hoşgörüyle gülümsedi.

— Aman kızmayın, Saygıdeğer Tatyana Nikolayevna. Size göre aydınların işlevi ne olmalıdır?

Tartışmanın en kızgın bir anında içeri Şebuyev girdi. Tatyana Nikolaveyna görür görmez adamcağıza saldırdı.

— Alın işte biri daha! Ee, söyleyin, bu konuda siz ne diyeceksiniz bakalım?

Yüzünde babacan bir gülümsemeyle Şebuyev elini uzattı.

— Size ilk sözüm "merhaba" olacak, Sayın Tatyana Nikolaveyna!

— Ah, sizin şu nezaketiniz! Şimdi nezaketi bırakın da söyleyin bakalım: Siz "aydınlar" sözünden ne anlarsınız?

Tatyana Nikolayevna karşısındakinin üzerine çimdikleyecekmiş, ısıracakmış gibi varıyordu.

— Aydın mı dediniz? Onlar çavdar çiçekleridir.

Tatyana Nikolayevna bir an şaşırdı, olduğu yerde dondu kaldı. Sonra gözleri parladı, bir sevinç çığlığı attı:

— Nasıl? Ne dediniz, ne dediniz?

— Siz hiç çavdar çiçeği gördünüz mü?

— Çavdar çiçeği mi? Aman ne zekice bir buluş, ne yerinde bir söz? Siz gerçekten zeki bir insansınız, Akim Andreyeviç? Sizi moralce çökmüş biri sandığım için beni bağışlayınız.

Varvara Vasilyevna gülümseyerek atıldı.

— Durun bakalım, hemen sevinmeyin. Akim Andreyeviç henüz yeni bir şey söylemedi ki... Aydınların halk yığınlarının çiçeği olduğu bilinen bir şey. Şimdi ona aydınların işlevinin ne olduğunu sorun.

— Hem de her yerde ve her zaman açan bir çiçek, diye üsteledi Şebuyev.

— Bu söylediğiniz de yeni değil.

— Biliyorum, yeni değil. Ama inanıyorum ki, yaşam ekinlerinin çiçeği ürüne durduğu zaman doğacak asıl yenilik.

— Peki, sizce bu ürünü kim yiyecek? diye sordu doktor.

— Kim mi? Mujik, yani köylümüz...

Şebuyev bunu söylerken çok sakindi.

Tatyana Nikolayevna bir sevinç çığlığı daha attı.

— Öyle ya, halk! Halk yiyecek bu ürünü. Ereğimizin halkı yetiştirmek olduğunu her zaman söyler dururdum. Ah, Akim Andreyevç, her şeyi ne güzel anlıyor, ne güzel anlatıyorsunuz!

O günden sonra Tatyana Nikolayevna, Şe-

buyev'i de, çevresini saran birçok aklı başında insanlardan biri saymaya başladı.

Şebuyev'le yakın arkadaşlık kuran biri varsa o da Çevre Sağlığı (*) Hekimi Pavel İvanoviç Malinin'di. Pavel İvanoviç siyah güzel gözlü, siyah sivri sakallı, uzun saçlı, boylu poslu bir adamdı. Pek çok şiir yazar, yazdığı şiirleri kalın dergilerde bastırır, ama kendi şiirlerine karşı pek umursamaz davranırdı. Onun bu konuda kendisiyle alay ettiği, şiirlerine nazireler yazdığı sık sık görülmüştür. Gerek kimi zaman güzel ve içten düşen bu şiirlerde, gerekse bunlara yazdığı alaylı nazirelerde insanın içini titreten bir hüzün, karamsar bir duygu sezilirdi. Her zaman düşünceli, durgun olan Pavel İvanoviç'in toplantılarda neşelendiği pek görülmemiştir. Dünyasal her şeyin boşluğu, insanın yazgısının gizemliliği, aklın ve duyguların çelişikliği ve daha nice derin konular üstüne sessiz sessiz konuşur dururdu. Çevre Sağlığı hekiminin yumuşak durgun sesi içe işleyen kötümserliğiyle karışınca onu dinleyenlere bir bir hüzün çökerdi.

— Hadi gene sızlanıp durma, Pavel İvanoviç, derlerdi onu susturmak için.

Buna hiç gücenmez, yüzünde kederli, iyicil bir gülümsemeyle arkadaşlarına bakarak sesini keserdi. Kentte onu herkesin sevmesinin en büyük nedeni katıksız bir içtenliğe sahip oluşuydu. Okşayıcı yumuşak sesiyle öyle şeyler söyler, güzel gözlerinin tatlı bakışıyla insanlara öyle soru-

(*) Romanın aslındaki terime «çevre sağlığı» gibi çağdaş bir karşılık verilmiştir. Hekimliğin bu dalı, insan sağlığını korumak için hastalığı önleme çalışmalarıyla ilgilenmektedir. (Ç.N.)

lar sorardı ki, onun yerinde bir başkası olsa adamı cehennemin dibine yollarlardı. Ama dinlerlerdi onu, karşısında utanıp sıkılarak gülümserler, her sorduğuna yanıt verirler, sevgi gösterirlerdi. Çünkü onun kimseyi kınayıp suçlamayacağını, yalnızca insanlarda bir şey aradığını bilirlerdi. Hem de aklını, duygularını acı veren bir zorlamayla zorlayarak...

Mimarı Varvara Vasilyevna'nın çevresine sokan da Malinin'di. Şebuyev'le arkadaşlığı öğrencilik yıllarına uzanıyordu. Birlikte tıp fakültesine başlamışlar, ebuyev ikinci sınıfta oradan ayrılarak mimarlık akademisine geçmişti. Daha o zamanlar düşüncelerini ayrı yönde geliştirmeye başlamıştı, arkadaşlarına fazla sokulmazdı. Geçimini ders vererek sağladığı, sık sık da açlık çektiği biliniyordu. Ama yardım için ne bir arkadaşına baş vurmuştu, ne de bir hayır kurumuna.

— Şimdi çok iyi anımsıyorum, köyündeki okulu bitirince anasına babasına haber vermeden kente kaçmış... Yalnız başına sıkıntılı yıllar geçirmiş, sonra dışardan lise sınavlarını vererek üniversiteye girmeyi becermiş. Onun hakkında öyle çok şeyler anlatırlardı ki, bunların neler olduğunu unuttum şimdi. Belleğimde kaldığına göre onun için anlatılanlar hayli abartılmış şeylerdi, bunları duysa Şebuyev'in koltukları kabarırdı.

Malinin'i dikkatle dinleyen doktor Kropotkin sakalını sıvazlamaya başladı. Bu, onun bir şeyler söylemek istediğinin en şaşmaz belirtisiydi.

Arkadaşlarına sataşmaktan, onları iğnelemekten hoşlanan, zaten dış görünüşüyle de hani

balığına benzeyen Surkov adındaki genç konuk gene dayanamadı.

— Dostlarım, doktor düşünce bulmak için sakalına baş vuruyor, diye atıldı.

Doktor bu adamdan nefret ederdi, onunla tartışmaktan durdukları hiç görülmemişti. Ama bu sefer ona aldırış bile etmedi, Malinin'in anlattıklarından hayli etkilenmişe benziyordu.

— Dostlarım, anladığıma göre bu adamın gözü yukarlarda. Şöyle bir düşünün, üniversiteyi bırakıp mimarlık akademisine gitmek ne demek? Bence bunun bir anlamı olsa gerek... İnsanların acısını dindirme mesleği olan doktorluk mimarlıkta hiçbir zaman kıyaslanamaz. Daha fazlasını da söyleyeyim mi? Adamın köylülüğü gözünün yukarlarda oluşunu göstermeye yetmez mi?.. Bizim köylücükler hep böyledirler zaten, gözleri paraya doymaz. Bu da doğaldır; çünkü para onlara göre her şeyi satın alan, her şeyi dümdüz edip önlerine seren bir güçtür. Hepsi de böyle yetiştirildikleri için suçlamıyorum onları. Yaşamları boyunca paranın gücüne, parası olanın sonunda haklı çıktığına tanık olmuşlar. Moral yapıları bakımından köylülerin değişik bir konumda oldukları da ayrı bir gerçek. Adam olup oradan çıkanların dahi, ruhlarında sinsice bir para düşkünlüğü yatar. Fakat ben onları gene suçlamam. Çünkü açgözlülük doğal yapılarıdır, bunu onlara yaşam koşulları telkin eder. Aç bir insanın gözü doyar mı?..

Surkov bu sefer edeplice bir tavırla sordu:

— Doktorcuğum, sizin esnaf bir aileden geldiğinizi biliyorum, doğru mu?

— Doğru. E, ne varmış bunda?

— Köylülüğün iyi bir değerlendirmesini yaptığınıza göre esnafların ruh yapısını da şöyle bir çiziverir misiniz? Ama günah çıkarma türünden olmasın, ana hatlarıyla dokunun, yeter.

Doktor, Surkov'a nefretle baktı.

— Beyefendiciğim, insanoğlu zihinsel gelişiminin üst düzeyine çıkınca geldiği sınıfın birtakım tipik özelliklerini yitirir, bunu biliyorsunuzdur sanırım.

— Yani bundan şunu mu anlayayım: Diyelim ki iyi bir felsefe öğrenimi görmüş domuzun suratı zamanla Diyojen'in yüzünün soyluluğunu mu kazanacak? Hayır, hayır, iyi bir benzetme yapamadım, böyle bir değişim olamaz. Fakat siz şunu yanıtlayın: Esnaf gerekli değişime uğradığı halde köylü uğrayamaz mı?

— Kentte yaşayan, daha kültürlü biri olarak esnafın bilinç düzeyi ilkel bir dünya görüşüne sahip olan köylününküne göre kendi kendini eleştirmeye daha elverişlidir.

Surkov'la başlatılan tartışmanın sonu gelmek bilmezdi, çünkü durmadan kışkırtır, iğnelerdi insanları. Onun bu sataşmalarına, kızdırmalarına, çelişkili çıkışlarına alışkın olan arkadaşları doktorla girdiği tartışmayı keserek Malinin'e Şebuyev hakkındaki düşüncelerini sordular.

Fakat Malinin kaçamak yanıtlar veriyordu.

— Ne diyeyim, bilmem ki... Onu ben de ancak sizin kadar tanıyorum...

Doktor sabırsızlanıyordu.

— Bırakın siz şimdi lafı gevelemeyi; onun nasıl bir adam olduğunu, beğenip beğenmediğinizi söyleyin yeter. Sizin gibi bir adamın değer-

lendirmesi bizler için önemli, çünkü siz, çünkü siz...

Malinin, doktorun yüzüne sitemle baktı; inandırıcı bir sesle şunları söyledi:

— Ben bir adam şöyle ya da böyledir diye kestirip atmam. İyi değildir böyle şeyler. Adamın ruh zenginliğini sınırlamış, belki de onu küçük düşürmüş olursunuz. Bununla birlikte onun bana benzemediğini söyleyebilirim ki, bu bile büyük bir erdemdir... Güçlü bir adam, başka ne diyeyim?..

Bu dokunaklı sözlerden sonra Şebuyev konusundaki tartışma son buldu. Varvara Vasilyevna'nın evine gidip gelenlerin düşüncesine göre Malinin ev sahibesine âşıktı ve onun Şebuyev hakkında konuşmak istemeyişini aralarındaki kıskançlığa yordular. Oysa Malinin'in Şebuyev'le yakınlığı böyle bir yoruma yer bırakmıyordu. Onunla her gün buluşur, evine gider, birlikte gezmeye çıkarlardı. Ona sımsıkı bağlanmıştı. Şebuyev de ona karşı öbürlerine olduğundan daha anlayışlı, daha yumuşaktı. Onunla konuşurken sesini alçalttığı bile olurdu.

Varvara Vasilyevna'nın dost çevresine, yukarda sözü geçenlerden başka birkaç kişi daha giriyordu. Bunlardan biri olan Filip Nikolayeviç Hreptov uzun boyu, çarpık bacakları, kambur sırtı, çiçek bozuğu yüzü ve gözlerinin bozukluğuyla hayli tuhaf görünüşlü bir adamdı. Altın çerçeveli gözlükleri adamcağıza pek yardım etmiyor olmalı ki, bir şeye bakarken boynunu uzatıp kambur gövdesini öne doğru daha da eğmesi, parlak gözlerini hiç kırpmaması gülünç gelirdi insana. Onu böyle dikkatlice bakarken görünce

hedefinden gözlerini ayıramadığını, ileriye doğru atılıvereceğini sanırdınız. Zaten bütün tavırlarıyla gözetleyen, yapışkan, yalnız kendisinin bildiği bir şeye kuvvetlice inanmış bir hali vardı.

Zamanında üniversiteye gitmiş ama bitirmemişti, şimdi kentteki bir kitapçı dükkânını yönetiyordu. Bir terzinin oğlu olması dolayısıyla esnaftan birçok akrabası, bir o kadar da arkadaşı vardı. Düğünlerde, vaftizlerde, doğum günü kutlamalarında kafayı çektiği yetmiyormuş gibi, sık sık da terzilerin, ayakkabıcıların, bakırcıların çağrılarına "arkadaşça" katılırdı. Bu gibi içkili toplantılara büyük önem verirdi, geçerli bir neden olmadan içki şölenlerine katılmadığı hiç görülmemiştir. Sonra ahbaplarına birtakım iş mektubu yazması hiç eksik olmazdı. Onların aile işlerine bile karıştığı söylenirdi. Bir keresinde de esnaf derneğinin belediyeyle olan bir davasını üzerine almış, bu çetrefil işin başarıyla üstesinden gelmişti. Göründüğü kadarıyla kendi çevresinde yararlı bir adamdı, gücü yettiğince de bu çevreyi etkileyebiliyordu. Onun girişimleri ve yardımları sonucu esnaf derneğinde iyi bir kütüphane ile bir okuma salonu açılmıştı.

Filip Nikolayeviç içmeyi severdi; fakat içki içtiği sırada efendiliğini, kendine saygısını yitirmez, ayık olduğu zamanlardan da daha konuşkan olmazdı. Konuşmayı fazla sevmemesi yüzünden, Varvara Vasilyevna'nın evinde soyut konularda tartışma çıktığı zaman çarpık bacaklarını sandalyesinin altına kıvırarak sus pus otururdu; gövdesini ileri verip kollarıyla dizlerine dayanarak, bir yandan da parmaklarını oynatarak konuşulanları can kulağıyla dinlerdi. Onun bu otu-

ruşuna herkes alışmıştı, kimse onun sandalyede iki büklüm katlanmasını yadırgamazdı. Ama basit de olsa günlük konulardan söz açılacak olsa, o hemen konuşmaya katılır, çeşitli yönlerden görüşler ileri sürerek sonuç soyulmuş bir yumurta gibi tertemiz ortaya çıkıncaya değin işin peşini bırakmazdı.

İlk anlarda Şebuyev'e büyük bir ilgiyle, dikkatle davrandı. Onun konuşmalarını dinlerken öne doğru daha bir eğiliyor, parmaklarını daha açık kıpırdatıyordu. Fakat mimarın bir tutumu hoşuna gitmemiş olacak ki, bir süre sonra ilgilenmeyi bıraktı onunla, bu da kimsenin gözünden kaçmadı. Nedenini sorduklarında şöyle dedi:

— Belki de yanılıyorum, çünkü iyi bir ruhbilimci değilim. Öyle sanıyorum ki, adamın bizlere karşı yüksekten bir bakışı, bizleri küçümsüyormuş gibi bir tavrı var. Ben burnu Kaf dağında herifleri sevmem. Ne biçim... nasıl bir şey bu?.. Madem birtakım yüksek görüşleri varmış, gelsin bunları bize açıklasın. Şurası bir gerçek ki, adamın kendi çizgisi var... Fakat... fakat bu bizlere tuhaf davranması için bir neden değildir...

Hreptov kulak tırmalayıcı ince sesiyle sürdürdüğü konuşmasını bitirmişti ki ,onun esnaflarla girdi-çıktısında yakın arkadaşı olan Kirmalov kalın sesiyle kestirip attı:

— Çünkü, efendim, kentsoyludur o!

Kilise şarkıcısı, yerel bir gazetenin yazarı ve ayılmaz bir sarhoş olan Kirmalov, Rus insanının yetenekli, o nedenle de mutsuz temsilcilerinden biriydi. Yerel gazeteye yazdığı, şarkıcıların ,işçilerin yaşamıyla ilgili küçük öykülerde insanlara

karşı duyulan büyük bir sevgi ve kaba saba da olsa ruhu titreten güçlü bir şiirsellik vardı. Kirmalov öykülerinde hem yaşamı bildiğini, hem de onu güzel anlatabileceğini gösteriyordu. Bir okuyucu onları okurken, yazarın, söylediklerinden daha çoğunu, daha güzel bir biçimde söyleyebileceğini, istese insan ruhunu korkunç derecede sarsabileceğini hisseder; onda bir eksiklik bulunduğunu anlardı.

Kirmalov oklava yutmuş gibi dik durur, fabrika düdüğüne benzer kalın bir sesle konuşurdu. Konuşurken neden ağzından duman çıkmadığına şaşardı insan. Giyimi-kuşamı kirli, dağınık, saçları karmakarışık, gözleri deli gözleriydi; kaba, hayvanı andıran bir görünümü vardı ilk bakışta. Öte yandan duygulu bir şiirin güzelliğini, hüzünlü Rus şarkılarındaki, insanın içini dağlayan elemi anlar; iyi müziği delicesine severken Rus sazı gusliyi şaşırtıcı bir beceriyle çalardı. Zamanının çoğunu meyhanelerde, batakhanelerde işçilerle, serserilerle birlikte geçirdiği için, onları anlatırken sesinde öfke, acı, derin bir insan sevgisi çınlar; gözlerinde yaş damlacıkları parlardı.

Önceden sözü geçen Vladimir İlyiç Surkov, Varvara Vasilyevna'nın arkadaş çevresinin mayasıydı. Küçücük başında kısa kesilmiş sert saçları fırça gibi dikilen, bu ince yapılı, ufak tefek adam yerinde hiç rahat durmaz; çok canlı, batıcı, biraz da öfkeli hareketleriyle bir ötekine, bir berikine biteviye sataşırdı. Sivri burnunun üstünde aşağı kaymış gözlükleriyle Varvara Vasilyevna'ya gelip de ortaya bir-iki laf attı mı, artık heyecanlanan, kızan, adamcağızın üzerine saldı-

ranları mı ararsınız... O gene durmaz, sıçan gözlerine benzer kara gözlerini zevkle süzerek burnunu havaya diker, arkadaşlarını çileden çıkaran birkaç söz daha sokuştururdu. İnsanları öfkelendirmekten çok hoşlanıyor olmalıydı, çünkü amacına ulaşmak için elinden geleni ardına koymaz, arkadaşlarını deliye döndüren çıkışlarıyla, çelişkileriyle kılıktan kılığa girerdi.

Bir keresinde bilmem hangi kentteki dinlenme evinde kalan yirmi dört yaşlı kadın evde ansızın çıkan bir yangında cayır cayır yanmıştı. Surkov hemen bu acıklı olayı diline doladı; yaşlı insanları yakmanın toplum için son derece yararlı olacağını ileri sürerek, bu konuda devletin bir yasa bile çıkarması gerektiğini savunmaya başladı. Bir yandan yaşlıların bakımı için yapılan masrafları hesaplıyor, bir yandan da topu birden en iyi yoldan yakılırsa elde edilecek kemiklerin toplamını bulmaya çalışıyordu. O sırada canlı yüzüne yapıştırdığı ciddiyet ve düşüncelerini savunurken takındığı içtenlik görülmeye değerdi. Surkov'un bu girişimi büyük bir başarı kazanmıştı. Adama sitem etmeye, ayıplamaya, hatta sövmeye başladılar, ama bir yandan da onunla tartışmaktan geri durmadılar. Bu gibi tartışmaların son bulduğu her seferinde hepsi zihinlerinin tazelendiğini; bu saçma, saçma olduğu kadar da hırçın ve zekâ eseri tartışmaların sanki beyinlerindeki tozu silerek tertemiz yaptığını hissederlerdi. Surkov çok varlıklı bir memurun tek oğluydu, babası yakınlarda ona büyük bir miras bırakarak ölmüştü. Kısa bir süre önce hukuk fakültesini bitirerek bir avukatın

yanına giren Surkov kendisine bu işi meslek edinmeye karar vermişti.

Varvara Vasilyevna Liyubimova'nın çevresine girdiğinden birkaç gün sonra açıkça şunları söyledi:

— Dostlarım, bu kentte, benim inancıma göre aptalların ve soyguncuların bu sıkıcı barınağında, en ilgi çekici, en aklı başında insanlar sizlersiniz. Geri kalanlar ise kör yazgının doymak bilmez ölüm canavarının önüne atıvereceği zavallı kurbanlardır. Sizler bile bir hayli parlaklıktan yoksun insanlarsınız; inancım olur ki, yaşamında yeni çığırlar açacak gücü hiçbiriniz gösteremeyeceksiniz. Yaşam boyu hep eski yollardan, körler gibi art arda dizilerek ağır-aksak yürüyeceksiniz...

Doktor bu sözlere gücenerek surat astı, Hreptov pek umursamaz göründü, Kirmalov ağzının içinde bir şeyler homurdandı, konuşmacıyı çok beğenen Varvara Vasilyevna şaşkın bakışlarını ona çevirerek konuşmak istediyse de Malinin durdurdu onu.

Malinin, yiyecekmiş gibi gözlerini Surkov'a dikmişti.

— Neden öyle? diye sordu yavaş bir sesle.

— Çünkü siz her çeşit düşüncenin, görüşün pek hamarat, hem de pek sadık uşaklarısınız da ondan. Düşüncelerle cebelleşerek değil, onlara ayak uydurarak gidiyorsunuz... Soluduğunuz hava düşünce devinimlerinin temizlediği hava olmalı, oysa siz düşünce devinimlerinin tozlandırdığı havayı soluyorsunuz.

O sırada Varvara Vasilyevna'nın dost çevresinin ağır topu olan doktor katıldı konuşmaya

ve çok geçmeden güncel sorunların bütün cephelerinde şiddetli bir savaş başladı.

Surkov'un orada en çok yakınlık duyduğu kişi Kirmalov'du, bu da ona karşı beslediği sevgiden değil, adamın değişik kişiliğinden ileri geliyordu. Aslında dış görünüşüyle aralarında büyük bir karşıtlık vardı. Biri pasaklı, saçı sakalına karışmış, kılıksız, sarhoş, hantal bir adam; öteki ise yüzünün sivriliğiyle kokarcaya benzeyen, giyimi-kuşamı düzgün, en hoş kokuları sürünen, nükteli konuşmalarıyla caka satan yakışıklı bir genç... Biri yarı okumuş, öteki üç dilde rahatlıkla okuduğu kitaplarla dopdolu...

Şebuyev her ne kadar insanlarla dostluk kurmada hislerini belli etmemeye çalışıyorsa da, Bayan Liyubimova'nın evine gelip gidenler onun kişilere yaklaşmak istediğini farkederek bundan kıvanç duydular. Bu durum Hreptov'u özellikle dürtüyordu.

— Siz ne dersiniz bilmem ama bence adamı biraz açmak gerek. Rahatça koşarak içini dökmeli, kendini ortaya koymalı. Adamcağız geliyor, gidiyor, oturuyor, dinliyor... Niçin yapıyor bunları? Nedir asıl ilgisini çeken şeyler? Bence bunları anlamalı.

Malinin;

— Doğru söylüyor, diyerek bir şeyler beklercesine Varvara Vasilyevna'nın yüzüne baktı.

Varvara Vasilyevna gülümsedi.

— Ben ne diyeyim, bilmem ki... Vladimir İlyiç'e baş vurun, Bay Şebuyev'e o el atsın.

Surkov böyle bir göreve hazırdı sanki.

— Sıkmayın canınızı, ben onu deşerim, dedi.

Dediği gibi de sözünü büyük bir başarıyla

yerine getirdi. Gerçi bu ona az emeğe mal olmadı. Surkov zaten öteden beri ipe-sapa gelmez çıkışlarıyla mimarı şaşkına çevirmeyi denemiş, fakat Şebuyev her seferinde bunlara gülmüş geçmişti. Bir gün Surkov mimarın yanına sokularak insanın zihinsel gelişiminin sakıncaları konusunda ilginç bir tartışma konusu açtı. Herkes suskun oturmuş, atak gencin çelişkiler sağanağını mimarın nasıl karşılayacağını merakla bekliyorlardı. Şebuyev de başlangıçta sessiz oturuyor, yüzünde hoş bir gülümsemeyle söylenenleri dinliyordu. Fakat yüzündeki gülümsemenin ne derece içten olduğunu kestirmek zordu. Derken, Surkov'un coşkulu çıkışları en heyecanlı yerine vardığı sırada Şebuyev ciddi, kıvanç dolu bir sesle;

— Birçok konuda ben de size katılıyorum, diye atıldı.

Oradakiler şaşkınlıktan donakaldılar. Surkov, onları dinleyenleri gururlu bir edayla süzdü.

— Nasıl? Ne dediniz? Bakın sizi uyarıyorum, Akim Andreyeviç, hemen sözünüzü geri alınız. Bunca insan gözlerini dikmişler, sizden açıklama bekliyorlar. Yaa, demek, bir zındığın düşüncelerine katılıyorsunuz?..

Kirmalov dayanamadı, saçları dağınık kafasını sallayarak tok sesiyle;

— Hangi zındık? Sen zındık mındık değil, maskaranın tekisin, dedi.

— Ortalığı karıştırma şimdi, Yegor! Eğer ben maskaraysam aynı zamanda zındığım da. Çünkü bütün maskaralar zındıktır, nedenine gelince maskaralar zihin yapıları bakımından atak

insanlardır, böyleleri ise zındıklar sınıfına girerler...

Kilise şarkıcısının ağzı kulaklarına varıyordu.

— Öf be! Amma numara çekti!

Surkov iyice coşmuştu. Şebuyev'e dönerek;

— Beyim, dikkat edin, Rus özgür düşüncesinin köleleri arasında bulunuyorsunuz! dedi. Tatar boyunduruğundan sonra Rus özgür düşüncesi çoktandır Rus insanının köleleşmiş zihinlerinde filizlenmeye başladı. Şurada bulunanların hepsi de özgür düşüncenin zincirlerine vurulmuş olup, çeşitli "izm"lerin prangasında oturmaktalar ve gün geçtikçe zincirler ayaklarını daha çok sıkmaktadır. Bu durum kölelerin dilinde "kendini yetiştirme" adını alır ve Rus aydınının en çok hoşuna giden uğraşısını oluşturur. Ben de aranızda gerçek beyin özgürlüğünün sadık bir uşağı olarak bulunmaktayım.

Kirmalov;

— Buna özgürlük değil, miskinlik derler, diye homurdandı.

— Yegor ,biliyorum, senin hantal, yontulmamış her sözünden kan damlar. Benim olaylar karşısındaki çelişkili tutumuma gelince, bu da bir gerçek... Peki, sana göre düşünce özgürlüğü neyin nesidir?

— Bak, arkadaş, ben böyle şeylerden anlamam... Yalnız hissettiğim bir şey var, o da senin böyle ileri-geri konuşman zihin bağımsızlığından değil, can sıkıntısından, şirretliğinden, arsızlığındandır. Oldu mu?

Surkov ellerini birbirine vurarak bağırdı:

— Aferin, arkadaş, doğru! Haklısın sen, bu

kafayla özgürlüğün ne menem bir şey olduğunu hiçbir zaman anlamayacaksın. Hem benim can sıkıntısından çene patlattığım da doğru... Ee, şimdi canın cehenneme, bir daha sözümü kesme!

— Vladimir İlyiç, size söylenecek bir çift sözüm var.

Yüzünde tatlı bir gülümsemeyle Malinin'di bunu söyleyen.

— Buyurun, Pavel İvanoviç. Merakınızın hançerini bilediğinizin deminden beri farkındayım. Yüzünüzde nazik bir gülümsemeyle böğrüme saplayacaksınız onu. Ama olsun, hazırım ben, buyurun...

Malinin konuşurken gerçekten gözlerinin içi gülüyordu.

— Nasıl söyleyeyim, bilmem ki... Sizi dinlerken hep şaşar dururum, neden kendinizi öfkeli, her şeyi reddeden biri olarak göstermeye çabalarsınız? Duygularınızın bu coşkunluğu karşısında, *sizi inançlarını yitirmiş* biri olarak gözümün önüne getiremiyorum... Tam tersine, inançlı birisiniz siz, ben öyle sanıyorum... Belki de inançlarınız kesinlik kazanmadı daha, ateşiyle zihninizdeki çelişkileri yok edemedi. Ama siz onların varlığını çoktandır sezmektesiniz... Sizin her şeyi reddetmenizi, amaçsız çıkışlarınızı, sataşmalarınızı ancak bununla açıklayabilirim.

Malinin söyleyeceklerini bitirdiği için sustu.

Surkov burnunu havaya dikerek gözlüklerinin arasından Malinin'i uzun uzun süzdü.

— E, daha var mı söyleyecekleriniz?

— Hayır, hepsi bu kadar... İçimde kalmasın dedim de...

— Tüh, Allah kahretsin! Neyse, buna da te-

şekkürler... Şimdi gene başa dönelim... İşte, Akim Andreyeviç, çevre sağlığı hekimleri arasında Rusya'nın en iyi ozanlarından biri sayılan Bay Malinin'dir karşınızdaki. Düşüncelerimin doğruluğunu onaylatmak için ondan daha iyi bir örnek bulamazdım doğrusu. Evet, insanın zihinsel gelişimi zararlıdır demiştim... Bay Malinin'in beyni mikroskopiktir. Ah, bağışlayın, Malinin, "beyninizin mikroskopik bir yapısı var" demek istemiştim... İşte bu kişi başkalarının farkına bile varmadığı bir nice ayrıntıyı akıl almadık bir netlikle görür. Onun işi-gücü insan ruhunu saran görünmez böcekleri ,yani zihnimizi kemiren mikropları araştırıp incelemektir. İşte bu yüzden hiç ilerlemez, hep yerinde sayar, bir köstebek gibi durmadan toprağı eşeler, sağında-solunda olanları görmez. Böylesi, bizde çok yaygın olan bir hastalıktır, aklının gelişmişliği yüzünden ruhu körelmiş bir nice adam yaşar aramızda... Eğer bir gün bizim Pavel İvanoviç bir kızı sevecek olursa sevgilisi kollarını açarak ona; "Hadi, gel bana!" diyecek, ama bizimki birden ürkerek, "Beni gıdıklamayacaksın ya?" diye soracaktır. Çünkü gıdıklanmaktan nefret ediyordur muhakkak... Gıdıklanmaktan hoşlanmazsınız, değil mi Pavel İvanoviç?

Malinin kahkahadan kırılırken;

— Evet ,evet, hiç sevmem, dedi.

Kahkahadan kırılan yalnız o değildi, Kirmalov'un tok sesli gülüşleri ise hepsine baskın çıkıyordu. Ta başından beri konuşmayı büyük bir dikkatle dinleyen Şebuyev;

— Arkadaşlar, bir dakika! dedi. Verilen örnek bence yeterli. Bay Surkov, başta da söyle-

diğim gibi, birbiriyle çelişik görünen düşüncelerinizin özünde bence doğru olan bir şey var.

Surkov, yüzünde yapmacıklı, gülünç bir korkuyla;

— Şşşit! diye bağırdı. Gene mi benimle aynı fikirdesiniz? Ama intihara kalkışıyorsunuz, dostum! Bizimkiler adamın gözünün yaşına bakmazlar.

Varvara Vasilyevna araya girdi:

— Yaramazlık etmeyin, Vladimir İlyiç! Şimdi ciddi bir konuyu görüşüyoruz. Akim Andreyeviç, sizi dinliyoruz, buyurun!

Şebuyev koltuğuna daha rahat yerleşti; sesini yumuşatmaya çalışarak, kullandığı sözcükleri özenle seçerek ciddi bir tavırla konuşmasını sürdürdü:

— Evet, sizinle aynı fikirdeyim. Zaten son derece gelişmiş bir aklın katıksız duyguları köreltceği gerçeğiyle kim uyuşmaz ki? Hatta daha da ileri giderek, aklın, içgüdüleri bile yok edeceğini söyleyebiliriz... Duyguların özsuyuyla beslenen akıl bir asalak olmamakla birlikte içgüdülerimizin şahdamarına yerleşmiş gibidir. Aslında akıl duygulara karşıt olmayıp duygular gibi insanın kendisini tanımasına yöneliktir. Fakat gene de aklın gelişimine bir sınır konulmalı, insanın yaşamasına engel olmamalıdır. Çünkü soyut bir varlık görünümünde de olsa insanoğlu etten-kemikten yapılmıştır... Aklın aşırı gelişimini neyin durduracağına gelince, bence bu, korunma duyusu, korunma içgüdüsü dediğimiz şeydir. Ama her nedense bu duyu aklın aşırı gelişimine engel olunacak en uygun anı kaçırır bazen ve insanın içindeki denge bozularak yalpa-

layan bir varlık çıkar ortaya. İnsanın iç dengesinin bozulması ne demektir, bilir misiniz? Aklın duygularla çatışması sonucu ruhsal yapısı çarpıtılmış, amaçsız çırpınan ve acıyla sağa-sola toslayan bir zavallı vardır karşımızda...

Doktor, yüzünde küçümseyen bir gülücükle;

— Hımmm, dedi ,aklın aşırı gelişimi sonucu Kant gibi bir adam çıkarsa ortaya, buna ne buyurulur?

— Ne mi buyurulur? O konuda benim diyecegim şu ki, Kant, yeryüzünde felsefesinden başka bir şey bilmeyen çirkin ve acınacak bir yaratıktır. Fakat acınacak biri de olsa, insanoğlunun yaşamın gizlerini öğrenme çabası uğruna kendini kurban da etse, yaşadığını bile duymadan yaşam boyu yalnız düşünmekle de kalsa gene Kant'tır o. Onun mutsuzluğu bizim için yararlı olmuştur; bize gurur, övünç vermiştir. İnsanların yararı için böylelerine gereksinme vardır, işte o yüzden ben bu gibi yaratıklara çarpık ruhlu diyemem. Birbirlerini yiyen örümcekleri gözlemlemekten büyük bir zevk alan, başkaca da zevk aramayan bir insan olabilmek için önce Spinoza olmak gerekir. Zaten bu gibi bilge kişileri ben insandan saymam, sayamam... Böylelerinin akıl gücüne şaşmışım, saygı duymuşumdur; öte yandan tek yönlü gelişmiş insan ülküsel (ideal) insan değildir. Kantlar, Spinozalar son derece gelişmiş kafalar; Bethovenler ise şaşırtıcı bir erişkenliğe varmış kulaklar, parmaklardır. Oysa yaşam için uyumlu insan, aklıyla içgüdüleri bir bütün oluşturmuş sağlıklı bir insan istenir. Eğilimleri birbirini engelleyen değil, destekleyen, yaşamdaki olgulara karşı uyumlu bir duyarlık

gösteren ,dengeli bir varlık gereklidir bize. İstediğimiz insan yalnız akıllı olmamalı, iyi yürekli de olmalıdır; yalnız anlamakla kalmamalı, aynı zamanda her şeyi duymalıdır.

Surkov daha fazla dayanamadığı için;

— Gazetelere, sizin sözlerinize bakarak, "şu şu nitelikte bir adam aranıyor" diye bir duyuru versek nasıl olur? diye araya girdiyse de bu çıkışının ne denli yersiz, anlamsız kaçtığını anlayarak sustu.

Şebuyev bu nükte düşkünü adamın yüzüne kaçamak bir bakış fırlattı.

— İnsan dediğin çok yönde gelişmeli, ancak o zaman yaşamaya yatkın, yaşamda etkin olabilir; başka bir deyişle içindeki "ben"in gelişmesine uygun biçimde yalnız yaşamla kaynaşmakla kalmaz, yaşam koşullarını da değiştirir.

Hepsi dikkat kesilmişler, Şebuyev'in söylediklerini can kulağıyla dinliyorlardı. Şebuyev ise konuşmanm zevkine kaptırmıştı kendini. Ellerini oraya-buraya sallıyor, sesinin tonu bir yükselip bir alçalıyordu.

Mimarın yüzüne çakılmış Kirmalov'un deli bakışlarında derin bir karamsarlık vardı. Sinsi sinsi gülümseyen, sinirli hareketlerle fırçamsı saçlarını ikide bir düzelten Surkov gözlerini iyice kısmıştı. Hreptov köşede bir sandalyede oturmaktaydı, her zamanki gibi bükülüp ikiye katlanmıştı, mimarın tek sözünü bile kaçırmamak için kulağını ona çevirmişti. Doktorun kibirli duruşundan Şebuyev'i ne denli küçümsediği açıkça okunuyordu. Malinin hüzünlü gözlerini Varvara Vasilyevna'nın yüzüne dikmişti. Varvara Vasilyevna'ya gelince, o da dirseklerini masaya dayamış,

başını ellerinin üstüne koymuş, gözleri mimarın durmadan değişen yüzünde, onu bütün dikkatiyle dinliyordu. Şebuyev bakışlarını dinleyicilerinin yüzünde gezdiriyor, sanki sözlerinin onlardaki etkisini anlamaya çalışıyordu. Konuşmasını şöyle sürdürdü:

— İşte arkadaşlar, aklın olağanüstü gelişimini yalnızca seçkin insanlar için düşünebiliriz; ondan sonra da ister onların önünde eğiliriz -bunu onların isteyeceğini pek sanmama ya-, ister onlara acırız... Şimdi de dönelim, "aydın kesimi" dediğimiz kendimize bakalım. Bildiğiniz gibi bizleri edilgenlikle, gevşeklikle suçlarlar; bizim eylem adamı değil, söz ve düşünce adamı olduğumuzu, yaşamı etkileyen bir gücümüzün bulunmadığını, kısacası yeryüzünde yeni bir yaşam kurulması savaşımında işe yaramaz yaratıklar olduğumuzu ileri sürerler. Ben bu savların doğruluğunu kabul ediyorum, çünkü bunları ileri sürenler gene aydınların kendileridir. İnsanın kendi kendini suçlaması içtendir, acıdır, bazen de öfke eseridir ama her zaman doğrudur. Evet, doğruluğuna bütün yüreğimle inanıyorum! Bizler, ne yazık ki, acınacak, zavallı insanlarız. Böyle söylediğim için bağışlayın beni. Hem sayıca öylesine çoğuz ki! Kelle hesabıyla koca bir ordu kurardık. Gönlümüzde bir nice iyi, soylu istek... ağzımızda bir yığın laf... ama işe gelince zerresi yok! "Zerresi yok" demekle kendimize haksızlık etmeyelim. Yazdığımız bunca romanlar, makaleler, çıkardığımız dergiler bir zerre tutar doğrusu. Kimimiz, yazarız, kimimiz okuruz; okuyanlar tartışırlar, tartışanlar ise yazılanları unuturlar... Düşüncelerimiz geriye gitmemişlerse eğer, bıraktığımız

yerde duruyorlardır. Çarpık istakoz avını yakalar, çirkin turnabalığı işini yürütür ama bizim kanadı kırık güzel kuğumuz tünediği yerde son şarkısını söyler, hem de, hiç hakkını yemeyelim, en acıklı en dokunaklı sesiyle... Bizim aydınlar şölene mölene konmadıkları halde sarhoşluktan başları döner durur. Bizim yaşamdan aldığımız tat nedir ki? Daha doğrusu yaşam bizim için ne anlam taşır? Çalışmak mı? Hayır. Yiyip içmek mi? Değil? Savaşmak mı? O da değil? Öyleyse ne?.. Dostlarım, yaşam bizim için can sıkıcı, bıktırıcı, ağır bir yük gibidir. Onu taşırken ahlar oflar, yükümüzün ağırlığından dolayı sızlanırız. Yaşamayı sevenimiz var mıdır dersiniz? Ne? Yaşamayı sevmek mi? Sözü bile kulağınızı tırmalıyor, değil mi? Hayır, biz okumayı, tartışmayı severiz; gelecekle ilgili düş kurmaya bayılırız... Demek oluyor ki, biz yaşamı platonik bir seviyle, döl vermeyen bir seviyle seviyoruz...

Surkov daha fazla dayanamadı.

— Dostlarım, biz burada cenaze duası yapmıyoruz. Bu cins konuşmalara katlanamam doğrusu.

Şebuyev güldü.

— Hayır, katlanacaksınız, azizim. Ne diyordum?.. Evet, yaşam bizim için düşünce üretimi yaptığımız, güzellik ve bilgelik derlediğimiz, durmadan yeni yaşam biçimleri kurduğumuz, tadına doyulmaz bir süreçtir. Hem de gizem dolu, son derece ilginç ve sevinç verici bir süreç! Bunun bize sevinç verdiği doğru. Biz yaşamayı sevmeyiz ama yeni bir yaşama ülküsü olmaktan uzak, kendi kafamızda tasarladığımız bu ayrıcalığa da bayılırız. Ülküye tutkunluk özveriye dayanan,

bizden eylem bekleyen güzel bir duygudur. İç güdümüz bizi durmadan zorladığı halde biz kadınları da sevmeyiz. Neyimizle seveceğiz ki! Duygu denen şey kalmamış bizde. Sinsi, dolambaçlı akıl yürütmelerimiz arasında kalbimiz donmuş kalmış. Kadın bizim için bedensel bir gereksinmeden öteye geçemez. Estetik yaklaşımımız, ruhsal doyumumuz için bizce bir anlam taşımazlar. Alın bizdeki evlilikleri... Kocaların duyguları kitap tozlarıyla kaplanmış, içlerini kemiren kuşku kurtlarıyla yenip bitirilmiş. Bir de kıskançlıklarımızla gösteriş yapmaya kalkarız... Yazarlarımıza, ozanlarımıza bir kulak verin hele.. Adamların yaşam deneyleri incir çekirdeğini doldurmaz. Zaten yaşamı hangimiz tanırız ki? Çocukluktan başlayıp on yıl süren bir öğrenim görürüz, sonra da köşemizde kendi düşlerimizle başbaşa yaşarız. Zihinsel beslenmemiz edebiyat yoluyladır, yaşamdan doğrudan gelmiş izlenimleri beynimiz sindiremez. Eğer yaşam bir gün çelişkilerinden birini suratımıza fırlatacak olursa, hemen kitaplara sarılır, bu konuda orada ne yazıldığına bakmaya çalışırız. İşte, bütün çabamız budur... Yalnız kitaplarla beslendiğimiz için aklımız duygularımızın zararına geliştikçe gelişmiştir. Hepimiz akıllıyızdır, durmadan da akıllanmaktayız... Akıllandıkça edilgenleşmekteyiz; o yüzden yaşamdan gelen izlenimler bizde sağlıklı, çınlayıcı bir sesle yankılanmaz, ancak hastalıklı bir titreme yaratır yüreğimizde... Çok, çok acınacak bir durumdayız, dostlarım!..

Şebuyev yüzünde ne anlama geldiği belli olmayan bir gülümsemeyle herkesi gözden geçirdi, başını sallayarak sustu. Onu dinleyenler uzun

konuşmasının etkisiyle kendilerinden geçmişçesine susuyorlardı. Suskun, kımıltısız oturanlar arasında sandalyesinde dönenip duran tek kişi Surkov'du. Yüzünde oradakilerin ne diyeceklerini bekleyen, kin dolu bir anlatımla bir ona, bir ötekine bakıyordu. İlk ayılan doktor oldu.

Sakalını kurumlu kurumlu sıvazladı, koltuğunda dikleşti, herkesin dikkatini çekmek istercesine hafifçe öksürdükten sonra şunları söyledi:

— Akim Andreyeviç, konuşmanızla açıklamış bulunduğunuz gibi duygunun taşıması gereken ağırlığa, öneme bütünüyle katılmakla birlikte; gerek duygunun, gerekse konuşmanızın içeriğinin öznel bir durum olduğunu belirtmeliyim. Aydınlar kesimine saldırı yeni değildir; bu her zaman olmuştur, olacaktır da... sanmayın ki ben saldırıya karşıyım, yok, hayır. Elbette kendi kendini eleştiri, kendi kendini irdeleme ve kendi kendini denetleme iyi bir şeydir. Fakat, elinizi vicdanınıza koyun da söyleyin, özeleştirinin böylesi biraz fazla kaçmıyor mu? Şu edilgenliğimizin nedenlerine, sizin açıkladığınız nedenlere katılmıyorum... Hatta edilgen olduğumuzu şiddetle reddediyorum. Önümüze çok kötümser bir tablo serdiniz, hem -kusura bakmazsanız- üstünkörü çizilmiş, abartmalı bir tablo... Bizim çalışmadığımızı, bir işe yaramadığımızı kim ileri sürebilir? Çiftçi derneklerine kim yön veriyor? Biz... Hadi bunu da yadsıyın! Gazete, dergi yayınları bütünüyle aydınların işi değil midir? Pazar okulları, bir yığın öğretim etkinlikleri... Topluma götürdüğümüz hizmetlerin hangi birini sayayım? Ya tutucu güçlere karşı oluşturduğumuz sarsılmaz cepheye ne buyrulur? Bir konuda si-

zinle aynı görüşteyim, o da sayımızın çokluğu, bir ordu yapacak güçte oluşumuz. Durmadan çoğalıyor, yayılıyoruz... Anımsatmayı unuttuğunuz bir durum var, o da aydınlarımızın çoğalmasını önleyen ciddi dış engellerin bulunuşu. Bu çok önemlidir, üstelik birçok şeyi açıklığa kavuşturur... İşte böyle, sizin çıkış noktanıza gelince, çelişkili bence. Tıpkı Vladimir İlyiç'in çelişkileri gibi. Kendisi pek belli etmiyor ama oturduğu yerde kim bilir ne denli kıvançlıdır...

Surkov küçücük bıyıklarını burarak;

— Doktor, başkalarının kalbinden geçenleri okumayı bırakın da Bay Şebuyev'e vereceğiniz yanıtı bitirin, dedi.

— Bitirdim zaten...

Şebuyev başını eğdi, bir şey daha söylemek üzereydi ki, Malinin kesti sözünü.

— Akim Andreyeviç, bakın size ne diyeceğim. Benim asıl ilgimi düşüncelerinizin kendisi değil, onların nasıl geliştiği çekiyor. Düşünceleriniz hangi etkiler altında ortaya çıktı acaba? Sanki bir umutsuzluğun sonucuymuş gibime geliyor...

Surkov şaşırmıştı.

— Haydi, alın bakalım!

Şaşıran yalnız o değildi, Şebuyev de bu açıklamaya hayli afallamıştı. Ama bunu belli etmeyerek, yüzünde Malinin'i saygıyla dinlemeye hazır bir anlatımla ona doğru sokuldu. Malinin konuşmasını şöyle sürdürdü:

— Evet, ne diyordum? Aklın gelişmesinin insanı çarpıttığı kanısına varanlar, olsa olsa, düşüncenin itici gücüne, aklın yaratıcılığına inançlarını yitirenlerdir. Sizin ruh haliniz manen çökmüş, içine kapanmışların ruh halidir. Bu durum

ise yaşamın çelişkileriyle şaşkına dönerek umutsuzluğa kapılanlarda görülür. Sizin düşünceleriniz "Geriye" diye bağırıyor. Geriye çağrı korkunun, umudunu yitirmenin bir sonucudur.

Şebuyev gene bir tepki göstermedi. Sanki gözleriyle Malinin'e dokunurcasına, bakışlarını onun yüzünde gezdirerek, sakin bir sesle;

— Bir dakika, dedi. Ben aklın aşırı gelişmesinden söz ederek, aklın duygulara baskın çıkması sonunda insanoğlunun güçsüzleşeceğini belirtmeye çalışmıştım. İnsanı iten, devindiren mantık değil isteklerdir. Eğer insanın yalnız düşünme yetisi gelişecek olsa, ondan sağlıklı, uyumlu bir davranışı nasıl bekleyebilirsiniz?

Tam o sırada Kirmalov boğuk, tok sesiyle araya girdi. Biraz öfkelenmiş gibiydi.

— İnsanoğlunda uyum denen şey hiçbir zaman olamaz. Olmasına da gerek yok zaten.

O hep böyle top patlar gibi girerdi konuşmaya. Sanki konuşan o değildi, içinden kopup gelen bir gürültüydü.

— Uyummuş, hah, güleyim bari! Milyonlarca insan hayvan gibi yaşadıktan sonra uyumu nerede arayacaksın? Önce milyonları insanlaştıralım, ardından gerekiyorsa uyum gelir... Fakat uyum hiçbir zaman olmayacak! Uyuma da, dengeye de gerek yok yeryüzünde. Bırakın insanoğlu içten içe kaynasın! Dengenin bulunduğu yerde fokur fokur kaynama, ateş olur mu? Yanmalı, parlamalı insanoğlu, yoksa aydınlık nasıl elde edilir?

Kirmalov bunları söyledikten sonra oradakileri sert sert süzdü, sandalyesini gürültüyle

kaptığı gibi salonun uzak bir köşesine çekildi. Onun söylediklerine zaten pek aldıran çıkmadığı için bu sefer de kimse onu yanıtlamadı. Ancak doktor suratını buruşturdu, ağzının içinden;

— Benim şimdi toplumun yapısıyla uğraşacak vaktim yok, diye homurdandı.

Şebuyev ise Kirmalov'a yumuşak, acıyan bir bakış fırlattıktan sonra, gene Malinin'e döndü; iki elini birden dizlerine vurarak;

— Demin siz umutsuzluktan söz ediyordunuz, ama bunun benimle zerrece ilgisi yok, dedi. Çünkü otuz iki yaşındayım, turp gibiyim, çalışabiliyorum... Eğer izin verirseniz çalışma yaşamı konusundaki görüşlerimi de belirtmek isterim.

Hreptov sandalyesinden kalktı, sessizce mimarın yanına yaklaştı, onun oturduğu koltuğun arkasına ellerini dayayarak ayakta dikildi.

— Evet, benim bu konudaki düşüncelerim şu: Dönem büyük işler yapma dönemidir; insanın büyük işlere girişmesi için yalnız akıl gücü değil, duygularının gerilimi, dayanıklılığı da gereklidir. Bunu kafamıza iyice sokmalıyız. Öyle sanıyorum ki, bugüne değin ne yapacağımızı fazlasıyla düşündük, şimdi artık iş yapma çağıdır. Kimin neye gücü yetiyorsa... Uzun yıllardır biriktirdiğimiz akıl sermayemizi uygulama alanına koyma dönemindeyiz şimdi...

Hreptov çok heyecanlanmıştı. İncecik sesiyle;

— Çok doğru! dedi. Şimdi gelelim yöntem sorunlarına... nasıl yapacağımıza.

Surkov düş kırıklığına uğramış gibiydi. Mimarın yüzüne kuşkuyla baktı.

— Siz köktenci (radikal) ya da ona benzer birisiniz.

— Ben adlandırmalardan korkmam. Bana ne derseniz deyin... ama önce dinleyin.

— Hay hay! Sorunlara ayrı bir bakış açınız olduğu belli...

— Bu bir iltifat mı?

— Belki...

— Teşekkür ederim. Evet, ne diyordum? Bizler kümeler içinde, öbek öbek yaşamaya alışmışız. Ne aynı düşüncede olduğumuz birinin evinden öteye gitmeyi isteriz, ne de kümemize değişik düşünce taşıyan birini sokarız. Neden böyle davrandığımıza gelince... Bana kalırsa biz kendimize fazlaca değer vermekteyiz, bizden değişik düşünce taşıyanları ise küçük görmekten kurtulamıyoruz. Bu bir çeşit düşünce artistokrasisi... beynimizde zararlı bir ur değil mi? Bu tavrımız bende kuşku uyandırıyor; ne yalan söyleyeyim, yaşamaktan korkuyormuşuz gibi bir sanıya kapılıyorum. Elimizdeki silahın vurucu gücünden, onu kullanmadaki becerimizden şüpheye düşmek değilse nedir bu? Değer verdiğimiz şeylerin gerçek yaşamla yüz yüze gelince cahilliğin, kör inançların katılığına toslayarak paramparça olacaklarından dolayı ödümüz patlıyor...

Doktor Kropotkin alaylı bir sesle;

— Anladığıma göre sokaktaki adamı söz konusu etmek istiyorsunuz, dedi. Gene sandığıma göre benim gidip onunla votka içmemi, kâğıt oynamamı, bu arada becerebilirsem kafasının içindeki bağnazlık kirlerini, kör inançları temizlememi istiyorsunuz.

Surkov gene dayanamadı:

— Bay Şebuyev, bizim doktor yalnız kendi düşünce düzeyindeki insanlarla kâğıt oynar. Sonra votka içmez, yalnız şarap içer.(*)

Şebuyev ayağa kalktı; heyecanlandığı, başını hızlı hızlı sallayışından belliydi.

— Dostlarım, istersek bizler iyi, zengin mutlu bir yaşam sürdürebiliriz; hem bunu yapmak zorundayız da... Şu bildiğimiz ağaçlar bile büyürken büyümelerinin zevkini tadarlar; bizlerse insan iken, yetişkin, onurlu, akıllı insanlar iken yaşamaktan zevk almayız. Bunda anlaşılması, inanılması güç bir terslik var. Canlı varlığın doğasına aykırı, gerçeklerden soyutlanmış bir durum değil mi bu? Oysa insanlar için yaşam ne güzeldir! Bilinçli olmakla öbür canlılardan ayrılan insanoğlunun bulanık akan selinden kapıp kurtaracağı o denli çok şey var ki!..

Şebuyev'in göğsünden kopup gelen bir haykırıştı sanki söyledikleri. Konuşurken hantal gövdesi daha bir dikleşiyor; bununla güzel gelen bir biçim almıyorsa da insanı daha bir etkiliyor, dikkatleri üzerine çekiyordu. Bu geniş, sanki dört köşe gövde mermer mezar taşına benzemişti. Oysa gözleri pırıl pırıl parlamaktaydı; bakışlarında insanı hem güzel, hem de çirkin gösteren büyüleyici bir içtenlik vardı. Konuşmasını aynı coşkuyla sürdürdü:

— Yaşamın üzüntü kaynağı olduğu; yaşamda kederden, ah-vahlardan, göz yaşlarından başka bir şey bulunmadığı doğru değil! Kederde bile ayrı bir soyluluk, ayrı bir güzellik yok mudur?

(*) Votka Rus köylüsünün, alt katmanların içkisiydi. (Ç.N.)

Yaşamın açtığı yaralar arasında insan hakları uğruna; aydınlığa, özgürlüğe giden yolları genişletme uğruna verilen savaşlarda alınmış yaralar bulunabilir. İnlemeler, ah-vahlar arasında yenik düşmüş kahramanların soylu haykırışları neden olmasın? Bu haykırışlar alınacak öç için çağrı sayılmalıdır. Gözyaşı selleri arasında sevinç gözyaşları da vardır... Yeryüzünde yalnız alçaklar değil, mert insanlar da yaşarlar; yeryüzünde yalnız iğrençlik aranmamalı, bir ışıltı, bir yücelik, büyülü bir güzellik de aranmalıdır. Yaşamda insan her aradığını bulabiliyor; oysa insanda, yaşamda bulunmayan yaratma gücü vardır. Bu güç şimdilik yetersiz olsa da ilerde artacağı yüzde yüz. Yaşam güzeldir; yaşam mutluluğa, sevince doğru koşan görkemli, coşkun bir akıntıdır. Buna inanıyorum, inanmamak elimde değil! Zor yollardan geçtim geldim ben bu duruma... İçinizden hiçbiriniz benim tattığım acıları tatmamış, çektiğim üzüntüleri çekmemiş, uğradığım alçalmalara uğramamıştır! Hanginizin sırtından diri diri derisi soyuldu, söyler misiniz? Hanginizin nerdeyse göğsünden yüreği sökülüp, aşağılık heriflerin tükürükleriyle kirlenmediği kaldı? Bir keresinde döve döve sırtımda koca bir çam sopasını kırmışlardı da, doktorlar etimin arasından kırk yedi kıymık çıkarmışlardı... Ama yaşam gene de güzeldir!

Şebuyev etinden kıymıkların çıkarılışını söylerken Varvara Vasilyevna'nın heyecandan sararmış yüzünde korku izleri belirdi, o korkuyla ellerini ona doğru uzattı. Fakat mimar kadının bu hareketini görmedi, çünkü sözlerinin coşkusuna kaptırmıştı kendini.

— Ben on beş yaşında bir çocukken, sarhoşun, cahilin teki olan efendim beni yanına çağırır; dünyanın güneşin çevresinde nasıl döndüğünü anlattırırdı. O zamanlar bildiklerimden dolayı gurur duyardım, hiçbir şey bana bilgilerimden daha değerli gelmezdi yeryüzünde. İşte dünyanın dönüşünü anlatırken nerede, kimin karşısında bulunduğumu unuturdum. Ama açıklamalarımın en can alıcı yerinde efendim konuşmamı kabaca, alayla keser, beni domuzlara yem vermeye gönderirdi. Yedi domuzu vardı herifin; karanlık ahırda kalmaktan çılgına dönmüş, doymak bilmez, kocaman yaratıklardı bunlar. Pis hayvanlar yemin kokusunu alınca üzerime saldırır, ben yere düşünce koca gövdeleriyle çiğnerlerdi. Bir keresinde ahırın pislikleri arasında boğulmama ramak kalmıştı...

Varvara Vasilyevna artık daha fazla dayanamadı;

— Neden olmasın, başınıza o da gelebilirdi! diye bir çığlık attı.

— Bağırmayın, Bayan Liyubimova, bunda korkulacak bir şey yok. Her şeye karşın"Yaşam güzeldir!" diyebiliyorum. Ben aşağıdan, yaşamın dibinden geliyorum. Orada yalnız karanlık ve pislik vardır, orada insanlar henüz yarı hayvan durumundadır, orada yaşam bir dilim ekmek uğruna ömür boyu didinmedir... Yaşam orada koyu, ağdalı bir sıvı gibi ağır ağır akar; gene de o çukurda yüce gönüllülüğün, zekânın, yiğitliğin paha biçilmez elmasları parıldar; orada da sevgi, güzellik bulunur. İnsanoğlunun bulunduğu her yerde iyilik vardır çünkü. Mini mini tanecikler, zerrecikler halinde de olsa gene vardır.

Bu tanecikler tohum olur gelişir, serpilir. Sonra ürününü verir; vermesini kimse önleyemez! Bana inanınız, insanoğlu her yerde Tanrısını içinde taşır; nerede insan varsa, o nasıl biri olursa olsun, gene insan kalacaktır; yeryüzünün en değerli varlığı gene odur! İnanmak hakkını ben pek çok şey pahasına satın aldım, o yüzden o hakka yaşam boyu sahip olacağım! Bu hakta ben başka bir hakka daha sahibim, bu da sizlerden, hepinizden benim gibi inanmanızı istemektir. Çünkü ben yaşamın gerçekçi sesi, orada dipte kalanların hoyrat çığlığıyım. Onlar beni buraya çektikleri acılara tanıklık edeyim diye gönderdiler. Ellerinden gelse onlar da yukarıya kendilerini bilmeye, ışığa, özgürlüğe koşarlardı!..

Konuşmasının sonuna doğru Şebuyev'in sesi acıdan açlıktan kıvranan iri bir hayvanın öfkeli homurtularına dönmüştü. Gözleri ateş saçıyordu, bu gözlerde acımasız bir kinin parıltıları vardı. Konuşması bitince içini derin derin çekti, bir eli başına doğru varırken koltuğuna yığılıverdi. Onun susmasından sonra bir dakika süren bir sessizlik çöktü salona, bakışları bakımlı tırnaklarında çakılı kalan Surkov bile bir süre ağzını açmadı.

Neden sonra, göğsünde top patlamışçasına bir gümbürtü koptu Kirmalov'un ağzından:

— Bravo! Çok yaşayın, bin yaşayın, arkadaş! diyerek ayağa fırladı. Doğru söylüyorsunuz! Bilmez miyim, ben de aynı bayağılıkların arasından geçtim geldim... Ama benim tellerim gevşedi, ayarsız sesler veriyorum. Ne salakmışım ki, tuttum size kentsoyluluğu yakıştırdım. Şimdi uta-

nıyorum kendimden, bağışlayın beni, ne olur! Boşboğazın biri de olsam şimdi anladım sizi...

Şebuyev'in yüzünde tatlı bir gülümseme belirdi. Ciddi, içten bir sesle;

— Ben de sizi başka yönlerinizle tanımaktan kıvançlıyım, dedi.

Doktorun afalladığı hem yüzünden, yem de sesinden belliydi.

— Sözlerinizin doğruluğu kendiniz için geçerli de olsa, ağırlığını, etkisini üzerimizde fazlasıyla duyurdu, dedi. Şimdi şunu iyice anlamış bulunuyorum: Bir görüşün temeli kuramdan çok deneyimlere dayanmalıdır. Bununla birlikte... kuramı bir yana itip... yalnız deneylere yaslanmak tek yönlülük olmuyor mu? Konuşmanızın bende bıraktığı izlenime göre, sözleriniz asıl gücünü yaşama sıkı sıkıya bağlı oluşunuzdan, günümüzde az raslanan iyimserliğinizden alıyor...

— Ama ben hiç de iyimser biri değilimdir.

— Durun! Durun! Öyleyse bu tavrınızı nasıl adlandıracağız? "Yaşam güzeldir!" diyorsunuz. Bunu bastıra bastıra söylemeniz iyimserliğinizin açık belirtisi değil mi?

Surkov ona özgü olmayan kaba bir tavırla;

— Doktorumuz hastalığınıza bir tanı koymadan rahat edemez! diye atıldı. Sizde de, kendisinin insanlara bakış açısındaki iyimserliği saptadığına göre... kısa zamanda iyileştiniz gitti demektir, Akim Andreyeviç!

— Sevgili Vladimir İlyiç, nüktelerinizden hiçbir zevk almadığım gibi, sizin bu küstahlığınıza da aldıracak değilim.

— Aman doktor, sonu gelmez tümcelerle, uzata uzata konuşmanız yok mu ya! Sizi dinleyen-

ler de ruhunuzun bedeninizden uçup gittiğini sanır.

Varvara Vasilyevna sertçe yerinden doğruldu, ellerini masaya dayayarak tartışan iki kişiye baktı. Yüzü heyecandan sararmış gibiydi, gözleri kocaman kocaman olmuştu, sık sık soluyordu. Ama konuşması sakindi.

— Baylar, şu yersiz, -affınıza sığınarak söylüyorum- edepsizce nüktelerinize, küstahlıklarınıza bir son verseniz artık! Öyle sanıyorum ki, Akim Andreyeviç konuşmasında sizin farkına vardığınızdan daha çok şey söyledi... Adamcağızı üzüyorsunuz... beni de... yaşam sorunlarını sizlere göre daha ciddiye alan şu bayları da...

Bayan Liyubimova böyle diyerek, köşesinde uslu uslu oturan ve unuttuğu bir şeyi anımsamaya çalışıyormuş gibi ellerini ovuşturan Hreptov'u; Doktor Kropotov'un yüzüne somurtarak, biraz da öfkeyle bakan Kirmalov'u; hemen yanıbaşında masaya dirseklerini dayayıp sanki hiçbir şey duymamak için elleriyle kulaklarını sımsıkı kapatan Malinin'i işaret etti.

— Bay Surkov, Akim Andreyeviç'in konuşmasında sizin payınıza düşen sözler de vardı, diyerek Bayan Liyubimova konuşmasını bitirdi.

Surkov bu çıkışmadan hiç alınmamış gibiydi, gözlerini kısarak;

— Benim payıma mı? Benim için yeni olan fazla bir şey yoktu, dedi. Bununla birlikte, Akim Andreyeviç, inanın, sizi büyük bir zevkle dinledim. Her ne kadar konuşmanızda yaşamın çığlıklarını işitmediysem de, sesiniz yaşamın gerçek sesiydi. Hatta sizi bu yüzden saymaya bile hazırım. "Hazırım" diyorum, çünkü insanlara

karşı saygı duymam... Duymamam için de bir nice neden var... Bunlardan biri de belki yaşam boyu renksiz, gevşek, kişiliksiz hani sizin deminden beri yerin dibine batırdığınız insanlar arasında bulunmamdır. Anlattıklarınızdan benim için yeni olan kıymık olayıydı. Sırttan çıkan kırk yedi kıymık ve "Yaşam gene de güzeldir!" sözü... Fanatiklerin durumu da aynı değil mi? Cezaya çarptırılan Hıristiyan kölenin zifte bulanıp cayır cayır yakılırken ağzından Tanrı adını eksik etmemesi tıpa tıp sizin durumunuza benziyor. Bu coşku güzel doğrusu! İnsanı etkileyici, bayat olmakla birlikte taptaze gelen bir coşku!

Surkov kara gözlerini dikerek herkesi teker teker süzdü.

— Dostlarım, dilerim, hepinizin sırtına kırk yedişer çam kıymığı saplansın! Doktorcuğum, hemen "Tedavi Belleteni" dergisine bir yazı gönderin, coşkulu yaşam için bir de reçete ekleyin: Her insanın sırtına haftada bir adet çam sopası kıymığı!

Kirmalov;

— Adamın çenesi düşmüş bir kere, diye homurdanarak umutsuzca elini salladı.

Şebuyev hiç istifini bozmadı.

— Bari biraz tutabilse, dedi gülümseyerek.

Onun bu tavrı bir çoban köpeğinin, küçük bir eniğin oynaşlarına hiç aldırış etmeyişini anımsatıyordu insana.

Malinin pek bitkin görünüyordu. Yorgunluktan sararmış yüzünde öfke izleri de vardı.

— Şakalarınız artık kabak tadı verdi, Bay Surkov, dedi. Biraz önce hepimize cenaze duası okuduğunun farkında değil misiniz?

Şebuyev dudaklarında beliren babacan bir gülümsemeyle Malinin'e doğru dönmüştü ki, tam o sırada hafif fakat alaycı bir ıslık duyuldu salonun ortasında. Bu işi Surkov'dan başka kim yapabilirdi ki? Surkov ıslık çalarak başını öne doğru hızla silkti, burnunun üstünden kayan sapsız gözlüğünü havada yakaladıktan sonra;

— Ah, zavallı beyciğim, birdenbire böyle ne diye korktunuz? dedi. Ama hadi içiniz rahat etsin! Bütün bu patırtı sürek avında "Hücum" çağrısı değil de, henüz "Toplan!" çağrısıdır.

Surkov bunları söyledi ama söylediğine de bin pişman oldu. Hatta yüzü sapsarı kesti.

Surkov'un iki anlama çekilebilecek patavatsız, kaba sözleri üzerine ortalığa birkaç saniye süren bir sessizlik çöktü. Herkes bir Malinin'e, bir Şebuyev'e bakıyordu. Fakat Şebuyev hiç istifini bozmadı; ancak, salonun ortasında dikilerek utangaç utangaç sırıtan, soğuktan üşüyormuş gibi büzüşen Surkov'a yüzünde sakin bir gülümsemeyle bakmakla yetindi.

— Ne demek istiyorsunuz? diye çınladı Hreptov'un sesi en sonunda.

Varvara Vasilyevna da suçlu gözlerle yan yan bakıyordu Şebuyev'e. Fakat mimarın kayıtsız duruşundan yüreklenerek, konukların içine düştükleri şaşkınlığı dağıtmak için toparlandı.

— Size böyle ne oldu, kuzum Vladimir İlyiç? Hadi hadi, nükteniz bu sefer hayli soğuk kaçtı... Ama biz gönlü yüce insanlarız, bağışlamasını biliriz.

O sırada doktor araya girdi:

— Anlaşılan Vladimir İlyiç kaş yapayım derken göz çıkarmaya başladı. Durmadan nükte sa-

vuranların eninde sonunda başına gelir böyle şeyler...

Şebuyev, Varvara Vasilyevna'nın çok utandığını görmüştü. Doktorun konuşmasını yarıda keserek;

— Durun bakalım, dedi. Anladığıma göre siz... Bay Surkov'un sözlerinde özel bir anlam aramaya çalışıyorsunuz.

Onun, Surkov'un adını söylemeden önce bir an duraklaması ve gözlerinin parlaması karşısında nükte düşkünü gence ağır bir hakarette bulunacağını sanmışlardı ama Şebuyev öyle yapmadı, üstelik gülümseyerek konuşmasını sürdürdü:

— Vladimir İlyiç'i utandırdınız... hem de boşu boşuna. Onun konuşmasından ancak bir anlam çıkarabilirsiniz, o da zeki bir adam olduğu... Sözleriyle bana güvensizliğini belirtmiştir, ki bu da doğaldır... Çünkü hepiniz için ben ne idiği belirsiz bir adamım. Tanımadığınız bir insana güvenmemenizi istiyor sizden Vladimir İlyiç.

Surkov, Şebuyev'in önünde saygıyla eğildi. Belki bu hareketiyle yüzünün kızarıklığını gizlemek istemişti.

— Size çok teşekkür ederim, soylu şövalyem! Şu andan başlamak üzere tüm varlığımla emrinizdeyim. Eğer yüce kişiliğinizle yardımıma koşmamış olsaydınız, şu gördüğünüz yamyamlar beni çiğ çiğ yerlerdi... Teşekkürlerimi sunarım!

— Bir şey değil, dostum. Bir gün nasıl olsa öderiz... Birbirimizi daha yakından tanıyacağımıza göre...

— Öyle öyle... Bugünden sonra yaşamımın tek ereği bu olacak...

Varvara Vasilyevna dayanamadı. Öfkeli, biraz da sıkıntılı bir sesle;

— Vladimir İlyiç, siz bugün çekilmez bir adam oldunuz. Nedir bu yaptıklarınız? diye bağırdı.

Surkov yanıtlamak üzere tam ev sahibesine dönmek üzereydi ki, Malinin'in heyecandan kesik kesik çıkan, alçak sesi işitildi:

— Akim Andreyeviç, gene konumuza dönecek olursak benim söyleyeceklerim şu ki, konuşmanızın özüyle siz... yaşamın dibindeki... mutsuz insanların bir temsilcisi... elçisi olarak çıktınız karşımıza... Ne büyük bir görev bu, değil mi? Yiğitlere yaraşır... kutsal bir görev! Korkunç derecede yüce... akıl almaz zorlukta bir iş. Bu gözü pekliğiniz... hatta demek isterdim ki, bu cüretiniz beni şaşırttı... ta derinden sarstı... Karanlıkta yitip giden bu binlerce insanın arasından kopup üst katlara çıkmak ve... bu insanların düşüncelerini, duygularını, isteklerini dile getirerek... çevresindekilerin, yüreklerine korku salmak; bu yüreklerde dipte kalmış insancıklara yardım için çılgınca bir coşkuya ve kelle koltukta bir ataklığa dönüşecek umutsuzluk uyandırmak azımsanacak bir iş değildir. Bunun için İsak Peygamberin inandırıcı dili olmak gerekir... Olağanüstü bir şey! Oradan az insan kurtulmadı. Aralarından eli kalem tutanlar çıktı, neler yazıp çizmediler ki! Ama sonuç? Bay Şebuyev, şurada bile oradan gelmiş olanlar var... Aynı umutsuz durum... Dipten çıkıp gelenlerin sayısı günden güne artıyor... Oysa hangi biri geride kalanların yürüyecekleri yolu genişletmek, onlara yardım ellerini uzatmak için çaba harcıyor?..

— O da ne demek oluyor, diye bir çığlık attı Hreptov.

Onun ardından ise Kirmalov'un tok sesi duyuldu:

— Kolumuz kısa geliyor...

Herkes ne diyecek diye gözlerini Şebuyev'e çevirdi. Mimar biraz şaşkın, omuzlarını silkti, Malinin'e acırcasına baktı.

— Şaşkınlıktan ne diyeceğimi bilemiyorum, Pavel İvanoviç! Yüklendiğim görevde ben bir kahramanlık görmediğim gibi, peygamberlik savında da bulunamam... Sözlerimden böyle bir sonuç çıkardığınıza göre biraz bulanık, düzensiz konuşmuş olmam gerekir. Doğrusunu söylemek gerekirse ağzımdan pek de yeni bir laf çıkmadı. Ne dedim ben? Arkamızda kalanları unutmamız, özellikle kendimizin de oradan olduğumuzu aklımızdan çıkarmamamız gerektiğini vurguladım. Sözlerime dikkat buyrun, bizler hepimiz oradanız; en önemlisi işte budur! Bizler kültür ortamına kapağı atmışken, geride pislik içinde debelenen arkadaşlarımızı nasıl unutabiliriz? Bunu onlara acıdığımız, birtakım yüce düşünceler etkisiyle değil, kendi çıkarımız için yapmalıyız. Kan akrabalığı olan biz halk çocuklarının sayısı henüz pek çok değil ki, geride kalan arkadaşlarımızı düşünmezlik edelim. Onları unutmakla sitemlerine de kulak tıkamış olmuyor muyuz? Çünkü onlar bizi unutmazlar, çocukluk arkadaşlarımızla her gün sokakta karşılaşabiliriz. Çok kez geldi benim başıma. Bir keresinde arabaya binmiş gidiyordum. Birden arabacı geriye dönüp; "Ee, Akim, artık zengin oldun, arkadaşını tanımazsın... Kaya balığı yakaladığımız gün-

leri ne çabuk da unuttun?" demez mi? Sanki öbür dünyadan çağıran bir ses. İnsan böyle durumlarda öyle tuhaf oluyor ki...

Şebuyev tıraşlı çenesini sertçe sıvazlayarak sustu. Sonra başını önüne eğdi, gözlerini döşemeye dikti, konuşmasını şöyle sürdürdü:

— Ne düşünüyorum, biliyor musunuz? Bizim orada soylu takımından okumuş bir adam vardı. Yurduna dönerken Batı'nın kültür hazinelerini getirmiş, aydın olmanın tüm değerlerini ortamına kabul ettirmişti. Gelgelelim sonunda sönüp gitti, belki de ülkemizin onun yetişmesi için yaptığı masrafların yarısını bile ödeyemedi... Öbür yandan soylu sınıfından olmayan başka bir aydın kişi daha vardı. Yurduna fazla masraf açmamıştı bu adam. Nasılsa birdenbire ortaya çıkmış, sarsılmaz gücüyle koskoca bir yük kaldırmıştı omuzlarında. Fakat adamcağız çok çalışmaktan çöktü, şimdi onun da yıldızı sönüyor... Yeniden parlar mı dersiniz? Bilmem, falcılıktan anlamam çünkü. Tek bildiğim, onun günden güne söndüğü. Demin sözünü ettiğim adam oydu işte. Şimdi düşünüyorum da, hem soylu sınıfından olan, hem de öteki aydın kişinin bunca kısa zamanda yaşamaktan bezmelerinin nedeni ikisinin de birbirlerine benzemeleriydi. Evet, her ikisinin de yakınları yoktu, her ikisi de tek başlarına insanlık için, halk için canlarını dişlerine takmış çalışıyorlardı. Oysa insanlık için çalışmanın boyutları biraz gerçek dışıdır, nerede başlayıp nerede bittiği pek anlaşılmaz... Şimdi bu iki aydın tipinin yerini işçisi, köylüsüyle halktan gelen aydınlar dolduruyor, öte yandan kent-soylu dediğimiz tüccar kökenli aydınlar türu-

yor... Bakalım köylümüz ne yapacak? Onun birinci görevi ışığa açılan yolu köylü kardeşi, dipte ve arkada kalan kan kardeşi için genişletmektir... Hangi bağdan gelirse gelsin kardeşlik gerçek bir olgudur... Benim söyleyeceklerim bu kadar... Eğer başınızı ağrıttıysam hepinizden özür dilerim...

Şebuyev'in yüzü birden ciddileşti, yanındakilere karşı soğuk bir tavır takındı. Çok geçmeden vedalaşıp gitti zaten. Doktor Kropotov da ona katılmıştı. Geride kalanlar Şebuyev üzerine ateşli bir konuşmaya tutuştular. Önce Varvara Vasilyevna, Surkov'a o günkü saçma sapan davranışlarından ötürü hayli çıkıştı;

— Hepimizi ne yakışıksız durumlara soktuğunuzu biliyor musunuz? Aramıza yeni katılmış bir adamın yanında yersiz çıkışlarınıza bir süre ara verebilirdiniz...

— Yok canım, Bay Şebuyev yeni filan değil! Adam basbayağı eskiden beri tanıdığımız biri. Solomin'ler, Stolts'lar gibi olumlu Rus roman tiplerinin tıpatıp bir eşi...

— Yanılıyorsunuz! dedi Malinin. Onlardan ayrı, özgün bir yanı var adamın...

— Hayır, yanılıyorsunuz, beyim! Rusya'da özgün insanları analar doğurmaz, olsa olsa edebiyatçılarımızın uydurmasıdır bunlar...

— Hreptov ellerini ovalayarak konuşmaya katıldı:

— Bay Surkov, şakacılığı elden bırakmak istemiyorsunuz. Vladimir İlyiç bal gibi ilginç bir tip. Eylem adamlığı yönünü görmediniz mi?

— Orası öyle, eylem adamlığı yönünü yadsıyamam... Tam bir eylem adamı... Şebuyev'in

birtakım değerler taşıdığını da kabul ediyorum, yalnız sanıma göre, bunlar yeni değil, modaya uygun kılığa bürünmüş eski değerler... Göreceğiz. Onun her attığı adımı dikkatle izleyeceğim... Adamın cılız bir firavun ineğine benzediğini farketmiyor musunuz?

— Firavun ineği nasıl bir şey, hiç görmedim, dedi uğultulu sesiyle Kirmalov. Ancak adamın bakışları bir tuhaf, hoşuma gitmiyor... Konuşurken ilginç, hatta saygı duyduğum biri... Ama gözlerini dikerek bakışı yok mu, saygı maygı bırakmıyor insanda, içim bir hoş oluyor.

— Onun beğenmediğim yanları yok değil, gene de seviyorum adamı.

Malinin böyle diyerek Varvara Vasilyevna'ya döndü:

— Nasıl, siz beğeniyor musunuz?

— Evet, dedi kadın Malinin'in yüzüne bakmaksızın.

Malinin gülümsedi, bir şey demedi.

Surkov davranışından dolayı evsahibesinden özür dileyerek gitmek için ayağa kalktı.

— Ey kalbimin sultanı, ne olur beni kınamayın! Sitemli bakışlarınız çam kıymıkları gibi beni ta yüreğimden yaralıyor!..

Varvara Vasilyevna gülmesini tutamadı.

— Siz hiç ciddi olmayacak mısınız?

Surkov;

— Hiçbir zaman! diyerek gitti.

Onun ardından Hreptov ile Kirmalov da ayrıldılar.

Varvara Vasilyevna, Malinin'le baş başa kalınca bir annenin okşayıcı bakışıyla baktı yüzüne.

— E, sizin de gitme zamanınız gelmedi mi?

— Geldi mi dersiniz?
,Geldi ya...
— Yoruldunuz mu yoksa?
— Hem de çok...
— İyi öyleyse, gidiyorum...

Malinin yüzüne bakmadan ev sahibesinin elini sıktı, dışarı çıkarken başını öyle aşağıya eğdi ki, sırtı bile kamburlaştı... Salonun ortasında dikilen Varvara Vasilyevna, yüzü asık, bir süre konuğunun arkasından baktı, o dışarı çıkınca içi çekti.

O günden sonra Surkov gerçekten mimarı adım adım izlemeye başladı. Kentte birçok insan tanıdığı, her yere girip çıktığı için bu işi titizlikle yürütebiliyordu. Varvara Vasilyevna'nın evine her gelişinde Şebuyev hakkında gördüklerini, işittiklerini büyük bir özenle ve ciddilik içinde aktarmayı da bir gün olsun savsaklamadı. Adamın nerelere gittiğini, neler konuştuğunu, kimlerin üzerinde nasıl bir etki bıraktığını bir bir rapor ediyordu. Surkov'un anlattıklarından şu sonuç çıkmaktaydı: Şebuyev tüccar ve iş adamları arasında kendini çok çabuk kabul ettiriyor, bu çevrelerde işini bilen, akıllı bir adam ününü kazanıyordu günden güne.

Öte yandan Surkov casusluk becerisiyle övünmekten de geri durmuyordu:

— Bu işte iyi bir eğitim yapıyorum. İz sürücülük yetilerimi geliştirince bir de bakmışsın, ilgili bakanlığa kapağı atıvermişim...

Fakat çok geçmeden genç casus, doktor Kropotov'un kılı kırk yaran titizliğini elden bırakmaksızın onu düzeltmeye, hatta getirdiği bilgileri tamamlamaya başladığını gördü.

— Vay vay, bizim doktora bakın! Demek casusluğa heveslenen tek ben değilmişim! Bir de Rusya'da pek çok yetenekli insanın bulunduğunu, fakat bunlardan çoğunun başkalarına öykünmekten ileri geçemediklerini söylerlerdi de inanmazdım...

Doktor kızarıp bozardı, Surkov'a darıldı, birkaç sonu gelmez tümceyle kendini savunmaya çabaladı ama eksik kalan bilgileri taşıma işinden de geri kalmadı.

Aradan çok geçmeden Şebuyev'in, kentin en varlıklı tüccarlarından Mark Çeçevitsın ile yakın bir dostluk kurduğu herkesçe öğrenildi Bu tanınmış tüccar-iş adamı bir yandan hayırsever etkinlikleri dolayısıyla durmadan madalyalar alıyor; bir yandan da gemi yapım fabrikasının işçileriyle, gemilerindeki tayfalarla, mağazalardaki tezgâhtarlarla birkaç kuruş yüzünden mahkemelerde başı dertten kurtulmuyordu. Adam kente üç okul ile bir öksüzler yurdu yaptırmış; üzerine çocuk bahçesi açılması koşuluyla çok büyük ve değerli bir arsayı belediyeye bağışlamıştı. Her bahar gemileriyle eğlenceli, bol yemekli gezintiler düzenlemesi gibi, çocuklar için yaptığı daha bir nice iyilikleri vardı. Öte yandan adamın çizmelerini paramparça olup dökülünceye değin giydiği, onları atmadan önce en azından beş kez yamattığı söyleniyordu. Kendine karşı gülünç denecek derecede cimriydi. İşte bu tüccar, akıl hastalarının bakıldığı bir hastanenin onarımı ve genişletilmesi için tam yüz bin ruble bağışlamıştı. Bu bağışın nedeni ise akıl hastası olan tek oğluydu. Çocukcağız başının, karnının içinde hani balıklarının dolaştığına kafasını takmış, böyle

bir delilik nöbetinde başını sobaya vurarak parçalamıştı. Tüccarın milyonları bulan malı-mülkü, fabrikasında otuz ruble aylıkla büro memuru olarak çalışan yeğenine kalacaktı.

Tüccar Çeçevitsın'ı sık sık görmeye giden, onun iri, gürbüz iki atın çektiği eski moda kocaman arabasıyla kentin sokaklarında dolaşan Şebuyev, Varvara Vasilyevna'nın evine gelince tüccarı hoş görürcesine konuşurdu; bu da oradakilerin pek hoşuna gitmeyen bir şeydi.

Bir gün Kirmalov mimarın yüzüne somurtkan baktı ve;

— Sizin şu ahbap, insanların derisini diri diri yüzüyor mu yüzmüyor mu, siz onu söyleyin? diye sordu.

Şebuyev omuz silkti, sorudan dolayı şaşırmışa benziyordu.

— Yüzmesine yüzüyor... Zaten yüzmeden de edemez...

— Nedenmiş o?

— Adamın doğası...

— Anlamadım, ne biçim doğaymış o?

— Kurt doğası, yırtıcı hayvan doğası...

— Peki, adam maneviyata değer vermiyor mu?

— Hangi maneviyattan söz ediyorsunuz?

— Durun, durun! Bu herif cehenneme inanmıyor mu?

— İnanıyor sanırım...

— Tümüyle maneviyatsız değilmiş... Belki korkusundan iyilik yapıyordur...

— Kimbilir... Ama benim için hangi sebepten iyilik yaptığı önemli değil... Parasının bir bölü-

münü toplum için gözden çıkarıyor ya, siz ona bakın.

— İyilik çığırtkanlığından başka bir şey değil bu... Gerçekleri gizlemek için bir gösteriş...

— Adamın çığırtkanlığıyla sizin şu gür sesinizi bastıracağını hiç sanmam... En küçük günahın kopardığı gürültü en büyük gerçeklerin yankılarını bile örtbas eder, bilirsiniz.

Şebuyev'in tüccara karşı bu hoşgörüsü Varvara Vasilyevna'nın dost çevresinde ona iyi bir not verdirmedi. Mimarın tüccarlar arasında kazandığı saygınlık bir yandan herkesi şaşkına çeviriyor, bir yandan da aydın çevrelerde ona karşı duyulan kuşkuyu, güvensizliği artırıyordu. En başta Varvara Vasilyevna'nın dost çevresi olmak üzere, bütün aydın topluluklarına rahatça girip çıktığı için bu tutumu hepsinde aynı tepkiyi uyandırmaktaydı. Şebuyev aydınların görüşlerinin çoğuna katılmıyor; onlara karşı alaycı bir tavır takınırken, görüşlerinin uygulama alanı bulamayacağını kanıtlamaya çalışıyordu.

— Amerikalı! Bakalım ilerde ne işler çevirecek? diyorlardı ondan söz ederken.

Aradan bir altı ay daha geçti. Şebuyev'in kazandığı başarılar birbirini kovalıyor, aydınlar ise ona daha çok yan gözle bakıyorlardı.

Yerli gazetelerden birinde o günler şöyle bir haber çıktı: "Kentimizin hayırsever zenginlerinden tüccar Mark Fiycdoroviç Çeçevitsın kentimize bir halk evi yaptırmaya karar vermiştir. Yaptırılacak halk evinin üst katında bir yemekhane, bir çayhane, bir de üç yüz kişinin kalabileceği yatakhane bulunacak; alt katta ise kış günleri çocukların oynayacakları, yuva cinsinden büyük

bir salon yer alacak." Haberin sonunda halkevinin planını kent mimarı Şebuyev'in çizeceği, yapım işini ise kendisinin yürüteceği bildiriliyordu.

Şebuyev'in uğradığı bir gün Varvara Vasilyevna ona sordu:

— Yoksa bu işi siz mi kotardınız?

Genç kadın mimarın gözlerinin içine bakıyordu bunu sorarken.

— Evet, ben yaptım.

— Sizi yürekten kutlarım, doğrusu... Öylesine hoşuma gitti ki!

Varvara Vasilyevna'nın yüzüne, mimarın davranışını gerçekten beğendiğini gösteren ışıl ışıl bir gülümseme yayılmıştı. Şebuyev sevindi; ev sahibesinin önünde eğilerek;

— Teşekkür ederim... Çok teşekkür ederim dedi. Aslında ben daha başka şeyler tasarlıyordum. Şimdilik bunlar oldu. Benim istediklerim tiyatro başta olmak üzere bir kitaplıkla bir de okuma salonuydu... İlerde onları da elde edeceğim. Tüccarın parayı esirgediği yok, ne var ki fazla aklı ermiyor, tiyatrodan korkuyor... Olsun sonunda hepsini yaptıracağım...

Şebuyev'in yüzü asıktı, sıkıntılıydı ama gözlerinde dirençli bir parıltı vardı.

— Demek bütün bunların olacağına güveniyorsunuz?

— Evet. Tiyatromuz da, kitaplığımız da olacak, hem de çok kısa bir zamanda çözüme varacağız.

— Aman ne iyi!..

Mimar kararlı bir sesle üsteledi:

— Evet, olacak bunların hepsi...

Daha sonra gelen Kirmalov ile Hreptov kente

tiyatro ve kitaplık yaptırılacağını öğrenince gerçekten sevindiler. Hreptov ellerini ovuşturarak güldü.

— İşte ben iyilik diye buna derim!

Adamın hastalıklı, eğri büğrü bedeninde çocukça bir sevincin sarsıntısını görmek insana tuhaf geliyordu.

Kirmalov'un gözleri kıvancından fıldır fıldır oynuyordu.

— Aferin doğrusu! Tiyatroyu az şey mi sanıyorsunuz? Kolları sıvayıp güzel bir koro kurayım da görsünler!... Oyun aralarında gusli eşliğinde halk türküleri dinletirim... Bizim de elimizden gelen bir şeyler var! Yaşamın çukurundan bakalım ne güzellikler derlenirmiş! Yeri göğü şenlendirelim!

Tam o sırada Surkov içeri girdi.

— Hay sen çok yaşa emi? Göklerin şenlenmesi için sizin gibi kaçıkların coşması yeter de artar bile!.. Ee, Bay Şebuyev, başarınızdan dolayı kutlarım sizi! Nasıl, tiyatroyu da koparabildiniz mi bari?

— Demek, hepsini işittiniz? diye sordu Şebuyev soğuk bir sesle.

— İşitmez olur muyum?

Şebuyev kilise şarkıcısına döndü.

— Şu koro işini ciddi mi söylüyorsunuz.

— Ciddi mi ne demek? Size öyle türkücüler bulurum ki, aklınız şaşar!

— Peki, kilise şarkıcıları toplamaya ne dersiniz?

— O daha kolay... Kilise şarkılarının güzelliği de bir başkadır...

Şebuyev yeniden Surkov'a döndü.

— Vladimir İlyiç, tiyatroyu gecikmeden yaptıracağımıza inanıyorum. Hem de umduğumdan daha kısa bir zamanda...

— İnanıyorum size... Oltamzın ucuna kilise ilahilerini takınca Çeçevitsın kurtulabilir mi? Ama iyi ediyorsunuz...

Kirmalov, Surkov'a baktı. Gözleri öfkeden ateş saçıyordu.

— Sen de şaka yapmadan duramazsın! Adamcıkların önünde yepyeni kapılar açılacak, o güne değin pislikten başka bir şey görmemiş gözleri güzellikleri tanıyacak. Dipteki insancıklar...

— Yegor, bırak şimdi şu cafcaflı lafları!.. Akim Andreyeviç, size şunu soracaktım... bu işleri kotarmak için çok çaba harcadınız mı?

— Hem de çok...

— Sonuçtan kıvançlı mısınız?

— Değilim...

— Zavallı Çeçevitsın!

Şebuyev ev sahibesinin yüzüne kaçamak bir bakış fırlattı. Yanaklarında kırmızı kırmızı benekçikler belirmişti. Surkov'u yanıtlamadı, çok geçmeden de geldiği zamanki gibi sıkıntılı, somurtkan bir yüzle çıktı gitti.

Onu kapıya değin Hreptov geçirmişti. Dönünce;

— Kim ne derse desin, adam hoşuma gidiyor, dedi.

— Ondan hoşlandığınızdan pek emin değilsiniz gibime geliyor, diye karşılık verdi ona Surkov.

— Emin değil miyim? Kim bilir, belki de...

O sırada Kirmalov araya girdi;

— Ben eminim!

— İlahi Yegor, adamın upuzun kolları var.

Ondan nasıl hoşlanırsınız, bilmem. Kirmalov bir an düşündü.

— Kolları mı? Ne olmuş kolları uzunsa? Bence çalışan her şey güzeldir. Görünüşe fazla kafa yormam... Yoksa senin dilinin altında bir şey mi var?

Konuşmaya bu sefer ev sahibesi karıştı:

— Vladimir İlyiç, bırakın adamı kışkırtmayı! Sizinki de laf mı yani? Kolları uzun diye bir adamın beğenilmediğini ilk kez işitiyorum. Hem öylesine yalnız ki!..

Surkov biraz anlamlı, biraz da alaycı bir bakışla Varvara Vasilyevna'nın yüzüne baktı

— Bakıyorum da, Bay Şebuyev'in yalnızlığı sizi bayağı rahatsız ediyor! Korkmayın, yakında iyi, çok iyi bir hayat arkadaşı bulur kendisine!

Varvara Vasilyevna bundan hiç alınmadı. Göğsünün üzerindeki saç örgüsünü güzel bir el hareketiyle omuzundan atarak;

— Neden olmasın? diye karşılık verdi.

İKİNCİ BÖLÜM

Kentin alanlarından birisi üstünde bulunan büyük taş bir yapıyı yıkıyorlardı. Eskiden kışlaydı, Mark Çeçevitsın satın almıştı burasını.

Çatısında dizi dizi bacaları, çevresini dört bir yandan kuşatan ağaç iskeleleriyle bu iki uzun yapı uzaktan bakılınca örümcek ağıyla sarılmış gibi görünüyordu. Alanın üstü tozdan topraktan bembeyazdı. Pencerelerden dağılan toz bulutları yoğun bir sis halinde yayılıyordu uzaklara doğru. Çatının saç kaplamasından bir bölümü söküldüğü için açıkta kalan tavan kirişleri iskelet gibi sırıtıyordu.

İskelelerde çalışan marangozların hızarlarından, testerelerinden, çekiçlerinden çıkan gürültü ile çatıdan sökülüp atılan saç levhaların yere düşerken çıkardıkları korkunç gümbürtü birbirine karışıyordu. Yapının içinde de takırtılar, çatırtılar eksik değildi Toz kusan pencerelerden kimi zaman birtakım tahtalar dışarı veriliyor, iskelelerde gidip gelen marangozlar eski yapıdan koparılan bu kemikleri bir yerlere taşıyorlardı.

İşçilerin üstlerine-başlarına, sakallarına sanki tozdan kırağı düşmüştü. Tozdan-topraktan

ağaran solukları kesilen bu insanlar gene de hevesle, istekle çalışıyorlardı, çünkü yıkım işi onlar için işlerin en kolayı, en az yorucusuydu.

Baharın ilk günleriydi, hava açıktı, cıvıl cıvıl bir güneş vardı. Alanın bir ucunda, yıkılan yapının birkaç yüz metre ilerisinde yer alan küçük parktaki ağaçlar tomurcuklarını patlatmak üzereydi. Geçen yıldan kalma sararmış kuru ot öbekleri arasından körpe yeşil filizler baş göstermişti; toprakta olsun, havada olsun doğanın neşeli bir bayram şenliğine hazırlandığı seziliyordu. Küçük parkın patikalarında dolaşan sarı benizli, kış boyu havasız odalarda hastalıktan cılızlaşmış çocuklar güneşin parlak ışıklarına bakıp bakıp gözlerini kırpıştırıyorlardı.

Parkın alçak parmaklıklarına dayanmış duran Şebuyev bir yandan dişlerinin arasından usul usul ıslık çalıyor, bir yandan da eski yapının yıkılışını dikkatle izliyordu. Kalın kumaştan paltosunun eteği kirece bulanmış, önünde mühendis işareti bulunan şapkası toz-toprak içinde kalmıştı.

Yapının içinden;

— Haydiii! Hep birden! diye bağırışmalar duyuldu.

Arkasından çatırtılar, gürültüler koptu, koca yapı durduğu yerde şöyle bir sarsıldı. Pencerelerden fışkıran toz bulutu dört bir yanı sardı.

— Osip Dayı! diye haykırdı sıtma görmemiş bir ses.

Bunun ardından;

— Haydiiii! Hep birden! diye bağırdılar bir ağızdan.

Mimar Şebuyev işçilerin hep bir ağızdan söy-

ledikleri ezgiyi ıslığıyla usul usul çalarken, bir yandan da bu küçücük insanların kocaman yapıyı yerle bir edişlerini zevkle seyrediyordu.

O sırada Mark Çeçevitsın'ın eski moda arabası alana girdi, yavaş yavaş ilerleyerek parkın yanında durdu. Rus köylülerinin uzun gömleği cinsinden bir pardesü giymiş bulunan iriyarı, şişman tüccar şişkin çizmeleriyle arabadan aşağı indi, bir elini gözlerine siper ederek yapıya bakmaya başladı.

Şebuyev ona doğru yaklaştı.

— Mark Fiyodoroviç!

Yaşlı adam geriye döndü, elini gözlerinin önünden çekmeksizin, ekşi bir suratla;

— Sen de mi buradasın? diye sordu.

— Sağlığınıza duacıyım...

— Sağol, evlat!

— Parka gidelim mi? Şurada bir sıraya otururuz...

— Olur...

Parkı çevreleyen parmaklıklar boyunca ilerleyip kapıya yaklaştılar. Şebuyev kapıyı açtı, önce tüccarın geçmesi için geriye çekildi.

Tüccar terlemiş olmalıydı. Şapkasını çıkardıktan sonra geniş, sarı mendiliyle dazlak başını sildi.

— Şunlara bakın, amma da çocuk dolmuş buraya!

Yaşlı adamın toprak rengi, şişik, ekşi bir suratı vardı, fakat çocukları görünce bu yüz titredi, canlandı, aydınlandı. Sarkık duran alt dudağı da gerilmiş, yüzdeki gülümsemeye katılmıştı. Kır kaşlarının gölgelendirdiği, güvensiz bir biçimde kısılmış, küçük, gri gözleri yu-

muşak bir bakışla, sevgiyle ışıldıyordu. İhtiyar güçlükle eğildi, sıraya ağır ağır çöktü. Gözleri hep çocuklardaydı.

— Şu çocuklara birkaç kuruş versek de dükkândan canlarının çektiğini alsalar... Ama almazlar ki...

— Evet, uygun olmaz.

— Ah, şu engeller yok mu ya! Adım başına onları karşımıza siz, siz okumuşlar çıkarıyorsunuz... Uygun olmazmış! Birkaç kuruş versek kötü mü olurdu? Paramızın günahını çıkarırdık hiç olmazsa...

— Üzülmeyin, günah çıkaracak daha çok fırsat doğar.

Tüccar huzuru kaçmış gözlerle Şebuyev'e yan yan baktı.

— Yoksa bizim paramızın kendini temize çıkarması gerektiğini mi söylemek istiyorsun?

— Para emekle kazanılmışsa, ya da hayırlı bir işe yatırılırsa temize çıkarır kendisini.

— Her kazancımızda alın teri akıttığımızı biliyorsun, değil mi?

— Bunu sizinle daha önce çok konuştuk...

— Doğru, konuştuk, hem öyle çok konuştuk ki, bütün yaralarımı deştin, beni tedirginliğe ittin. Oysa huzura ermek istiyorum, çünkü çok geçmez ölürüm ben...

Yaşlı adam içini çekerek bir süre sustu, sonra hışırtılı, bıkkın sesiyle konuşmasını sürdürdü:

— Demek ki, bize kala kala yeryüzünde bir uğrak istasyonu gibi bir şey olmak kalıyor... Bunca para, mal-mülk gelsin, bir süre bende kaldıktan sonra kendi yolunda defolsun gitsin!

Bu duruma göre ben neyim? Beş-on metrelik yer, bir durak mı?

Şebuyev babacan bir gülümsemeyle tüccarın yüzüne baktı.

— Hayır, tam sizin söylediğiniz gibi değil!

— Anlıyorum, beni bir kalem çizip geçmek istiyorsun! Ah, sizi şu okumuş, bilgin adamlar! Öylesine acımasızsınız ki!.. Anlaşılan bize çoktan paha biçmişsiniz... Peki, bizler insan değil miyiz? Daha doğrusu insan olmaya hakkımız yok mu?

Şebuyev'e sertçe döndü; suratı daha bir asıktı ,sesi de hırçınlaşmıştı:

— Sakın ha! Sizlerden bağış beklediğimi sanma!

— O da nesi? Benim size öyle bir şey dediğim yok...

— Şunu iyi bil ki, Tanrı'dan başka kimse bağışta bulunamaz; Tanrı'dan başka kimse de insana değer biçemez! Bunları ne diye seninle uzun uzun konuşuyorum? Çünkü cana yakın bir insansın, içli-dışlı oluşun hoşuma gidiyor... Sonra çektiğin bunca acılar yüzünden seviyorum seni. İstersen şimdi çok günah işleyebilirsin... pek çok! Fakat hepsi geçirdiğin ağır yaşamdan ötürü sana bağışlanır... Tanrı hakkını gözetir herkesin! Sonra sağlam düşüncelerinden dolayı beğeniyorum seni... Senin şu gerçeği sevmen yok mu ya! Hiç aklından çıkarma, bu her zaman hesaba katılır! Yeryüzünde gerçeği arayan kaç kişi kaldı ki? Oysa arıyorsun sen onu, seviyorsun, korkmuyorsun... Gerçekten korkmayışın Tanrı katında beğenilen, senin adına işlenmiş büyük bir sevap olacak! Ya işte, Akim...

Tüccar böyle diyerek derin derin içini çekti, göğsünün içinde bir şeyler hışırdadı. O sırada Şebuyev'in yüzü seğriyor, dudaklarında acı bir gülümseme dolaşıyordu. Yaşlı adamın başı önüne düşmüştü, bakışları hep aynı noktadaydı. Ağır ağır soluk alıyor; her soluk alışta, sanki ciğerlerine yabancı bir şeyler girmiş de onu boğuyormuş gibi, hırıltılar, hışırtılar çıkarıyordu.

— Dün söylemediğini bırakmadın bana... Küstahlıkların bini geçti... Sence akılhca laflardı bunlar... Sanki laf söylemiyor, dan dan kafama vuruyordun... Ben de aptal gibi dinledim seni. Bir ara şeytan dedi ki; «Dinleme şu herifi! Bildikleri kendinde kalsın! Hemen defet başından!» Böyle düşündüm ama yapamadım... Yapamadığım için değerimi bil! Sen adamı işte böyle çileden çıkarırsın! Oh, Ulu Tanrım, günahlarımı bağışla!..

Tüccar sustu, yeniden çocuklara bakmaya başladı. Kır kılları birbirine girmiş kaşları çatıktı; şişik eliyle, birtakım sararmış kılların karıştığı ak sakalını sıvazlıyordu. Elinin üstü, hatta parmaklarının eklem araları sararmış, sert kıllarla kaplıydı. Şebuyev vahşi hayvan pençesine benzeyen bu ele baktı, sonra boş verircesine başını çevirdi. Yüzü umursamaz, giderek sıkıntılı bir anlatıma büründü. Ama gözlerinde baştan çıkarıcı, umut dolu bir parıltı vardı.

— Çocukları seyretmek hoş bir şey, diye sürdürdü konuşmasını yaşlı tüccar. Yeryüzünde çocuklardan güzel ne var? Yok işte... Sence var mı, Akim? Bizler ölünce geride onlar kalacaklar, uzun yıllar yaşayacaklar... Onların yaşamında daha az hırgür, daha az düzensizlik olacak...

Orası öyle, hem de çok az! Niye dersen, söyleyeyim, evlat. Her geçen yıl dünyanın düzeni iyiye gidiyor, dünyanın düzeni iyiye gittikçe de insanın yaşamı düzene girer. Öyle mi?

— Öyle...

— Senden benden daha mutlu yaşayacaklar diye imreniyorum, bayılıyorum onlara... Onların bizden ayrıldıkları başlıca nokta burası işte. Bu da insana dokunuyor. Hem hoşuma gidiyor, hem de korkuyorum onlardan... Yoldan yürürken karşıma çıktılar mı, yana çekiliyorum, yol veriyorum... Oysa altmış yaşında koskoca bir adamım ben, vali bile önce selam veriyor. Kahkah-kah! Gülünç, değil mi? Hadi, yol verme de göreyim! Çünkü çocuk bunlar. Onların gelecekleri var, oysa ben geçmişim artık; şurda az bir ömrüm kalmış. Doktorlar yurt dışına çıkmamı istediler. Karaciğerim yorulmuş da... E, ne diye susuyorsun öyle?

— Sizi dinliyordum... Demin dünyanın yıldan yıla düzene girdiğini söylediniz de... Sizce bu nasıl bir düzen olacak?

— Nasıl mı? Herkesin girdiği sınıf belli olacak. Evli evine, köylü köyüne... Bu şimdiden başladı bile...

Şebuyev tüccara anlamamış gibi bel bel baktı.

— Hani, nerde? Ben göremiyorum öyle bir şey.

— İki gözünle birden bakarsan görürsün... Tüccar sınıfı gittikçe genişleyip zenginleşmiyor mu?

— Orası öyle...

— Öyle ya! Köylüsü de aklını başına toplamaya, çıkarını düşünmeye başladı.

— Bunu nasıl anlayacaksınız?

— Senin kökenin nedir?

— Köylü... Ha, anladım şimdi ne demek istediğinizi!..

— Anladın demek! Senin gibilerin sayısı az mı? Her yerde köylülerde kıpırdanma var, hepsi yukarı doğru tırmanmaya çalışıyor. İyi ki ağır bir yaşamları var, bir de olmasa neler olurdu acaba?

O sırada işçilerin hep bir ağızdan haykırışları yükseldi:

— Bir daha! Bir daha! Haydi bir daha!

— Şunlara bakın, amma da bağırıyorlar?.. Yurt dışında bulundun mu hiç?

— Bulundum, kısa bir süre...

— Nasıl, orada da çalışırken böyle bağıra bağıra şarkı söylerler mi?

— Söylerler bazen...

— Bizdekinden daha mı iyi? Yani daha iyi şarkılar söylerler mi?

— Nerde?.. Orada yalnız bağırırlar.

— Kolay mı? Adamların çalışırken bir de şarkı söylemeye güçleri kalmıyor demek ki. Oysa bizdekilerin güçleri yerinde. Her şeyimiz böyle. Bizden iyisi var mı?.. Ee, ben de seninle çeneye daldım... Nasıl, yıkıma başladığın için kıvançlı mısın bari?

— Benim kıvançlı olmam için bir neden yok ki... Çalışmayı seviyorum, o yüzden sevinçliyim işte.

— Büyük bir işe giriştin! Hadi git de göz-

kulak ol! Sen ne dersen de, bu iş benim hoşuma gitmiyor.

— Tiyatro mu?

— O dediğin işte... Ahlaksızlık yuvası... Danslar, şarkılar, kahkahalar... Bundan insana ne yarar gelir, bilmem ki!..

Şebuyev hem sesinde, hem de yüzünde kendinden emin, etkileyici bir tavırla;

— Mark Fiyodoroviç, insan için her şey yararlıdır, dedi. Şarkı da söylemeli, dans da etmeli, neşeli yaşamak için kahkaha da atmalı. Fakat tiyatro yalnız neşelenecek bir yer değildir, başka yararları da vardır. Tiyatroya gidenler meyhaneden ayaklarını keserler.

— Kiliseden de...

— İsteyen kilisesine gitsin gene. Tiyatro buna engel değil ki... Eğer siz böyle düşünüyorsanız kiliseye karşı saygısızlık ediyorsunuz.

Tüccar, Şebuyev'in yüzünün sert anlatımı karşısında saygıya benzer bir duyguyla ve gözlerini ondan kaçırmaksızın;

— Bak, Akim Andreyeviç! dedi. Senden bu sözleri işittim de, az kaldı küçük dilimi yutuyordum. Sen benim gözlerime bak bakayım, bende aldanacak göz var mı? Senin kiliseyle bir alışverişin olmadığına kahbımı basarım, gelgelelim kiliseden yanaymışın gibi konuşuyorsun. Doğru... Kiliseye gitmeyi hiçbir şey engelleyemez. Çünkü ondan yüce güç yoktur, Tanrı'nın evidir orası... Peki ama sen bu gerçeği nasıl bilebilirsin?

— Ben bir şeye inanırım ya da inanmam. Ama bir de inandım mı, inancım tam olsun isterim. Başkalarından da beklerim bunu... Madem

inanıyorsun, başkalarının alayı, gülmesi inancına engel olabilir mi? Engel oluyorsa inancın zayıf demektir.

— Gene doğru konuştun, Akim! Akıllı adamsın, belli! Tanrı yoluna da, olsa, şeytan yoluna da olsa, inanınca sağlam inanmalısın.

— Gördünüz mü?..

— Gene de senin şu tiyatro işin boşunaymış gibime geliyor. Peki, çocuklar için neşelendirici bir şeyler olacak mı bari içinde? Kilise ilahileri filan?..

— Hem çocuklara, hem büyüklere bu girişimden büyük yararlar var. Sizin için ise yüzyıllık bir anıt! İnanın bana, size çan kulesinden yüksek bir anıt dikeceğim. Çan kulesinden yalnız ses yayılır ama tiyatrodan yayılan aydınlıktır. İnsan ne kadar çok şey görürse o kadar çok akıl sahibi olur diye sizinle konuşmadık mı?

— Evet, bunu sen söylemiştin. İnsana akıldan bir zarar gelmeyeceğini biliyorum... Yeter ki başıboş bırakılmasın... İnsan için en önemli şey, yeri gelince kendini tutmasını bilmesidir! Madem tiyatro diyorsun, bırak o da olsun! Sen benim başımın belasısın!..

Çeçevitsın birden neşelendi, minicik gözleri parladı, sarı benzine kan geldi. Belki de bahar havasından ,ışıldayan güneşten böyle canlanıp neşelenmişti.

— Hadi, birlikte borsaya gidelim, orada yemek de yeriz!

— Bir dakika durun, Mark Fiyodoroviç, sizden bir dileğim var!

— E, gene ne istiyorsun?

— Şey... Sizden para isteyecektim de...

— Ben de sandım ki, gene şu aynı konu...

Tüccar böyle diyerek başıyla tiyatroyu işaret etti, sonra pardesüsünün önünü açtı, elini koynuna soktu.

— Söyle bakalım, ne kadar istiyorsun? Yalnız yanımda fazla para yok.

Şebuyev sakin bir sesle;

— Otuz sekiz bin ruble... dedi, fakat bunu söylerken yanakları kızardı, alacağı yanıt karşısında gözleri tuhaf bir biçimde daraldı.

Çeçevitsın hemen elini koynundan çekti, pardesüsünü özenle düğmeledi, mimarın yüzüne şaşkın şaşkın bakmaya başladı.

— Ohooo! Sen neymişsin be!.. Benden ne istediğini biliyor musun? Bunca parayı ne yapacaksın, aslanım? Çıplak adama kürk giydirmeye benziyor seninkisi!..

— Bana otuz sekiz bin gerekli... diye üsteledi Şebuyev sesini alçaltarak, tüccarın yüzüne bakmaksızın.

— İşittim, sağır değilim. Büyük para!.. Demek tamı tamına otuz sekiz bin? Otuz beş ya da kırk değil? İyi hesap ettin mi?

Yaşlı adamın dudakları titredi, gözlerinde acı bir gülümseme pırıltısı belirdi.

— Otuz beş bine ilçede toprak satın alacağım...

— Kimin toprağıymış o?

— Skuratov'un...

— Hımm... Kırk iki bin istiyordu ama yasal değeri otuz beş... Gene de büyük para... Yalnız toprak işletmeciliği yapmak senin neyine? Sen çiftçi değilsin ki...

— Toprağa önce bir değer koydurayım da...

— Haa, şimdi anladım! Ama madem öyle istiyorsun, benim şu bataklığı alsana! İki bin dönümlük koskoca arazi... İçinde köknar korusu... frenküzümü çalıları... mantar tarlaları var... İşte tam rütbene uygun çiftlik sana! Kahkah-kah! Ayrıca Skuratov'un toprağına da komşu olursun!

— Mark Fiyodoroviç, Skuratov'un toprağını almam gerek... Orasını alırsam çiftçiler derneğine kolayca üye girerim.

— Girmesine girersin, ama bundan eline ne geçecek? Tüh! Ben de seni bir şey sanırdım!.. Aklına şaşayım emi!

— İlerisi için tasarılarım var. Sizin şu bataklığı da satın bana!

— Ne? Bataklığı mı? Şunun yediği naneye bak? Skuratov'un toprağının dibinde bataklığı ne edeceksin?

— Orman ürünleri fabrikası kurarım oraya, ağaçları keserim, bataklığı kuruturum...

— Vay anasını, bunu nasıl da düşünemedim! Doğru söylüyorsun, Akim Andreyeviç! O zaman Skuratov'dan alacağın arazi en azından iki yüz bin eder.

Şebuyev öne doğru eğildi, avuçlarını iç içe getirerek ellerini dizleri arasına soktu, sonra dizlerini sımsıkı kavuşturdu. Tüccar onun bu eğik duruşuna, geniş sırtına, kalın boynuna bir süre dikkatle, ciddi ciddi baktı; başını salladı. Sonra alt dudağını dişinin altında sıktı, eliyle çenesini sıvazladı, mimara yandan bir bakış daha fırlattı, kendi kendine konuşuyormuş gibi şunları söyledi:

— Arazi orada ırmağa doğru eğimlidir...

Hımm, demek öyle... Ana yolun oradan bir kanal açılsa bütün su ırmağa boşalıverir. Vay benim aptal kafam! On yedi yıldır bataklık elimde de akıl edemedim! İşte bilimin üstünlüğü burada! Bilene, anlayana para çok! Kim ne derse desin, haklı adamlar! Köpek etsin içine! Fabrika için en uygun yer... Düz dipli bir mavna yaptır, doldur içine keresteyi, su taşkınlarında ta fabrikanın dibine kadar götür! Gördün mü kolaylığı? Ah, şu yaşlılık yok mu ya! Karaciğerim sağlam olsa, şimdi seni yönetici olarak alırdım yanıma, Akim Andreyeviç; yılda da al sana on iki bin ruble!..

Şebuyev duruşunu değiştirmeden;

— Geleceğimi mi sanıyordunuz? diye sordu.

— Öyle öyle, gelmezdin ya... Sende başkasının işine koşacak göz var mı? Ama senin şu tasarı gücüme gitti, evlat! Enayiliğime doymayayım!.. Tasarını açıklamakla aptallığımı yüzüme vurdun, sövdün bana! Sövmekle de iyi ettin gibime geliyor...

Şebuyev birden dikleşerek tüccarın gözlerinin içine baktı.

— E, yanıtınız nedir, Mark Fiyodoroviç? Parayı veriyor musunuz?

— Ne? Para mı? Ama bu böyle olmaz. Her şeyin bir yolu-yöntemi vardır... İsteyince hemen verilmez ki... Düşünmek gerek... Çok düşünmek gerek...

— Size ben gerçekçi bir tasarıdan söz ettim!..

— Ettiysen ne olmuş? Tasarı seninse para da benim. Hemen, ha deyince olmaz! Her isteyene para vermek nerede görülmüş?

Şebuyev birdenbire içten gelen bir kahkahayla güldü.

— Hadi, uzatmayın, verin şu parayı!

Tüccar şaşırarak cık cık etti, kendisinden hiç ummadığı halde bağırmaya başladı:

— Veririm, veririm! Bekle sen, çok veririm!.. Hadi sen de şuradan! Akıllı bir gence yardım etmemek olmaz, değil mi? Çok mu ayıp kaçar dersin? Şuna bakın, «Uzatmayın, verin şu parayı» demez mi? Bekle biraz, düşüneyim diyorum. Görünüşü kurtarmak için düşüneyim bari! Eh, hadi, hoşça kal! Burada daha fazla durursam bir milyon istemeye kalkarsın! Kah-kah-kah!..

Çeçevitsın gülerken yanakları hop hop ediyordu. Bu kahkahalar arasında ayağa kalktı, ilk birkaç adımı sendeleyerek yürüdü. Fakat bakışlarında tedirginliğin, şaşırmışlığın izleri okunuyordu. Pençeye benzeyen kıllı, iri eliyle Şebuyev'in omzuna ikide bir vururken huzursuz bakışlarını mimarın kararlı, katı yüzünde dolaştırdı.

— Hadi, ben borsaya gidiyorum... Saat nerdeyse on iki... Fazla vaktim kalmadığı için seni yemeğe çağırmıyorum...

Gülerek söylediği bu sözlerden sonra, sanki elinde olmaksızın konuşmasını şöyle bitirdi:

— Kah-kah! Sen tehlikeli bir adamsın, Akim Andreyeviç, korkulur senden! Kim bilir, yaşadığın sürece ne günahlar işleyeceksin! Söylemesi benden.

Şebuyev aldırmaz göründü.

— Korkmayın, bir şey olmaz...

— Neden korkacakmışım? Benim oğlum değilsin,bir şeyim değilsin... Neyse, hadi esen kal!..

— Güle güle!

Tüccar kalın bacakları üzerinde sürünür gibi ağır ağır parktan dışarı yürüdü. Kara fıçılara benzer, eğilip bükülmeyen iri bir gövdesi vardı. Şebuyev ise yeniden sıraya oturdu, eliyle yüzünü sıvazlayarak rahat bir soluk aldı. Fakat yüzünde gezinen eli ne kaygısını silip götürmüştü, ne de tüccarı uğurlarken takmdığı tatsız, sevimsiz gülümsemeyi... Aynı gülümsemeyle, başı önünde, bakışları hep aynı noktada kıpırdamadan oturuyordu. Parktan, ağaçlar arasından Malinin'in kendisine doğru yürüdüğünü bile farketmemişti. Çevre sağlığı hekiminin ayaklarını biraz ilerisinde görünce ancak o zaman kaldırdı başını. Kaldırır kaldırmaz da yüzünün anlatımı yumuşayıverdi.

— A, Pavel İvanoviç, siz misiniz?

Malinin dostunun elini sıktı, gözüyle yıkılmakta olan evi göstererek;

— Amma da toza-toprağa buladınız çevreyi! diye takıldı.

— Dişinizi sıkın biraz! Bu külüstürü tozmasın diye baştan başa sulayamazsınız ki?.. E, nereye böyle?

— Gezmeye çıkmıştım. Çoktandır şuralarda dolanıyorum, siz Çeçevitsın'la oturuyordunuz.

Şebuyev'in yüzünden bir seğrime geçti, sesi birden hırçınlaştı.

— Yanımda deminden beri ezilip büzüldü, yüzü renkten renge girdi. Pis engerek! Ölümden köpek gibi korkuyor!.. Ben de aksine aklına hep ölüm düşüncesini getiriyorum... Domuz herifin bu yılgınlığından nerdeyse zevk bile alıyorum...

Mimarın yanına oturmuş bulunan Malinin

onun bu sözleri üzerine birden doğruldu, arkadaşının yüzüne şaşkın şaşkın bakmaya başladı.

— Ne o? Niye böyle şaşırdınız?..

Sözlerinin Malinin üzerinde bu derece etkili oluşundan dolayı Şebuyev de afallamıştı. Ne diyeceğini bilemediği için duraladı, bakışlarındaki kin dolu sertlik yumuşamaya başladı; utangaç utangaç, hatta biraz da neşeyle gülümsedi.

Malinin yeniden oturdu mimarın yanına, gözlerini ondan ayırmaksızın;

— Beni öylesine şaşırttınız ki?.. dedi.

— Farkındayım... Fakat niçin şaşırdığınızı anlamıyorum.

— Bakışlarınızın, sesinizin hırçınlığından... Bu adamların yanında pek rahat olmasanız gerek...

— Siz çok saf bir adamsınız, Pavel İvanoviç!

— Tüccarları hep savundunuz durdunuz da... Ben de sandım ki, Çeçevitsın'ı gerçekten beğeniyorsunuz...

— Yaşlı kurdu ha? Adamın beğenilecek yönleri yok değil, ötekilerden daha iyi... Bu heriflerin iyi bir yanları var, biliyor musunuz? Hepsi de yaşamasını biliyorlar... Daha doğrusu, hergeleler yaşama gerekli değeri veriyorlar. Ah, Pavel İvanoviç, az önce Çeçevitsın'a karşı öyle bir zafer kaptırdım ki, şaşar kalırsınız! Aptalcasına yenildim. Hiçbir şeye yanmıyorum da savaşı aptalcasına yitirişime yanıyorum. Pisi pisme!.. Nasıl oldu bilmem, adamın üstüne birdenbire çullandım ve alacağım para bir anda uçtu gitti...

Mimar elini sallayarak sustu. Malinin acı-

mayla karışık bir sitemle bakıyordu onun yüzüne.

— Ne o? diye sordu Şebuyev. Yoksa aklımı oynatmaya başladığımı mı sanıyorsunuz? Hayır, bunun için erken daha. Hoş, bu heriflerin arasında insan çıldırmadan duramaz... İki haftadır neler çektiğimi bir ben bilirim! Bu akşam Varvara Vasilyevna'ya gidiyorum... Sizin neden yüzünüz solgun?

— Bütün gece uyumadım da...

— Şiir mi yazdınız yoksa?

— Hayır, mezarlıklar konusunda bir konferans...

— Vah, zavallı!..

— Sonra yattım ama gözüme uyku girmedi. Kafamın içi boz bulanık... Gözlerim hep tavanda, yüreğimin atışlarına uygun olarak, «Yaşam geçiyor, yaşam geçiyor!» diye düşündüm durdum. Ne can sıkıcı bir uğraş, değil mi?

Pavel İvanoviç böyle diyerek cebinden sigara tabakasını çıkardı, bir sigara tüttürdükten sonra dumanını havaya püskürdü, sonra da dumanların nasıl kıvrıla kıvrıla dağılıp gittiklerini seyre koyuldu.

Şebuyev arkadaşının yüzüne bir süre sevecenlikle baktı.

— Evet, kendinize pek de eğlenceli bir uğraş seçmemişsiniz...

— Çevre sağlığı çalışmalarını mı kastediyorsunuz?

— Yok, canım, hayallerden söz ediyordunuz ya!..

O sırada yıkılan yapıda bir gürültü koptu. Çığrışmalar, çatı saçlarının gümbürtüleri, kırı-

lan cam şangırtıları karma karışık bir gürültü oluşturmuştu.

Malinin, yüzü sapsarı, yerinden sıçradı.

— Nedir o? Neler oluyor?

Mimar hekimi paltosunun eteğinden çekerek yeniden sıraya oturttu.

— Oturun, Pavel İvanoviç! Her yerde gördüğünüz bir şey bu. Yaşam sürüyor, eski yapılar yerle bir oluyor...

— Emin misiniz? Kimse ezilmedi ya?

Malinin'in sinirden tir tir titremesi karşısında Şebuyev kendini gülmekten alamadı:

— Korkmayın, bir şey yok! Soğuk bir duş alsanız da kendinize gelseniz, nasıl olur?

— Soğuk duşa ne gerek! Yaşam böylesine de soğuk bana...

— Öyleyse âşık olun siz de... Isınırsınız...

Malinin karşılık vermedi, Şebuyev'e kaçamak bir bakış fırlattıktan sonra sigarasının külünü sessiz sessiz silkeledi.

Şebuyev gözlerini parkın ilerisinde bir noktaya dikmişti. Alçak sesle;

— Âşık olmak güzel şey! dedi. Şimdi bunu öylesine istiyorum ki! Kendime bir çeki-düzen vermek... eksiklerimi gidermek... iç dünyamı güzelliklerle süslemek... sevdiğim kadın için insanların en iyisi olmak istiyorum... En iyisi, en akıllısı, en güçlüsü... Ne güzel, değil mi?

— Ondan sonra da bayramlık giysiler sırttan çıkartılıp atılır ve zavallı kadın, karşısında bir şövalye yerine ona hükmetmeye kalkan bir köylü parçası görür...

— Belki görür... Bu, onun bileceği iş... İsterse bayramlık giysi yaşam boyu eskimeden ka-

lır. Yeter ki, bu giysiyi zaman zaman onarsın, şövalyesinin onu eskitmesine, sırtından çıkartıp atmasına fırsat vermesin.

— «Dogmalar Olmasın» adlı romanı okudunuz mu?

— Evet, okudum. İğrenç bir roman! Aklın sağlıksız gelişimi konusunun rezilcesine çarpıtıldığı bir kitap!

— Şaka mı söylüyorsunuz?

— Hayır, bütünüyle ciddiyim.

— Olamaz! Roman kahramanının ruh yapısının incelikleri, duygularının çarpıcılığı, ruhsal karmaşası sizin pek yabancınız olmasa gerek...

— Adamda duyguların zerresi yok! Kanı çekilmiş bir herifin dizgin tanımaz akıl yürütmelerinden başka ne bulursunuz orada?

— Ama her şeyin bilincine varan bir beynin haykırışlarıdır bunlar.

— Hayır, yaşamak isteyip de yaşamaktan korkan bir bedenin güçsüz çığlıkları belki...

— Şimdi siz kendi çöplüğünde öten bir horozsunuz. Başım çok ağrıyor, size laf yetiştirecek durumda değilim...

Malinin'in sinirli bir tavırla konuşmayı kesmesi üzerine Şebuyev birkaç saniye sustu, sonra arkadaşına birlikte öğle yemeği yemeyi önerdi.

Çevre sağlığı hekimi canlanır gibi oldu.

— Hay hay, gidelim! Yahu, bizim sizinle üzerinde anlaştığımız ortak bir noktamız olmayacak mı?

— Doğru. Ama bırakın olmasın! Böylesi daha iyi değil mi?

— Bilmem...

— Gidelim, hadi...

—Birkaç dakika daha oturmaya ne dersiniz?

İki arkadaş birbirlerinin yüzüne baktılar, sonra bastılar kahkahayı.

— Sizin yanınızda ne denli neşelendiğimi bir bilseniz!

Malinin gülümseyerek baktı ona, kısa bir sessizlikten sonra;

— Hadi, artık gidelim!.. Karnım zil çalıyor! karşılığını verdi.

Kalktılar, parkın ortasındaki yoldan ağır ağır ilerlediler. Malinin, başı önünde, ayağının ucuna bakarak, salına salına yürüyordu. Şebuyev ise bahar havasını derin derin içine çekiyor, yüzünde gülücüklerle arada bir arkadaşına bakıyor, ayaklarını yere sertçe basıyordu. Arkadaşının içtenliği ona bazen hastalık derecesinde aşırı görünürse de, Şebuyev'in bu içine kapanık, doğru sözlü adamdan çok hoşlandığı belliydi. Hoş, Malinin'in aşırı içtenliği kimsenin işine yaramadığı gibi kendisi bile bu huyundan dolayı hayli şikâyetçiydi... Şebuyev kimi zaman ona karşı bir çeşit acıma hissi duyar, kimi zaman da Malinin'in hüzünlü konuşmaları onun üzerinde ılık kül izlenimi bırakırdı. Fakat ne olursa olsun çevre sağlığı hekiminin ondan sürekli bir dost yakınlığı araması Şebuyev'in hoşuna gidiyor, o da arkadaşına karşı gittikçe artan bir yakınlık duyuyordu.

Birkaç dakika süren bir sessizlikten sonra Şebuyev dostça sordu:

— Neler düşünüyorsunuz bakalım?

Malinin gülümsedi.

— Sizi... Çeçevitsın'a karşı yitirdiğiniz şey ne kadardı?

— Az bir şey... Daha doğrusu çok sayılmaz... Adama servetimi artırmak istiyor görünmem hoş kaçmadı... Bunu nerden çıkardım, bilmem... Oysa gencim daha... Adım adım ilerlemem gereken yerde birden acele ediyorum...

Malinin yeniden daldı, kısa süren bir sessizlikten sonra Şebuyev'e gülerek baktı.

— Size... bir şey sormak istiyorum... ama korkarım, sorum biraz tuhaf gelecek.

— Neden tuhaf gelsin? Çekinmeden sorunuz... Neymiş o?

— Yıkılan yapıda amcanızın, öz amcanızın çalıştığını söylüyorlar, doğru mu? Marangozmuş, sizi yetiştiren de oymuş... Böyle bir soru sorduğum için özür dilerim.

— Bunda özür dilenecek bir şey yok. Amcamın çalıştığı doğru, iyi bir marangozdur. Okuma-yazması olsaydı onu ekip başı yapacaktım... Bunun neresi ilginç geldi size?

Malinin bir an sustu.

— Neresi mi? Bana göre tuhaf bir durum... Ben olsam utanırdım. Siz utanmıyor musunuz?

Şebuyev şaşkınlığını gizlemedi.

— Bunda utanılacak ne var, anlamadım!

— Aranızdaki ücret farkını düşünsenize bir kere! Yaşlı-başlı bir adam ayda birkaç rubleye çalışıyor, oysa siz birkaç yüz...

— Demek oluyor ki, amcanızla ücret farkınızın kalmaması için siz olsanız marangozluk yapardınız, öyle mi?

— Hiç de öyle değil... Adamcağızı köyüne

gönderir, o orada dinlenirken eline de geçineceği kadar para verirdim...

— Ya, demek öyle... Ama ben bu cins hayırseverlikten hoşlanmam... Zaten köyde beleşten geçinen bir sürü insan var, bir de benim amcam mı olsun?

Malinin arkadaşına utanarak baktı. Yumuşak bir sesle, çabuk çabuk;

— Akim Andreyeviç, sanırım size karşı pot kırdım, dedi. Üzülmediniz ya? Bilirsiniz, benim bir huyum var: Başkalarının düşünüp de söylemediği şeyi ben açıkça söylerim.

— Aldırmayın, canım! Sizi anlamıyor muyum sanıyorsunuz? Eğer üzülecek olsam sizin sözlerinizden dolayı değil, içinde bulunduğunuz durumdan dolayı üzülürdüm. Demem o ki, sizin gibi dürüst, iyi bir insanın bir hiç yüzünden kendini üzmesi ağırıma gidiyor. Düşünün bir kere, bir marangoz amcanın ne değeri olabilir? Pek mi önemli sanki?

— Siz ne diyorsunuz, Akim Andreyeviç?

— Evet, öyle? Hiçbir önemi, değeri yoktur... Benim öz amcama sıkıntısız bir yaşam sağlamak için mi bunca zaman okuyup çalıştığımı sanıyorsunuz?

Malinin arkadaşının omzuna usulca dokundu.

— Hangi amaçla okuyup çalıştığınız gerçekten sizin için belli mi?

— Hem de bütün açıklığıyla...

— Ben de öyle sanmıştım... Güzel bir şey, doğrusu... Oysa ben, pis su dökülen çukurları koklamak, sucuk yapılan işlikleri muayene etmek için tam on iki yıl dirsek çürüttüğümü dü-

şündükçe içim içime sığmıyor, kendimi düpedüz alaya alıyorum.

— Sevgili Pol, bakın size ne diyeceğim! Bütünüyle yararlı, ciddi bir iş yapmak istiyor musunuz? İşe yaramanın yollarını göstereceğim size!

— Şu adamın coşkusuna bakın siz hele!..

— Evet, sucuk yapılan o pis işlikleri koklayınız! Koklayınız ki, sahiplerine ceza yazabilesiniz! Yılmadan, acımadan cezalandırın onları! Gözlerinin yaşına bakmayın, gerekirse işliklerini kapatma yoluna gidin, köklerine kibrit suyu dökün! Bugün, yarın, her gün bitin bu heriflerin başında! Ben de size karşı yönden geleceğim! İşçiler için ucuz konut projeleri hazırlıyorum. Anlıyorsunuz, değil mi? Bana inanın, beş yıl sonra kentteki bütün işçiler tertemiz evlerde oturacaklar! Orduya öyle güzel bir kışla yapacağım ki, batı ülkeleri kıskançlıklarından çatlayacaklar... Bir yandan bu işleri kıvırırken bir yandan da patronlardan teşekkür almaya ne dersiniz?.. Dinleyin beni, bugünden tezi yok, hemen harekete geçin!..

Şebuyev heyecandan tir tir titriyor, gözleri ateş saçıyordu. Çevre sağlığı hekimi apışıp kalmıştı, arkadaşına hüzünlü hüzünlü bakmaktan başka elinden gelen bir şey yoktu sanki. En sonunda dayanamadı, mimarın sözünü keserek üzgün bir sesle şunları söyledi:

— Ne kadar da çok enerjiniz var, Akim Andreyeviç! Ama ne yazık ki, kendinizi hep böyle ıvır zıvır işlere harcıyorsunuz!.. Çok korkunç, insanın tüylerini ürperten bir şey bu! Şimdi gözünüzün önüne getirin: Öyle bir çağa gelmişsiniz ki,

tüm gücünüzü küçük yararlara harcadığınızı, çabalarınızın yaşama karışıp gittiğini, yaşamı zenginleştirecek, insanoğlunu yüceltecek bir şey yapmamış olduğunuzu anlıyorsunuz... Kendinize acımaz, pişmanlıktan kahrolmaz mısınız? O güzelim enerjiniz tiyatro, mezbaha, kışla yapacağım diye tükenmiş, geriye koskoca bir doyumsuzluk kalmış... İyi şeyler yapmaya, yaşamınızı doldurmaya çabalarsınız... Ama artık elinizden bir şey gelmez, çünkü bitmişsinizdir...

O sırada lokantaya gelmişlerdi. Şebuyev kapıyı ayağıyla iterek;

— Allah sizi kahretmesin e mi? dedi öfkeyle. Şiir dediğiniz şu zırvalarınızla kafanız iyice karışmış! Kendinizi bir şey sanıyorsunuz, ah-vahlarınızla kendi gözünüzü boyuyorsunuz!

— Biraz yavaş konuşun, garsonlar işitecekler!

Geniş bir merdiven vardı önlerinde. Üst kattan ağdalı, ağır bir müzik sesi geliyordu kulaklarına. Orkestranın kalınlı-inceli baslar uğultusu tekdüze kükremeler halinde uzayıp gidiyor, bu uğultu yemek kokularıyla dopdolu salonun yüksek tavanında yankılanarak yorgun argın geriye dönüyordu. Tiz, çığırtkan sesler ikide bir öbürlerini bastırarak üste çıkıyorlar; hüzünlü, ne olduğu belirsiz bir Rus ezgisini çıkarmaya çalışıyorlardı. Büyük davulun karamsar, uğursuz gümgümleri duyuluyordu arada bir; trampet ise saralı bir hastanın çırpınışlarıyla yırtınırcasına takırdıyor, sanki bir an önce patlamaya çalışıyordu.

Pencere yanındaki bir masaya otururlarken Şebuyev;

— İşte, şeytan curcunası diye buna derler, dedi. Hiç sevmediğim bir müzik. Sanki bu batakhanede en iyisinden beş-on Rus oturmuş da dünyanın sorunlarını bağıra-çağıra tartışıyor sanırsınız! Böylesine benzerlik az olur doğrusu! Kulak verin, işte bum bum böğüren şu davul Kirmalov'un ta kendisi! Çatırdayan trampet de Surkov! Bakın, bakın! İnce, tatlı sesiyle cırıldayan düdüğü işitiyor musunuz? Sizsiniz bu! Yemin ederim siz! Sizi dinleyen biri de ruhunuzu Tanrıya teslim ediyorsunuz sanır...

Malinin pencerenin önündeki palmiyeleri seyrediyor, gülümsüyordu. Şebuyev, masaya yaklaşarak saygıyla eğilen garsona döndü.

— Şu teneke parçaları zırıl zırıl ne ötüp duruyor? Kesin şu müziği!

— Olmaz, efendim... Müşteriler seviyor...

— Sizin müşterilerinizde zevk mi var sanki! Pavel İvanoviç, biftek ister miydiniz?

— Hayır, ben ızgara köfte yiyeceğim... Palmiyeler güzel, değil mi? Çok severim onları...

Şebuyev elindeki şarap listesine bakıyordu.

— Ben de lokantada ıstakozları severim...

— Palmiyelerde bizlere yabancı gelen, hüzünlü kayınağaçlarımızdan değişik bir hava var...

Şebuyev garsona listedeki şarabı gösterdi.

— Şundan bir şişe getirin!.. Şey, siz bir şey mi söylediniz?

— Şu palmiyeler diyorum...

— Ha, evet... Palmıye güzel çiçektir...

— Çiçek değil, ağaç...

— Peki, ağaç olsun... Öylesi daha güzel ya... Hiç olmazsa ağaçta insan kendini asabilir... Af-

rika palmiyesinde asılmış bir Rus görmeyi öyle isterdim ki! Bilir misiniz, benim güzellik anlayışım çok değişiktir... Pavel İvanoviç, Çeçevitsın bana para verir mi, ne dersiniz?

— Bilmem ki... Vermez sanıyorum...

— Ben de vereceğini sanıyorum! Ah, Pavel İvanoviç, bu konularda sizin ne düşündüğünüzü sormakla bülbüle bazlamayı sevip sevmediğini sormanın hiçbir farkı yok!

Bu söz üzerine iki arkadaş birbirlerine candan gülümsediler. Fakat çok geçmeden Malinin yeniden ciddileşti, bir süre dalgın dalgın düşündükten sonra;

— Biliyor musunuz, Rus insanı, hangi konudan söz ederse etsin, birden şakaya sıçramasını seviyor...

— Ya, öyle... Rusun her şeye ve her şeyden hızla sıçramak gibi bir huyu vardır. O bakımdan biraz pireye benzerler... A, şu gelene bakın! Allah kahretsin! Neydi bu herifin adı? Nagreşin mi?

Tam o sırada uzun boylu, sivri kara sakallı, adalet bakanlığı memurlarının giydiği üniformalardan giymiş, iki dirhem bir çekirdek bir bay yaklaşıyordu masalarına doğru. Adam kalçalarını oynata oynata yürüyor, ayaklarını hızla döşemeye vuruyordu. Gülümseyen yüzü, yanaklarında göz uçlarına yakın toplanan kırışıklıklar bu cakalı adamın mutluluktan pırıl pırıl parladığını düşündürüyordu insana. Masaya yaklaşınca biraz küstahça bakan mavi gözlerini büzerek Malinin'e baktı ve selam yerine;

— Yeni bir haber! dedi.

Sonra eğildi, bir cambaz çabukluğuyla san-

dalyeyi altına çekti, çöktü, ellerini dizlerine dayayarak ve bir sağındaki mimara, bir solundaki çevre sağlığı hekimine dönerek konuşmasını sürdürdü:

— Yeni ve önemli bir haberim var size!.. Laptev'lerin yası son buldu. Artık Nadejda Petrovna'yı aramızda göreceğiz. Bir mayısta ormanda bir gezi düzenliyor, sizi de çağırmamı istedi benden. Anlıyorsunuz, değil mi, baylar? Gelecekler arasında Doktor Kropotov, Skuratov, Lomakin, Redozubov da var... Çok, çok eğlenceli olacak! Çağrılısınız, tamam mı, baylar? Çok güzel!

Adam hızlı hızlı konuşuyor, sivri bir çiviye benzeyen gözleri sanki üzerinde durduğu her yeri çiziyordu.

— Nadejda Petrovna'ya teşekkürlerimi iletiniz, dedi Şebuyev.

— Ya siz, Pavel İvanoviç?

— Benim geleceğim kuşkulu... Gürültülü eğlencelerden hoşlanmam... sonra gelecek insanlar da biraz tuhaf...

— Tuhaf mı? Tersine, hepsi iyi... neşeli insanlardır...

— Ben neşeli insanları sevmem...

— Öyle ya, ozansınız siz... Ay ışığı, hüzün ve saire ve saire!.. Fakat, inanın bana, küçük bir eğlentide bile pek çok şiir vardır. Sonra, Nadejda Petrovna'nın önünde sıraya girecekleri bir düşünün! Damat adayları fır fır dönecekler genç kızın çevresinde! Dört milyonluk çeyizi olan bir kızın karşısında kimse kayıtsız kalamaz!.. Anlarsınız ya? Erdemlerini ortaya koyacaklar, neleri var neleri yok sergileyecekler, Nadejda Pet-

rovna'nın ilgisini çekmeye çalışacaklar... Bence görmeye değer! Kıran kırana bir yarış başlıyor şimdi! Hodri meydan!

Şebuyev, Nagreşin'e alaylı bir bakış fırlattı.

— E, siz hazır mısınız?

— Ben mi? Hazırım! Ben başkaları gibi numara yapacak, dört milyonun evleneceğim kız bakımından bir değeri olmayacağını söyleyecek değilim. Bu konuda daha birçok şey ileri sürülebilir... Hayır, hayır, dört milyonu ele geçirme hırsı karşısında benden kimse böyle laflar beklemesin! Dahası var, gerçi Nadejda Petrovna güzel bir kız sayılmaz ama ,isterlerse ben bu milyonlar için sağhklı, genç bir kızla değil, kırk tane kocakarıyla birden evlenebilirim!

— Düşündüklerinizi açıkça belirttiğiniz için teşekkür ederim, dedi Şebuyev.

Nagreşin'in gözleri meydan okurcasına parladı.

— Gizlemeye ne gerek var? Bastıra bastıra yeniden söylüyorum Dört milyon büyük bir paradır, bu gücün karşısında duracak babayiğit göremiyorum ben!

— Katılıyorum size...

— Demek öyle?.. Bakın, Pavel İvanoviç'in bu korkunç gücü... umursamadığı gözlerinden okunuyor! Çünkü onun erişemeyeceği bir durum... Oysa siz umursamaz görünmenize karşın öyle değilsiniz... Evet, paranın gücünü anlamışsınız.

— Anladım ve gördüm...

— Demek, gördünüz de... Benim heyecanlandığımı ima ediyorsunuz... Anlıyorum... İma edin bakalım, elinize ne geçecek!..

Nagreşin gerçekten çok heyecanlıydı. Yüzü

alev alev yanıyor, elleri titriyor, sandalyesinin üstünde dönüp duruyordu; alnına ter tomurcukları toplanmıştı.

— Ama boşuna yoruyorsunuz kendinizi! Beni para hırsı mı heyecanlandırdı sanıyorsunuz? Hayır, değil... Dört milyon hırsını kabartmaz insanın! Hırs, milyonların değil ,olsa olsa binlerin uyandıracağı bir kazanma isteği olabilir! Çünkü milyon erişilmez bir güç kaynağı, dahasını söyleyeyim, kişinin gönlünde yatan bir ülküdür!

Nagreşin'e acıyarak bakan Malinin sitemli bir sesle;

— İvan İvanoviç, kara çalışıyorsunuz kendinize! dedi. Para konusundaki düşünceleriniz gerçekten bunlar mı?

Nagreşin, Malinin'den yana döndü, sesini alçalttı.

— Siz... siz böyle şeyleri anlamazsınız, Pavel İvanoviç! Yalnız para değil, milyonlardır söz konusu olan. Ben, zangocun oğlu İvan İvanoviç Nagreşin, bu milyonlardan bir tanesi için bile gençliğimde karşılaştığım tüm aşağılamaları, öğrencilik yıllarında çektiğim tüm açlıkları, sıkıntıları hoş görür, unutur, bunları bana çektirenleri bağışlardım! Biliyorum, önemsiz bir adamım ben!.. Fakat bana bir milyon verin; herkesin kusurlarını bağışlayayım, hatta insanları seveyim, bütün yüreğimle iyiliklerini isteyeyim, yaşamlarını kolaylaştırmak için elimden geleni yapayım! Evet, yaparım bunları! İnanın bana, bir milyon ruble yeni baştan yaratır insanı!

Malinin «olmaz» anlammda başını salladı;

— Hiçbir maddi olanak hiçbir zaman insanı iyi yöne doğru değiştirmez! dedi alçak sesle.

Nagreşin birdenbire dişlerinin ağrısı tutmuş gibi yüzünü buruşturdu, Malinin'e can sıkıntısıyla bakarak aynı biçimde başını salladı.

— Ah, şu ülküler, yüce duygular, gökler yok mu ya! Azizim Pavel İvanoviç, ayaklarınız yere değsin biraz! Evet, gökyüzü güzeldir, görkemlidir ama bundan başka ne bulursunuz orada? Oysa yeryüzünde her türlü nane karıştırılır! Ülkülerin yüceliğine kimsenin bir diyeceği yok, fakat bol yağlı, etli lahana çorbası yemeden durabilir misiniz? Eğer bir kişi ömrünün yirmi beş yılında bayramlarda bile böyle bir çorbayı ağzına koymamışsa çorba onun için yüce bir ülkü olur çıkar!

Malinin;

— Sizinki düpedüz maneviyatla alay etmek! diyerek başını pencereden yana çevirdi, sokağa bakmaya başladı.

— Maneviyatla alay etmek mi? Madem öyle diyorsunuz, öyle olsun! Ama şunu da aklınızdan hiç çıkarmayın: Manevi gücümüzle biz yeryüzünde ne bir şeyi yıkabilir, ne de yeni baştan kurabiliriz!

Malinin yüzünü ona çevirmeden sordu:

— Bu «biz» dediğiniz kim?

— Aydınlar sınıfı, efendim! Bir de elimizde yeterince para olsa...

Malinin yerinden fırladı, Şebuyev'e sert sert baktı.

— Akim Andreyeviç! İşitiyor musunuz? Bunlar sizin düşünceleriniz!

Şebuyev, Malinin'in sert bakışlarına aldırmamış göründü.

— Hemen hemen, dedi sakin bir sesle.

Bifteğini yerken konuşulanları pek dinlemiyormuş gibi bir havası vardı, masadaki öbür iki kişiye karşı bütün tavırlarıyla kayıtsızdı. Fakat gözlerinde arada bir parlayan ışıltı ve yediği eti keserken bıçağını fazlasıyla özenli tutması onun pek de ilgisiz olmadığını gösteriyordu.

Malinin'in yüzünün sert anlatımı yavaş yavaş yalvarışa dönmüştü.

— Hemen hemen mi? Ama bunun ne denli tehlikeli bir düşünce olduğunu görmüyor musunuz?

— Görüyorum...

— Tehlikeli değil, tam tersine sağlıklı, degerli bir düşüncedir bu! diye atıldı Nagreşin. Biz kimiz, şöyle bir düşününl Köylülerin çiftçi dernekleri var, esnafların loncaları, tüccarların odaları, soyluların kulüpleri... Her sınıfın kendine göre bir kuruluşu, amacı var. Oysa bizim amaçlarımız, ülkülerimiz boşlukta; gerçeklikten uzak... Zaten biz aydınlar hayli uyduruk insanlarız. Bizler de düşmanlarımızın ellerindeki silahlarla donanmış olsak...

Başını tabağından kaldıran Şebuyev buz gibi soğuk, gücendirici derecede umursamaz bir sesle:

— Pavel İvanoviç, köfteniz soğuyor! dedi.

Malinin arkadaşının yüzüne şaşkın şaşkın baktı; çatalı, bıçağı eline aldı. Nagreşin'i ise bu yalın sözler çok etkilemişti. Adamcağız sakalını tuttu, bir yandan ucunu kıvırırken bir yandan da şöyle mırıldandı:

— Şey... Demek öyle... Kır eğlencesine çağrıldığınızı öğrenmiş bulunuyorsunuz...

Çok geçmeden de masadan kalktı, gene gel-

diği gibi ayaklarını döşemeye vurarak, fakat yüzünün canlılığı, parıltısı sönmüş biçimde çıktı gitti.

Malinin'in yüzünden hâlâ defolup giden adama karşı duyduğu nefret okunuyordu.

— Of, be! Amma da zırvaladı!

— Evet, çok kötü konuştu...

— Hepsi o kadar mı?

Şebuyev bir yandan yemeğini yiyordu.

— Benim vicdanı temiz dostum, şimdi beni iyi dinleyin! Bulunduğu sınıftan çıkarak okuma fırsatı bulmuş bütün kişilerde, şu yeni oluşan halktan gelme aydınlarda görülen durumun aynısı Nagreşin'de de var. İşte o yüzden hoş görebiliriz onu. İyi beslenememiş, çelimsiz bir çocukcağızı gözünüzün önüne getirin. Eski püskü ceketiyle okula yeni başlamış... Bir yandan açlık çeker, bir yandan arkadaşları alay ederler, fırsat buldukça dayak atarlar... Evi dar, pislik içinde... Klasik bilimlerin sıkıcı kıskacı arasında sekiz yılını güçlükle bitirir. Sonra üniversite... Gene açlık, incecik giysiler, zor dersler, aşağılanmalar... Dediğim gibi, çelimsiz, zayıf bir delikanlıcık... Arkadaşları kalın paltoları, sağlam çizmeleriyle dolaşırlar, tiyatrolara giderler, genç kızlarla dalga geçerler, hatta âşık olurlar... Oysa bizimkinin bütün zevki tıka basa karnını doyurmaktır... Ah, Pavel İvanoviç, şu bildiğimiz kara ekmekle birkaç dilim haşlanmış sucuğu yerken bazan insan şehvet derecesine varan bir zevk alır! İşte böyle kıtlıktan çıkmış kişiler yaşama atılırlarken hayatın nimetlerine karşı açgözlüdürler, doymak bilmezler... Kimileri ise yaşamlarının sonuna değin her şeyden ellerini etek-

lerini çekerler... Bu çeşit dervişlik de hastalıktır, ruhça sakatlıktır. O nedenle hangisinin daha iyi olduğunu bilmiyorum: Nagreşin gibiler mi, yoksa nimetleri tepen dervişler mi? Sonra bir şey daha var: Kimi insan bir milyonu hovardalık yapmak için değil, incir yaprağıyla önlerindeki ayıbı örter gibi ruhlarının çıplaklığını örtmek için isterler. Çünkü böylelerinin ruhları yaşamın yağmasına uğramıştır, çırılçıplaktır; bunların ruhlarında ne umut, ne hayal, hiçbir şey kalmamıştır. Tek istekleri vardır, o da bir şey olmak, kendilerini bir şey sanmaktır. Böyleleri paraya tapmasın, parayla ayıplarını örtmek istemesin de ne yapsın? Şu Nagreşin denen herif iğrenç bir yaratık, ama gelin siz bir de ona sorun. Adam bir milyonun kendisini insan yapacağını sanıyor...

Malinin, Şebuyev'in yüzüne inanmamış gibi baktı.

— Durumun böyle olup olmadığını bilmiyorum. Sonra şu Nagreşin'in yaşlı bayan Diyatlova'nın bakımıyla yetiştiğini, şimdi bile bu kadının yardımıyla geçindiğini herkes söylüyor...

— Onun gibilerin yapmayacağı iş yoktur...

Malinin köftesinin yarısını ancak bitirmişti; kalan köfteyi tabağıyla geriye itti, ezik bir sesle;

— Akim Andreyeviç, çok kızmadınız ya? diye sordu.

— Hayır, neden kızacakmışım? Benim bu konuda şöyle bir düşüncem var: Eğer iyi insanlarla daha çok, kötü insanlarla ise daha az ilgilenilecek olursa bundan hem birinciler, hem de ikinciler kazançlı çıkarlar. Çünkü her şeyden ön-

ce iyi insanların yaşamlarında büyük bir rahatlama olacaktır. Kötü insanlar ise, kendileriyle daha az ilgilenileceği için, bozulmaktan kurtulacaklardır. Pis herifler; siz onları adam yerine koydukça kendilerini bir şey sanırlar, şişinirler, kasılıp kendilerini naza çekerler. Kötü insanların bencilin bencili olduklarını hiç aklınızdan çıkarmayın! Hele onlara dokunmayın, şöyle bir görmezlikten gelin, bakın nasıl birden patlayıp ortadan silineceklerdir. Çünkü ilgi görmezlerse yaşayamazlar bu alçaklar. Nagreşin'e dokundunuz da ne oldu? Atıp tutmaya, palavra sıkmaya, kendini Kaf dağında görmeye başladı...

Arkadaşının sakin, mantıklı konuşmaları Malinin'in canına tak etmiş olmalıydı.

— Sizin bu dediğinizin bilimsel adı "İndiferentizm" yani kayıtsızlıktır, dedi bezgin bir sesle.

— Bilimsel adlara pek aklım ermez... Neyse, insanlara karşı sık sık soğuk, ilgisiz davrandığıma göre böylece kusurumun adını da öğrenmiş oldum.

Malinin başını önüne eğdi, sesini daha da alçalttı.

— Akim Andreyeviç, siz bana karşı da kayıtsızsınız, daha doğrusu yeterince saygılı değilsiniz. Sebep ne? Sizi anlamaya çalıştığımı biliyorsunuz... Pek çok yönünüz hoşuma gitmediği halde bunu söylemekten alakoyuyorum kendimi. Öyle renkli, değişken bir kişiliğiniz var ki, ürkütüyorsunuz beni. Akla kara çarpıcı bir biçimde birleşmiş ruh yapınızda. Ama ben her yönünüze ilgi duyuyorum... Sizi anlamak, daha yakından tanımak istiyorum. Oysa siz beni itiyorsunuz. O denli hoyrat bir insan mıyım?

Şebuyev ansızın Malinin'in elini kavradı ve sertçe sıktı. Gözleri ateş saçıyordu. Yüzü, maskesi düşmüşçesine değişmiş, son derece içten bir insanın yüzü olmuştu. Yanakları kızardı, sesi titremeye başladı.

— Hayır, sizi ittiğim doğru değil. Tam tersine yakınlaşmak istiyorum sizinle. Çünkü dostluğunuzu arıyorum, benim için ayrı bir değeri var... *Demek, kimi yönlerimle ürkütüyorum sizi.* Anlıyorum... Benim de kendimden korktuğum zamanlar oluyor... Siz açık yürekli, mert bir insansınız; bu yönünüzle bir aynaya benziyorsunuz. O yüzden beğeniyorum sizi...

— Elimi bırakın! dedi Malinin bir yeri ağrımışçasına, alçak bir sesle.

Yüzü sararmıştı, dudakları titriyordu. Şebuyev bırakınca, serbet kalan elini kaldırdı, birkaç kez silkeledi.

— Of, amma da sıktınız!

Şebuyev;

— Bağışlayın, dedi arkadaşının yüzüne bakmaksızın.

Malinin sıkılı kalmaktan kızarmış elini bir süre gözden geçirdi.

— Siz beni bağışlayın... Ne güzel havanıza girmiştiniz, ben bozdum.

— Ziyanı yok, o hava yeniden gelir... Aa, saat iki olmuş! Benim Surkov'a uğramam gerekli, oradan da bir kez daha yıkım yerine gideceğim... Akşamleyin Varvara Vasilyevna'ya gelecek misiniz?

— Evet, geleceğim.

— Öyleyse gene görüşeceğiz. Verin şimdi sol elinizi sıkayım. Hadi, hoşça kalın!

— Beni gerçekten bağışladınız mı?

— Tanrım! O da ne demek? Bağışlanacak ne oldu ki? Siz de az vesveseli bir adam değilsiniz hani!..

Şebuyev sokağa çıkınca, Malinin'in alçak sesle "Elimi bırakın" diye bağırmasının beyninde zonkladığını, bu zonklamanın gittikçe içine işleyerek, onda, çok iyi tanıdığı yalnızlık duygusunu uyandırmaya başladığını hissetti. Eskiden bu duygu ona vız gelirdi; hatta kendine güvenini, direncini artırdığı için yalnız oluşundan ötürü bir çeşit övünç bile duyardı. Ama şimdi yalnızlığını hissetmeye başlamasıyla birlikte insanlara karşı düşmanlık ve nefret duyguları da kabarıyordu yüreğinde. Eskiden insanları kızdırırken içinde onlara karşı en ufak bir nefret uyanmazdı; oysa şimdi, kendini tutmakla birlikte, nefreti özellikle arıyor gibiydi. Kentte ona herkesin, yaptığı işten başkasına aklı ermeyen, kazanç düşkünü, ahlak görüşleri oynak bir insan gözüyle baktığını biliyordu. Bu da gücendiriyordu onu; öyle anlar oluyordu ki, kırıldığını belli ediyordu. Son zamanlarda bir şeyin daha farkına varmıştı: Görüşlerde yumuşaklık ve tutarlılık anlayışına ters bir biçimde sivri fikirler ileri sürüyordu bütün tartışmalarda. Bunu da insanları kızdırmak, giderek gücendirmek için yaptığını biliyordu. İnsanların ona karşı besledikleri kuşkuyu kendi eliyle artırdığını, aydınlarda onun gözü yukarlarda bir insan olduğu inancını pekiştirdiğini çoktan beri anlamaktaydı. Aynı zamanda, yaşamla cebelleşerek elde ettiği, o yüzden de gözü gibi sakındığı gerçeklere, kendi gerçeklerine birtakım yabancı öğe-

lerin, iç düzenini alt üst eden dış etkenlerin karıştığını görmekteydi. Bütün bunlarda da insanları suçlu buluyordu. Onun içten oluşuna inanmamakla, onunla ilişklerinde soğuk davranmakla ruhuna kötülük tohumlarını ekenler onlar değil miydi? Varvara Vasilyevna'nın arkadaş çevresinde onunla ilgilenenler, yaptığı işleri içtenlikle dinleyenler yalnızca bu kadınla Malinin'di; onlar da bir çeşit koruyucu tavır takınıyorlardı ona karşı. Hreptov ondan uzak durmaya çalışıyor, Kirmalov kuşku duyduğu için surat asarak homurdanıyor, doktor ise düşmanca tavırlarını açığa vurmaktan kendini alakoyamıyordu.

Bir süredir Varvara Vasilyevna'nın dingin bakışlarında Şebuyev kendine karşı daha sıcak bir ilginin uyanmasını beklediğini farkediyordu. Bunu tam olarak anladığı anda, "Dur hele, daha erken" diye düşündüyse de Bayan Liyubimova'nın evine daha sık gitmeye başladı.

Yolda bütün bunları kura kura yürürken insanların onunla, onun Varvara Vasilyevna'yla ilişkilerini ölçüp biçiyor; kimin kimi daha çok çileden çıkardığını saptamaya çalışıyordu. İçinden bir ses, "Sen daha çok suçlusun!" diye bağırıyor gibiydi...

Surkov'un evine yaklaştıkça düşünceleri bu adamın üzerinde daha çok durmaya başladı. Bu sataşkan gencin bitmez-tükenmez canlılığı, atak çıkışları Şebuyev'in çok hoşuna gidiyordu. Bir süredir onun kendisine, başkalarına göre daha az sataştığının farkındaydı; küstahlıkları eski batıcılığını yitirmişti. Bundan dolayı olacak, Varvara Vasilyevna'nın deyimiyle bu "gerçek-

ten dekadan, manen çökmüş" gence karşı duyduğu ilgi gitgide artıyordu.

Mavi pancurlu üç penceresi olan küçük bir evin önünde durarak zilin ipini çekti, evi dışardan gözden geçirmeye başladı. Önünde, akasyaların, leylak ağaçlarının boy verdiği küçük bir bahçe vardı; çatısında, uçlarına sığırcık yuvası çakılmış üç direk yükseliyordu. Evin kahverengiye boyanmış ön cephesi güler yüzlü bir ihtiyarın babacan havasını taşıyordu. Evin önündeki ahşap sundurma, her iki yanında birçok bahçenin sıralandığı ıssız sokağa değin uzanarak konukları içeri buyur ediyor gibiydi. Arka bahçede yükselen asırlık dev ıhlamurların gölgesi çatıya düşüyordu.

"İçindeki kuşa yakışmayan bir yuva!" diye düşündü Şebuyev.

Kapının arkasında pek acelesi, olmayan, sert ayak sesleri duyuldu. Kapının açılmasıyla Şebuyev'in karşısına uzun boylu, uzun ak sakallı, durgun bakışlı, yaşlı bir adamın dikilmesi bir oldu.

— Kimi istiyorsunuz? diye sordu ihtiyar, mimarın omzu üstünden sokağa bakarak. Konuğun kimi aradığını öğrendikten sonra da boğazını temizledi, başını dışarı çıkarıp tükürdü, ancak ondan sonra konuğu içeri aldı.

Yukardan bir yerden Surkov'un sesi geliyordu:

— Guri Nikolayeviç, kimdir gelen?

— Bir erkek...

Şebuyev başını kaldırdı, sesin geldiği yöne döndü ve sundurmanın tavanındaki dört köşe delikten ev sahibinin sert saçlı kafasını gördü.

— Merhaba, Vladimir İlyiç!

— Oo, hoş geldiniz, Akim Andreyeviç! Siz içeri buyrun, ben hemen geliyorum...

Şebuyev yarısını yeşil bir sandığın kapladığı küçük bir antreye girdi, paltosunu çıkardı, önünde iki kapı görerek, ellerini arkasına kavuşturmuş duran ihtiyara döndü.

— Nereye gireceğim?

Yaşlı adam hiç istifini bozmadı.

— Hangisine isterseniz...

Şebuyev sağdaki kapıdan girdi. Burası ufak, aydınlık bir odaydı; içerisi tıklım tıklım mobilya dolu olduğu halde kullanışlı görünüyordu. Duvarlardan birinin dibinde donuk renk muşambayla kaplı bir divan vardı, divanın önünde ise üstü kitaplarla, haritalarla yığılı hantal bir masa duruyordu. Karşı duvarda tavana değin yükselen eski usul bir kitaplık göze çarpmaktaydı. İki pencere arasındaki duvarda içi madalyonlarla dolu kutular asılıydı. Antreye açılan kapının yanında ise ağzı kapkara görünen bir şömine vardı; odanın dört bir yanına koltuklar, sandalyeler serpiştirilmişti. Şebuyev odaya şöyle bir göz gezdirdikten sonra oturmak için sandalyelerden birini arkalığından tuttu.

O sırada yaşlı adam antreden onu seyretmekteydi.

— Dokunmayın ona, bacağı kırıktır, dedi.

Şebuyev gülümsedi.

— Kırıksa alsanıza buradan!

— Nereye?

— Orasını bilmem...

— Tavan arasına mı çıkarsam yoksa?

— Olabilir... Onarılmaz mı bu?

— Onarılmasına onarılır...

— Niçin yapmıyorsunuz peki?

Yaşlı adam Şebuyev'e şöyle bir baktı, sonra yüzünü öbür yana dönrek;

— Ben marangoz değilim, dedi.

Bu arada Surkov da ihtiyarın önünden sıyrılarak odaya girmişti.

— Ohoo, siz Guri Nikolayeviç'le söyleşiye dalmışsınız bile! İyidir iyidir, onunla konuşmak insanın neşesini artırır... Ey benim saygıdeğer bilgem, bize çay verir misiniz?

Yaşlı adam başıyla Şebuyev'i gösterdi.

— Bakalım konuğunuz hemen istiyorlar mı?

— İster o, ister... Elinizi biraz çabuk tutun.

— İyi öyleyse.

Guri Nikolayeviç dışarı çıkınca Şebuyev sordu:

— Kim bu adam?

— Guri Nikolayeviç mi? Görmüş-geçirmiş bir ihtiyar, diyebilirim ki, Rusya'nın en akıllı adamı! Aklına bakarak onun Rus olmadığını bile söyleyebiliriz. Çünkü Ruslardan akıllı adam pek çıkmaz... Yeteneklisi çoktur ama akıllıyı aramayın... Bizim Guri Nikolayeviç Potiyutiyuşkin ile ilgili birkaç şey anlatayım isterseniz. İhtiyarın tek kusuru Potiyutiyuşkin gibi bir soyadının olması. Ama zaten Rusya'da kulağa hoş gelen, güzel soyadı bulmak olanaksız... Ülkemizin en iyi ozanı Puşkin'in soyadı bile bir ozandan çok topla-tüfekle uğraşanlara yaraşır...(*) Birdenbire

---

(*) Puşkin soyadı «Puşka» top sözcüğünden türemedir. (Ç.N.

çenemi açtığım için bağışlayın. Tam dört gündür evden çıkmıyorum, konuştuğum tek kişi Guri Nikolayeviç. Onunla konuşmak ise son derece öğretici, o nedenle de can sıkıcıdır.

Surkov bir yandan konuşuyor, bir yandan da odanın içinde dört dönerek elleriyle ayaklarıyla mobilyaları sağa-sola itiyordu. Bu işler bitince masaya yanaştı, bir ucundan tutup kaldırarak üzerindeki haritaları, kitapları divanın üstüne, yere saçtı.

— Ne yapıyorsunuz, Vladimir İlyiç?

— Bizim ihtiyar şimdi çay getirir. Gördüğünüz gibi yer açmaya çalışıyorum. Siz de divandaki ıvır zıvırı atın da oraya oturun. Ben de yanınıza geleceğim, oturur konuşuruz... Demin benim neyle uğraştığımı biliyor musunuz? Sığırcık yuvası yapıyordum...

Sırtındaki mavi gömleği ve onun üzerine giydiği ceketiyle Surkov her zamankinden genç gösteriyordu. Şebuyev onu evinde görmeye geldiği için sevindiği, meraklı bakışlarından, yüzünün hep gülmesinden belliydi.

Eşyaları itip kakmaktan yorulup kendini divana atarak;

— Yok yok, burayı düzene sokamayacağım, dedi. Bana uğradığınız için sevinçliyim, Akim Andreyeviç. Anladığıma göre siz...

— Çoktandır size gelmek istiyorum.

— Beni görmeye gelmenizin benim için ne büyük bir değeri olduğunu biliyor musunuz? Ama boş verin! Size hak veriyorum... Korkarım, iş için geldiniz bana!

— Bir bakıma iş için, ama daha çok şöyle oturup konuşuruz dedim...

Şebuyev'in içten bakışları karşısında Surkov gene de yüzünü buruşturdu.

— Çok yazık! Neyse önce iş konusunu görüşelim, sonra da canımızın istediği gibi konuşuruz... Nedir benden isteğiniz?

— Kestirmeden gidebilir miyim?

— Neden olmasın?

— Peki... Toprağı bol olası babanızdan size kalan parayla ne yapmayı düşünüyorsunuz?

Surkov'un canının çok sıkıldığı suratının asılmasından anlaşılıyordu. Derinden göğüs geçirerek;

— Tüh! Ne diyeceğinizi biliyordum! dedi. Babamın öldüğü günden beri çırılçıplak soyunup sonra da bala bulanmış gibiyim... Ciddi söylüyorum! Bedenimde sanki sinekler, arılar, bin bir türlü böcekler dolaşıyor... Beni yalamak için insanlar yapışıyor üzerime... Genç kızlar ise karşılarında bir adam değil, şekerleme varmış gibi bakıyorlar, beni yemek için can atıyorlar... Dişleri de öyle keskin ki! Onlardan korktuğum için Hindistan'a kaçıyorum. Şu kitapları, haritaları görüyorsunuz ya! İngilizcedir hepsi. Avuç dolusu para verdim... Hindistan'a gideceğim için üç gün oturup bunları okudum, inceledim. Şaka yaptığımı sanmayın, son derece ciddiyim! Karşınızda bir İngiliz prensi var! Hoşça kalın, size bir kuruş bile veremem!

Surkov bunları söyledikten sonra konuğunun yüzüne çalımlı çalımlı baktı. Ama onun yalnızca gülümsediğini görünce suratını astı.

— Benden buna benzer bir yanıt beklediğinizi, onun için şaşırmadığınızı göstermek istiyorsunuz, değil mi?

Şebuyev güldü.

— Sizden böyle bir yanıt alacağımı biliyordum. Ama bir konuda yanılıyorsunuz, bu parayı kendim için istemiyorum.

— Hayır, böyle bir şey aklımdan geçmedi. Kimse parayı kendisi için istemiyor, herkes iş için istiyor zaten... Kirmalov bile benden feleğin ağına düşmüş kızlar için para koparıyor. Onlara neler almıyor ki! Dikiş makineleri mi, kocalar mı... daha aklınıza ne gelirse... Satın alınmış kocalar benim paraları meyhanede yiyorlar, sonra da Yegor'a güzel bir sopa çekiyorlar. Bu sefer Yegor gene dikiliyor karşıma. Ben kentsoylu bozuntusuymuşum; paramı bono kırdırma, rehin karşılığı verme gibi işlerde kullanmalıymışım... Hayır, parayı Hindistan'a götürmekten başka çıkar yol yok.

Surkov kendi evinde, insan arasına çıktığı zamandan daha rahat davranıyor, üstelik daha az nükte yapıyordu. Şebuyev sevinmişti onun adına.

— Eğer ciddi olarak kararınızı verdiyseniz iyi bir şey, dedi.

— Bunun neresi iyi?

— Çevreden uzaklaşmak sizin için yararlı olabilir.

Surkov'un çok üzüldüğü yüzünden belliydi.

— Hindistan'a değil ama...

Şebuyev kahkahayla gülmeye başladı. Ona bakarak Surkov da kahkahayı bastı, ama sonra utandı, tırnaklarını incelemeye koyuldu.

— Paris'e gitmek en iyisi... Hindistan'la ne alış-verişim olabilir? Brahmanlara, koleraya

doğu felsefesine, Hindistan'la ilgili hiçbir şeye düşkünlüğüm yok...

— Öyleyse Paris'e gidin.

— Gitmem...

— Neden? Fransız kızlarından mı korkuyorsunuz?

— Hayır, benim korkum o değil. Ben insanın yalnız hoşlandığı bir şeyi yapmasının ona zarar vereceğinden korkuyorum... Onun için duygularımı gemlemesini bilmeliyim...

Şebuyev gencin yüzüne baktı; Surkov çok sinirliydi, elleri birbirine kenetlenmişti, bakışlarından keder okunuyordu.

"İşte size aklın gerçek özgürlüğünü isteyen, bu akımın amansız savunucularından biri!" diye geçirdi içinden.

— Böyle düşündüğün için şaşırmıyor musunuz? diye sürdürdü konuşmasını Surkov.

— Hayır.

— Gerçek mi?

— Bunda şaşılacak ne var?

— Böyle düşünmek benim davranışlarıma pek uymuyor da...

Şebuyev bunun üzerine kaçamak bir yanıt verdi:

— Sizi yeterince tanımıyorum. Onun için söyleyeceklerim yanlış olabilir.

— Neyse, geçelim bunları! Benden ne için para istiyorsunuz?

— Ben kendim için istemiyorum... Bir kitapçı dükkanı almayı düşünür müsünüz, diye sormaya gelmiştim.

— Kitapçı dükkanı benim ne işime yarar?

— Paranızı yatıracağınız iyi bir yer doğrusu...

— Saçma... Bana göre değil, tam Hreptov'a göre bir iş bu.

— Hreptov'a vermezler ki...

— Peki, sizin bu işle ne ilginiz var?

— Benim mi? Ben şöyle düşündüm: Paranızı bankaya yatırsanız yüzde beşten fazla faiz vermezler, oysa bir kitapçı dükkânına yatırmakla geliriniz iki katına çıkarabilirsiniz. Dükkânın yönetimini Hreptov'a bırakırsınız, işten anlar, güvenilir adamdır... Şimdi işlettiği dükkânın sahibiyle geçinemiyorlar. Siz kendinizi hiç sıkıntıya sokmayacaksınız... gene şimdiki gibi serbest olursunuz. Paranızı alır, keyfinize bakarsınız...

Surkov konuğunu bütün dikkatiyle dinliyordu.

— Peki, siz?

—Ben, ne?

— Sizin buradakı yeriniz ne?

— Yerim tam şu divanın üstü...

— Soğuk bir şaka... Bu işle ilginiz nedir, diye soruyorum.

— İyi bir kitapçı dükkânına her zaman ilgi duyarım...

Bu açıklamadan bir şey anlamayan Surkov omuz silkti, konuğuna şaşkın şaşkın baktı.

— Kafanızın içinde neler döndüğünü şeytan bilir! Gene de ben sizin bu gibi işlerden... buna benzer girişimlerden alacağınız zevkle yetineceğinize inanmıyorum. Siz daha akıllı bir adam olmalısınız.

— Teşekkürler! Ancak, şu var ki, ben kü-

çük bir adamım, eylem adamıyım, işadamıyım... Zamanla bunu daha iyi göreceksiniz...

Surkov "olmaz" anlamında başını salladı.

— Hayır, inanmıyorum size.

— İnanmamanın zevkini tadıyorsunuz...

— Yok, kitapçı dükkânına para yatırmam...

— Çok yazık!

— Verdiğim karar sizi pek etkilememişe benziyor.

— Hiç de değil! Üzüldüğümü belirttim. Paranızı bu işe verseniz büyük bir kıvanç duyardım. Aydın bir kişinin eline geçmiş kitapçı dükkânı... Az şey mi bu?

— Beni iyi dinleyin, Akim Andreyeviç! Numarayı bırakın! Kitapçı dükkânından ötede bir şeyler düşündüğünüz gözden kaçmıyor. Sakın ola ki, halkımızın aydınlatılmasında bir damlacık da olsa bir katkım bulunması konusunda söylev vermeye kalkmayın!

— Öyle bir söylev vermeye hiç niyetim yok!

— Neden?

— İşte o zaman hiç para vermezsiniz de ondan...

Surkov divandan aşağı atladı, nerdeyse bağırarak şunları söyledi:

— Peki, şimdi vereceğimi nerden çıkarıyorsunuz? Hayır, vermem! Olmaz öyle şey! Ben Hindistan'a gidiyorum!

O sırada elinde bir tepsiyle içeri giren yaşlı adama döndü.

— Guri Nikolayeviç! Birlikte Hindistan'a gidiyoruz...

Adam tepsiyi masaya bıraktı.

— Peki. Giyecekleri hazırlamaya başlayayım mı?

— Hemen değil... Şu kitapları, haritaları yerden alsanız iyi olur... Durun, ben kendim toplarım...

Surkov böyle diyerek dizlerinin üstüne çöktü,kitapları birer birer yaşlı adama vermeye başladı. Adam kalın kitapları alıp alıp sol kolunun üstüne yığıyor, bir yandan da ölü gözlerini dikmiş, efendisine bakıyordu. Kolunun üstünde koca bir yığın oluşunca;

— Yeter! dedi, geriye döndü, odadan çıktı.

— Tuhaf bir uşağınız var, dedi Şebuyev.

Surkov yeniden divanın üstüne sıçradı, bacaklarını altına alıp oturdu, mimara doğru eğilerek alçak sesle şunları söyledi:

— İşittiniz, değil mi? Ben ona "Hadi, Hindistan'a gidiyoruz!" diyorum, o hemen hiç düşünmeden "Peki, giyecekleri hazırlamaya başlayayım mı?" karşılığını veriyor. Hoşunuza gitmiştir, herhalde... Bu herife kalsanız pılıyı pırtıyı topladığınız gibi Hindistan'ı boylarsınız.

Şebuyev güldü.

— Nereden buldunuz onu?

— Bir yangın yerinden. İlerideki sokakta ahşap bir evde yangın çıkmıştı. Evin önünde büyük bir kalabalık, herkesin önünde ise ellerini arkasına bağlamış dikilen, uzun boylu, ak sakallı bir ihtiyar... Gelen-giden çarpıyor, polisler iteliyor, itfaiyeciler üstüne su sıkıyor; adamın hiçbirine aldırdığı yok. Ben de şöyle durdum; kırmızı alevlerin aydınlattığı, kalabalığın önünde heykel gibi kıpırdamadan dikilen bu adamı uzun uzun seyrettim... Neler düşünüyordu acaba?..

O sırada, yanan evin çatısından birkaç kütük nasıl koptuysa, paldır küldür aşağı yuvarlandı. Halkta bir telaş, bir kaçışma... Ama sokak eğimli olduğu için yanan kütükler üstlerine doğru geliyor. Bizim ihtiyar arkasını kütüklere döndü, elleri arkasında ,aşağı doğru ağır ağır yürümeye başladı. Kütükler yüzde yüz ona çarpacak. Herkes bağrıyor: "Kaç, ihtiyar! Yanacaksın!" Ama adam hiç istifini bozmuyor. İhtiyarın yüzüne baktım; ne bir korku, ne irkilme! Yuvarlandıkça alevleri yükselen kütüklerden biri ona yetişti, yetişecek. Hemen yanına koştum, yakasından tuttuğum gibi arkamdan sürükledim. Kenara çekince bağırdım adama: "Nedir dersiniz? Neden kaçmadınız?" Adam durdu durdu, bana şunları söyledi: "Bu yaşımla-başımla kaçayım da size eğlence olayım, değil mi? Beni ne diye herkesin ortasında yakamdan tutup sürüklediniz? Sizi mahkemeye vereyim de görün! Bakalım bir ihtiyarı utandırmak nasılmış! Sizi tanıyorum, aynı mahallede oturuyoruz..." Nasıl, beğendiniz mi? Benim çok hoşuma gitti! Sonra yakından tanıştık. İlginç mi ilginç bir ihtiyarcık! Dünyaya boş vermiş! Olaylara öyle sağduyulu bakışı var ki, aklınız durur! Karısıyla dört yıl yaşadıktan sonra -bu onun ikinci karısıymış- tutmuş, ayrılıvermiş. Hem de nasıl? Onu çağırıp şöyle karşısına oturtmuş; "Bak, kadın!" demiş. "Ben seni ikimizin de mutluluğu için aldım. Oysa sen bir jandarmayla kırıştırıyorsun. Bu demektir ki, artık bana bir gereksinmen kalmadı. Ayrıca o adamı bulduktan sonra benim gözümde çirkinleştin." İyi mi? Varlığının yarısını kadına veriyor, başından savıyor... Ne güzel, değil mi?

Surkov bunları çok canlı bir dille anlattı. Ama anlatışında bir mekaniklik, bir yapmacıklık vardı. Ne gözlerini her zamanki gibi kısıyor; ne de neşeyle, sataşmak için fırsat kollarcasına bakıyordu karşısındakine... Bu kocaman açılmış durgun gözlerden yorgunluk, bir çeşit anlamsızlık okunuyordu.

Surkov uşağıyla ilgili öyküsünü bitirince Şebuyev;

— Akıllıca bir davranış! dedi.

— Hem akıllıca, hem de güzel!

Ev sahibinin çayı masada olduğu gibi duruyordu. Soğuyan çayı oradan aldı, ağır yudumlarla içip bitirdi, bardağı tabağa hızla bırakarak ansızın sordu:

— Canınız sıkılmadı ya?

— Neden sıkılsın?

— Hayır, hayır, sıkılmıştır... Yüzümün rengi soluk. Gözünüzden kaçtı mı, bilmem?

— Bugün pek keyfiniz yok gibime geliyor...

— Şu benim durgun bakışlı, vurdumduymaz ihtiyar hoşunuza gitti mi? Hiçbir şeye şaşmayan, hiçbir şeyden heyecanlanmayan, her şeyi anlayan ama hiçbir şey beklemeyen böyle bir adamı sevebilir misiniz?

— Hayır...

— Benim hoşuma gidiyor... Adama bayağı imreniyorum... Ancak hayvanlar, bir de bilgeler vurdumduymaz olurlar. Bizim ihtiyar hayvan olmadığına göre...

— Kaç yaşındasınız, Vladimir İlyiç?

— Yirmi altı... Neden sordunuz?

— Yaşlılar erken hoşunuza gitmeye başlamış da...

— Akim Andreyeviç, bana söyleceklerinizi biliyorum: "Bu yaşınızda, bu öğreniminizle utanmıyor musunuz? Bunca yapılacak iş varken siz oturmuşsunuz yaşlı adamla uğraşıyorsunuz! Ve saire, ve saire..." Bunların hepsini biliyorum!...

Surkov bunları söyledikten sonra yere atladı, odada birkaç tur attı, sonra gelip Şebuyev'in karşısına dikildi. Yüzü kıpkırmızıydı.

— Aklı başında bir Rus kendi dünya görüşünü geliştirmeye başladı mı, konuşmalarından içine sinek düşmüş ucuz zeytin yağı kokusu yayılır. Bu kokunun ne pis bir şey olduğunu anlamak istiyorsanız, bir yaz günü kutsal tasvirlerden birinin önündeki kandili alın da koklayın! Yağın kokusu, içine düşmüş sineklerin iğrenç görünümüyle öylesine uyuşmuştur ki! Oysa ucuzundan da olsa zeytin yağı gene bir işe yarar, sinekler ise özgür düşünceli aydınların dünya görüşleridir. Peki, ne diye aklı başında her Rus pis kokuyor?.. Fakat bugüne değin sizden böyle bir koku duymadım... Son günlerde votka içmeye başladım, biliyor musunuz?

Bu beklenmedik soruyla konuşmasını bitiren Surkov ellerini cebine soktu, başını dikleştirdi, odanın içinde bir ileri-bir geri dolaşmaya başladı. Şebuyev ev sahibinin son sözleri üzerine ne de olsa biraz şaşırmıştı, bir süre bekledikten sonra şunları söyledi:

— Doğrusu söylemem gerekirse, sizi çoktandır dikkatle izliyorum. Ama, şöyle mi desem bilmem ki, öfkenizin kaynağını bir türlü çıkartamadım...

— Öfke duyduğum doğru, çünkü beni de aklı başında adamlardan biri sayıyorlar.

Surkov yeniden konuğunun karşısına dikildi, öne eğildi. Gözleri ateş saçıyordu.

— Aklı başında adam! Bu ne demek biliyor musunuz? Düpedüz aşağılamadır insanı! "Aklı başında" deyiminde bir aşağılama, küçük düşürücü bir anlam var!

Sandalyelerden birini yakaladı, gürültüyle altına çekip oturdu, öne doğru kaykıldı.

— Ama beni anladığınızı pek sanmıyorum... Bir yerlere sıkı sıkıya sarılmışsınız, kendinizden emin yaşayıp gidiyorsunuz... Fakat nereye gittiğinize kimsenin aklı ermez. Fakat ne yapmak istediğinizi ben biliyorum işte! Siz yapar göründüklerinizden çok daha akıllısınız! Bütün içtenliğimle söylüyorum, size tek metelik veremem! Kusura bakmayın! Ne denli zengin de olsam değişmez!

— Bunda kusura bakacak bir şey yok. O bakımdan üzülmenize değmez. Zaten aramızdaki ilişkinin cinsini, sizin bana karşı tavırlarınızı biliyorum...

— Nasıl? Biliyor musunuz?.. Neyse, bilseniz de farketmez! Aramızda ortak bir yan var sayılmaz; siz kurmak istiyorsunuz, ben yıkmaya uğraşıyorum... Ama ikimiz de aklı başında insanlar sınıfına girmeyiz, o nedenle çekinmeden konuşabiliriz. Siz, demin de söylediğim gibi, dar görüşlü biri olmadığınız halde kendinizden emin yaşıyorsunuz... Oysa ben bir türlü kendimi yaşamın akışına kaptıramadım. Bir gün aklıma esiyor, Hindistan haritalarını incelemeye koyuluyorum. Sanki Hindistan ne işime yarayacaksa? Başka bir gün sığırcık yuvası yapıyorum, Guri Nikolayeviç de boyuyor. Biliyorsun sığırcık yu-

valan bir işime yaramaz, çünkü aydın kişi sığırcıklar için değil, insanlar için yuva yapmakla yormalı kafasını. Bir gün tutuyorum, bizim Yegor'la meyhane meyhane dolaşıyor, oralarda insanlık adına utanç duyuyorum. Zavallı Yegor bundan öylesine büyük bir kıvanç duyuyor ki, işi benim ilerde aklı başında bir adam olacağımı söylemeye kadar vardırıyor... Şunun yediği naneye bakın! Aklı başında adam olacakmışım! İşte ben bu yüzden yaşamaya başlayamıyorum ya! Sonunda aklı başında bir adam olmaktan korkuyorum, anlıyor musunuz? Bütün akıllı-uslu insanlar bir düşünceye bağlanmış kentsoyludan başkası değildir... Aklı başındalık kentsoyluların ülküsüdür. Aklı başında bir adamın özü, büyük devrimlere karşı duyulan hayranlık ile küçük insanların gizli korkusundan oluşur... Akıllı-uslu adamlar inanç ve kanılarını özgür düşünceli gazetelerin başmakalelerinden devşirirler; o yüzden de inanç ve kanıları sağlam değilse bile ipek parlaklığı taşır... Üniversite yıllarını yırtık pırtık giysiler giyerek, yarı aç-yarı tok geçiren bir genç düşünün. Bu genç gündüzleri yutarcasına kitap okurken geceleri birtakım erişilmez ülkülerin gerçekleştirilmesi düşünceleriyle kendini yer bitirir. Fakat son sınıfa geçince arkadaşlarını ülkücü bulmaya başlar. Artık onun en çok İngilizler hoşuna gitmektedir. İngilizler yeryüzünün en uygar ulusudur. Yaşamı iyileştirme yolunda ancak onlar bıkmadan usanmadan, adım adım ilerleyebilirler. Yedikleri biftek ve puding, içtikleri ise cin ve viskidir; üstelik paylarına düşen bu şeyleri her yeni nesil daha çok elde edebilmektedir. Örnek bir ulus! Bizimki İngilizlere duyduğu

hayranlık sonucu sırtındaki öğrenci kılığını atar, kendine ekose kumaştan yeni bir giysi diktirir, sonra da büyük devrimler döneminin oluşturduğu devlet kurumlarından birinde görev alır; bu arada kendisine, alçak gönüllü bir fikir işçisi ünvanı yakıştırmayı da hiç ihmal etmez. Birisi hakkında hüküm verirken ahlak konusunda akla gelmedik güzel kavramlar bulur çıkarır; ama okumak için sizden bir kitap almışsa onu geriye vermek aklının köşesinden geçmez. Başkalarının yanında uşağının suratına bir tokat patlatmanın, ya da karısını yılda iki kezden çok aldatmanın çok ayıp, ahlaksızca bir iş olduğunu bilir. Evinin bir köşesine çocukluğunda bir kerecik okuduğu bir yazarın resmini asmıştır. Bu onun sevdiği bir yazardır. Başkalarının yanında resme parmağını uzatarak; "İşte benim öğretmenim!" diye böbürlenirler. Resim buna dayanamaz; bükülür, solar... Adamımız büyük devrimler çağını her zazan büyük bir saygıyla anar, çünkü bu devrimler olmasa onun da yeryüzünde yapacağı bir şey kalmazdı. Büyük devrimler aydınlar yığınını çoğaltmıştır; başka bir deyişle, birtakım hastaların, müşterilerin sayısını ve aklı başında insanların belirli bir aylık karşılığı fikir çalışmaları yaptıkları kurumları artırmıştır. Aklı başında bir adamın en belli başlı özelliği alçak gönüllü, ekşi suratlı olmasıdır. Fakat kafayı çekince aklına hemen ruhunu beslemiş olan okulu gelir ve gözlerinde yaşlarla "Gaudeamus İgitur"u(*) bağıra bağıra söylemeye başlar. Sonra birisinin dişlerine

---

(*) Eskiden okullarda söylenen Latince öğrenci şarkısı. (Ç.N.)

yumruk atmak için büyük bir istek duyar, ama başkasının ona böyle bir şey yapmasından hiç hoşlanmaz. Sonra sokak kadınlarına gider... Bir takdirname ya da küçüğünden bir madalya almak için yapmayacağı şey yok gibidir. Uygar olmadaki becerilerinden dolayı ömrü İngilizleri övmekle geçer, biftek yemeye bayılır... Beyninin içinde öyle bir düzen vardır ki, insanın oraya kalınca bir çomak sokup iyice karıştırası gelir... Eh, yeter artık! Ben yoruldum, siz de bıkmışsınızdır...

Surkov sert bir hareketle yüzünü öbür yana çevirdi, sandalyenin arkalığından aşağı doğru sarkarak parmaklarıyla trampet çalmaya başladı.

Şebuyev konuşmadan, dalgın dalgın oturuyordu. Pencerelere akşam güneşi vurmuştu. Sessizliğin yanında hüzünlü bir hava çökmüştü odaya.

Aradan bir süre daha geçti, Surkov yüzünü dönmeksizin;

— Lütfedin, siz de bir şeyler söyleyin, dedi.

— Ben ne söyleyeyim?

Şebuyev böyle diyerek sustu, sonra uzun ellerini dizlerine vurdu.

— Deminden beri çizdiğiniz aklı başında adam tablosu gerçekten iğrenç... Ama benim bu tiplerle uyuşmazlığım sizinki kadar çok değil, onlara sizin kadar kızmıyorum. Sanıyorum siz yaşama estetik açıdan bakıyorsunuz, benim tavrım daha sade ve kaba... İncelmemiş bir adamım ben.

— Hayır, siz içtenliksiz bir adamsınız...

— Belki de...

Surkov birdenbire Şebuyev'e döndü, sinirli sinirli bağırdı:

— Hangi hakla tepeden bakıyorsunuz insanlara? Neden hep böyle karşınızdakini küçük görüyormuşsunuz gibi konuşuyorsunuz?

Şebuyev şaşırdı;

— Siz neler söylüyorsunuz? diyerek ayağa kalktı.

— Ben... ben... gerçekten bağırıyorum. Bağışlayın... Canım öylesine sıkkın ki! Sanki balinanın karnına girmiş de, ılık bir bulamaç içinde debeleniyor gibiyim... Lütfen kızmayın... Sinirlerim iyice bozulmuş olmalı...

Mimarın karşısında başı önüne eğik duruşunda insanın içine dokunan, sevimli bir hal vardı.

— Hayır, kızmıyorum, dedi mimar. Sinirliliğiniz bana da geçti herhalde... Eh, ben gideyim artık...

— Birlikte gezmeye çıkalım mı?

— İsterseniz...

— İyi... Ben hemen giyiniyorum...

Tam yürümek üzereydi ki, Şebuyev onu kolundan tuttu, kendine doğru çekerek babacan bir gülümsemeyle;

— Ee, parayı veriyor musunuz? diye sordu.

Surkov afallamıştı. Kahkahayı bastı.

— Siz çok toymuşsunuz! Başka ne diyeyim?..

— Verin işte! Direnmeyin! İyi bir iş...

— Tüh, Allah kahretsin! Peki ,vereceğim... Vereceğimi biliyordunuz, değil mi?

— Tam sayılmaz... Emin değildim...

— Hadi gene alçakgönüllülük yapmayın! Vereceğim bu parayı... Ama işin kazançlı oluşuna

beni inandırdığınızdan ya da büyük insan havasına girdiğimden dolayı değil, çıkarıma öyle uygun düştüğü için veriyorum...

— Ben sizi inandırmış filan değilim... Kendiliğinizden verdiniz...

— Kendiliğimden mi?

— Öyle ya! Ben önerdim, siz kabul ettiniz...

— Hay, aksi şeytan! Doğrusu da bu! Siz gerçekten... ilginç bir adamsınız!

Giyinmek için çıkarken gülüyordu. Şebuyev odada yalnız kalınca ayağa kalktı, ellerini arkasına bağladı, yavaş yavaş ıslık çalarak, madolyonların asılı bulunduğu kutuların önünde dolaşmaya başladı. Kutulardan biri duvarda yamuk duruyordu. Kutuyu düzeltti, bir adım geriledi, düzgün mü, diye baktı. Evet, kutu şimdi düzelmişti. Bunun üzerine gene usul usul ıslık çalarak madalyonları seyretmeye koyuldu.

O sırada Vlądimir İlyiç göründü kapıda.

— Oo, bizim maden parçalarına bayağı merak sarmışsınız! Babam on yıl kadar bu madalyonları topladı durdu. "Tarihin tunç gülücükleri" diyorum ben bunlara... Aralarında çok ilginçleri var. İşte şu, Nelson'un Abukerk zaferi onuruna basılmış. Şu da İsviçre kantonlarınım birleşmesini simgeliyor... Demin içerde giyinirken hakkınızda ne düşündüm, biliyor musunuz? "Bu adamın elinde birkaç milyon olsa, kim bilir ne işler çevirir?" dedim.

Şebuyev güldü.

— Doğru... Elimde şöyle bir dört milyon olsa...

— Bakın şu işe! Ben de tam dört milyon diye düşünmüştüm!

— Evet, evet... Hem de kimin milyonlarını düşündüğünüzü biliyorum...

— Ya?.. Kimin?

— Bayan Lapteva'nın...

Surkov sakin sakin gülümseyen mimarın yüzüne merakla baktı.

— Doğru vallahi! Peki, başka ne düşündüğümü de biliyor musunuz?

— Biliyorum.

— Ne diye evlenmiyorsunuz onunla?

— Gördünüz mü? Benim aklımdaki de buydu...

Şebuyev cebinden saatini çıkararak baktı.

— Hem size bir şey daha diyeyim mi? Aşağı yukarı üç saattir "Niçin Bayan Lapteva ile evlenmiyorum?" diye düşünüp duruyorum...

Surkov bir adım geriye sıçradı, parmaklarını çıtlatarak sevinçle bağırdı:

— İşte bu hoş doğrusu!

Mimarın gri gözleri cin gibi parlayarak büzüldü, burnunun alnına yakın yerinde bir kırışıklık belirdi, hafifçe kısık sesiyle sordu:

— Ben gerçekten aklı başında adamlara benzemiyor muyum?

— Yok, canım!.. Siz çok daha akıllısınız...

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Piyotr Yefimoviç Laptev kırmızı yanaklı, sağlıklı, yusyuvarlacık bir adamdı. Tahıl ticaretiyle uğraşan bu neşeli, her zaman keyifli, yerinde duramayan adamın ikinci bir işi de tefecilik yapmasıydı. Müziği çok sevdiği için konserlerin hiçbirini kaçırmaz, kente bir opera geldiği zaman her gösteri için birinci sıradan yer ayırtırdı. Lenski'nin düellodan önce söylediği aryayı, ya da Valentina Margarita'nın ölmeden önceki lânetlemesini dinlerken gözyaşlarını tutamaması onun iyi müzikten ne denli etkilendiğini göstermeye yetiyordu. Oysa insanları batırırken hep şaka yapar, gülerdi.

Anlatılanlara bakılırsa, bir gün, can-ciğer dostu Trunov, protesto edilen bonosu için bir süre daha beklemesini isteyerek önünde diz çöküp yalvarmaya başlamış, Laptev elini arkadaşının omzuna koyup içten bir sesle şunları söylemiş ona:

— Mişa, dostum, sanıyor musun ki seni tozduman edeceğimi bilmiyorum? Biliyorum... Biliyorum ama protestoyu geciktiremem gene de... Paraya gereksinmem olduğundan değil, düşümde

ne haltlar karıştırdığını gördüğüm için yapıyorum bunu... Evet, geçen gece baban Nikifor Savelyiç kapkara giysiler içinde dikildi karşıma. Yüzü is-pas içindeydi, üstünden pis pis kükürt, kurum kokusu yayılıyordu... Sert sert şunları söyledi bana: «Piyotr, İsa aşkına yalvarıyorum sana! Mişka'yı soy, soğana çevir! Babasını unuttu, sanki böyle biri yokmuş gibi bir kenara attı beni. Bak, yavrum, batır şu adamı; belki yoksullaşınca ana-babasını anımsar da arada bir dua eder!» Sonra mavi bir ateş parladı, baban bu ateş içinde yitip gitti.

Trunov borcunu ödeyemeyen bir adam durumuna düşünce yargılanıp hapse atıldı, orada da çok geçmeden üzüntüsünden öldü. Arkadaşı hapishanede kaldığı sürece Laptev'in ona, çok sevdiği şaraptan haftada iki kez olmak üzere, hiç aksatmadan her hafta birer şişe gönderdiğini söylerler.

Piyotr Yefimoviç genellikle şakayı seven bir adamdı, fakat yaptığı her şaka ona hayli pahalıya oturuyordu. Bir keresinde kentin yoksul kiliselerinden birine bir çan armağan etmeye kalktı. Hem etti de... Çanı getirip kilisenin avlusuna koydular; tam demir kafes içine yerleştirip kuleye çekmek üzereydiler ki, çanın üstünde aziz tasvirleri yerine tuhaf bir resim gördüler. İyice bakınca bir de ne görsünler, çanın üstüne Piyotr Yefimoviç'in kendi resmi kazınmamış mı? İçinde ise şöyle bir yazı var: «Şan olsun tüccar Piyotr Laptev'e, şan olsun!» Kilisenin görevlileri Piyotr Yefimoviç'le iyi ilişkiler içinde oldukları halde onun bu şakası kentte hayli çalkandı, gürültüler kopardı. Laptev bu gürültüyü bastırmak

için para kesesini uzun süre şakırdatmak zorunda kaldı.

Laptev hovardalık yapmasını, kadın-kız peşinde koşmasını da severdi. Her zaman bir, kimi zaman da iki kadın bulunurdu elinin altında. Tüccar bunları Moskova'daki şekerci dükkânlarından, dikiş atölyelerinden toplar getirir; kentte getirdiği kadına küçük bir ev yaptırarak, haftanın çarşamba ve cumartesi günleri onu görmeye giderdi. Kadından bıkınca zavallıyı ya başka bir adama devreder, ya da gözünü polisle korkutarak kentten kaçıp gitmesini sağlardı.

Tüccarlardan Laptev'i seven, sayan yok gibiydi. Ama parasının gücü karşısında ondan çekinirler, dostluk kurmaya gelince kimse yanaşmazdı. Meslektaşları arasında adı «farmason»a, rezile çıkmıştı. Piyotr Yefimoviç de onlara karşı hep alaycı, küçültücü tavırlar takınırdı.

— Yabanıl adamlar! derdi öteki tüccarlardan söz ederken. Akılları bir şeye ermez! Şampanya içtikten sonra ringa balığı yemeye kalkarlar... Aralarında eğer dindar olanlar varsa, bu da günah işlemekten korktuklarındandır...

Piyotr Yefimoviç'in evinin büyük odalarını yağlı boyayla yapılmış çıplak kadın resimleri süsler, boy aynalarının önünde ise tunçtan heykeller dururdu. Salonun bir köşesini dolduran kuyruklu piyano, öbür köşelerdeki başka müzik aletleri gibi göz kamaştırıcı pek çok şey vardı tüccarın evinde.

Kışın evinden konuklar eksik olmazdı. Kent tiyatrosunun aktörleri, mahkeme mübaşirleri, iflas etmiş toprak ağaları, birtakım ipe-sapa gelmez kişiler girer çıkardı zengin evine. Bu adam-

lar tok sesle konuşurlar, kendi evlerindeymiş gibi tıka-basa yerler-içerler, kendilerinden geçercesine kumar oynarlardı. Bu kibar görünüşlü, seçkin tavırlı adamların gururlarından yanlarına varılmazdı ama ev sahibi yüzlerine karşı «moloz» dediği zaman seslerini çıkarmazlardı. Erkeklerin arasına kadınların karıştığı da olurdu: Aynı tiyatronun artistleri, kocaları ölmüş dullar... Her zaman biraz boyanmış, şık giyimli, neşeli hanımlardı hepsi de. Evin içinde gürültülü bir kalabalık oluşturan bütün bu insanlar sabahlara dek yerler, içerler, şarkı söylerler, dans ederler, kâğıt oynarlardı.

Tüccarın karısı Matriyona İvanovna ile kız lisesinde okuyan tek kızları Nadya bu gürültülü yaşamdan uzak dururlardı; evde onlar için ayrı bir bölüm vardı sanki. Matriyona İvanovna kocasına boş vermişti artık, ancak arkadaşlarına dert yanardı arada bir:

— Aman anacığım, benim şiş göbeğin yeni bir mamzel getirdiğini işittin mi? Getirmiş, iki gözüm, getirmiş... Nah şuraya çiziyorum, karılar bu herifi yiyip bitirecekler. Bu adam nesi var, nesi yok mamzellere harcayacak...

Kocasının yaşantısına hiç mi hiç karışmazdı. Yemek yemek, çay içmek, Tanrı'ya yakarmak onun en çok sevdiği şeyler olduğu için, kendisi gibi dindar tüccar karılarıyla birlikte bol bol çay, likör içer, manastır manastır dolaşarak Tanrı'sına dua ederdi. Onun da kendine göre zevkli geçen bir yaşamı vardı.

Piyotr Yefimoviç'in alayla karışık bir saygıyla davranırdı karısına karşı. Kadıncağız ayıplarını yüzüne vururken karşısında sessizce du-

rur, gülümser, ama azarlamalar bıktırma derecesine varınca o da ağzını açardı:

— Aziz Matriyona İvanovna, sizin bu söylediklerinizden ben bir şey anlamıyorum; ha kör testerenin vızıltılarını dinlemişim, ha sizin dırıltılarınızı! Benim gibi çağına uygun yaşayan bir adama ders verebilmek için kafanızın çok, çok değişmesi gerekir. Eğer sizi sabırla dinliyorsam bunu benim efendiliğime verin. Ama artık şurama geldi!..

Sonra da ayaklarını yere vurup karısına kapıyı göstererek avaz avaz bağırırdı:

— Marş marş ta arkalara ,orkestradaki yerinize!

Ne yapsın kadın, söylene söylene uzaklaşırdı. Laptev, böyle güzel konuşacak zaman bulamadığında ise kısaca kestirir atardı:

— Hey, et böreği, defol karşımdan! Yoksa şimdi...

Kadıncağız bu gibi durumlarda kocası sözünün sonunu getirmeden kaçardı.

Nadya'cık ise Froylayn Gagen'in sıkı denetimi altında yaşamaktaydı. Bu kırk yaşlarındaki uzun boylu, iri kırmızı burunlu, evde kalmış şişman Alman kızını, Nadya'nın okuduğu kız lisesinden salık vermişlerdi Laptevlere. Rigalı Alman kızı Rusçayı ana dili gibi konuşur, evin hanımı gibi de yemesini-içmesini, evde yapılmış likörleri yuvarlamasını severdi. Matriyona İvanovna ile aralarından su sızmıyordu. Yaşlı bayan nerden çıkardıysa ona Fenya adını takmış; başlangıçta, Rus dininden olmayan, o nedenle de çok huylandığı ve ölünce cehenneme gideceğine inandığı bu Alman kızına sonradan iyice bağlanmıştı. Öy-

le ki, Froylayn, Nadya'ya ders vermek için ayrılırken sıkı sıkıya uyarırdı:

— Aman elini çabuk tut, Fenya, sensiz canım sıkılıyor... Sonracığıma kızı da bunaltma! Bilim ne işimize yarar bizim? Biraz şunu-bunu öğrensin yeter! Hani biz yoksul insanlar değiliz, onun için her gün ders vermesen de olur... Hadi, tez bitir işini!..

Evin hanımının bu Fenya yüzünden gözlerinin yolda kaldığı pek olmamıştır.

Babasının sürdürdüğü gürültülü yaşamın kokusu Nadya'nın kız arkadaşı Lidya ile birlikte yaşadıkları evin öbür odalarına değin sinerdi. Bir memurdan yetim kalan Lidya'yı Laptevler kızlarının tek başına canı sıkılmasın, ona arkadaşlık etsin diye almışlardı. Evin hanımı ile Fenya gece odalarına çekilince iki genç kız hovarda tüccarın odalarından gelen müziğe, gürültüye kulak kabartarak yataklarında çıt çıkarmadan yatarlardı. Odalarındaki aziz tasvirlerinin önünde yanan kandilin cazırtısı ,bitişik odada uyuyan Alman kızının horultusu korkuturdu onları, uykularını kaçırırdı. Oysa tüccarın odalarından gelen kahkahalar, müzik sesleri iç açıcıydı; kızlar orasının pırıl pırıl aydınlatıldığını, güzel giyimli bayanların çevik erkeklerle güle oynaşa dans ettiklerini, şarkı söylediklerini bilirlerdi. Bu gürültüleri dinledikçe düş güçleri canlanır, evin ön bölümünde olanları aralarında fısıl fısıl konuşmaya başlarlardı... Hele bir keresinde bu masalsı çekici yaşamı kendi gözleriyle görmek istediler. Yataklarından usulca kalktılar, geceliklerinin üstünden yorganlarına sarındılar, sessizce koridora çıkarak cin gibi bir kız olan oda

hizmetçisi Saşa'dan olan-bitenleri göstermesini istediler. Hizmetçi kız onları karanlık bir odaya götürdü. Burada giyim-kuşam için dolaplar vardı; dolapların üstünde ise, tüccarın bölümünü ayıran tahta duvarda tavana doğru genişçe bir yarık bulunuyordu. İki genç kız dolaba tırmandılar, gözlerini deliğe dayayıp içeriye baktılar. Neler neler yoktu orada!.. Gördükleri şeylerden yüzlerini ateş bastı, solukları tıkandı ,sırtlarından soğuk terler boşandı. O günden sonra tüccarın konuklarının toplandığı her gece karanlık odaya gizlice girdiler, dolabın üstündeki yerlerini aldılar, oda hizmetçisinin hanımına yaranmak için genişlettiği yarıktan içleri ürpererek, meraktan çatlayarak bütün olanları seyre koyuldular. Matriyona İvanovna ile Fenya'nın uykuları çok derindi; oda hizmetçisi becerikli, iki genç hanım ise çok tetik... Böylece onların Piyotr Yefimoviç'in gece eğlencelerini doya doya seyretmelerini önleyen bir engel kalmıyordu. Nadya o sıralar on beş yaşındaydı, Lidya da ondan iki yaş büyük. Bir keresinde öyle bir olaya tanık oldular ki, ne o gece uyuyabildiler, ne de bunu bir daha unuttular... Nadya'nın babası kadınlardan en güzeline iki yüz ruble uzatarak belden yukarı soyunup öyle dans etmesini söyledi. Biçimli bir vücudu olan uzun boylu kadın buna karşılık beş yüz ruble istedi. Laptev hayli pazarlık ettiyse de sonunda kadına beş tane gıcır gıcır beş yüzlüğü uzattı ve kadın belden yukarı çıplanarak hızlı bir Rus dansına başladı. Erkekler sus pus oldular, ortada dönen genç kadına yercesine bakmaya başladılar. Kadın dansı bitirip de başını dikleştirerek odanın ortasında durduğu za-

man alkışlarla birlikte bir uğultu koptu. Kızlar zor attılar kendilerini odalarına.

Kızların büyük bir odası vardı. Annesi Nadya'ya kız okulundan istediği zaman birkaç arkadaşını çağırmasına izin veriyordu. Bunların hepsi de karnı tok sırtı pek, paranın gücünü bilen şişko şişko tüccar kızlarıydı. Öğrenci kızlar gelirlerken yanlarında kolejlere, fen liselerine giden, sigara tiryakisi, kırmızı yanaklı erkek kardeşlerini de getirirlerdi. Bu zengin çocukları kız arkadaşlarını ağırlamak için likörlü, romlu çikolatalardan taşırlardı kutu kutu. Sonra odada körebe oynarlar, dans ederler, akla gelmedik şaklabanlıklar yaparlardı.

Kış günleri Nadya'nın tiyatro seyirleri, akşam partileri, düğün eğlenceleri, patinaj kaymaları, kızak gezintileri başlardı. Nadya'nın gülüp eğlenmesi için hepsine izin verilmişti. Kısacası Piyotr Yefimoviç Laptev'in evinde herkes kendine göre neşeli bir yaşam sürüyordu.

Derken, bu gürültü-patırtı arasında tüccar Laptev ansızın öbür dünyaya göçüverdi. Sıcak bir yaz günüydü, dışardaki bir işinden evine döndüğü zaman terin suyun içine batmıştı. Hemen buzlu kvas (*) getirmelerini söyledi ve bunu içtikten beş gün sonra da herkes onu salonun ortasındaki masada sırt üstü yatar buldu. Ağzıyüzü mosmordu, her yeri şişmişti, korkunç bir görünüşü vardı: Zatürreye yakalanmıştı.

Piyotr Yefimoviç ölünce karısı dizlerini dövdü, evin içinde bağıra çağıra koşturmaya başladı.

(*) Evde yapılan hafif alkollü bir içki. (Ç.N.)

— Ah, bizleri kime bıraktın da gittin! Ah, şimdi biz ne yapacağız! Malımızı mülkümüzü yağmalarlar ,bir dulla yetimini aç-çıplak sokağa atarlar!..

Sonra da inledi, ağıtlar yaktı:

— Ah beeeniiim Petruşkaaam! Karınla kızını kimlere bıraktın gittiiin? Şimdi sensiz ne yapacağınız?

Eş-dost onun çığlıklarını işittikçe şöyle diyorlardı:

— Ah, zavallı, acısından saçını-başını yoluyor!

Babasının ölümünden Nadya da büyük bir korkuya kapılmıştı. Tüccar son nefesini verip yağlı vücudu son kez sarsılınca kocaman kocaman açılmış gözlerle babasının mosmor yüzüne, açık ağzına ürküntüyle baktı ve çığlık çığhğa dışarı zor attı kendini. Oradan koşa koşa odasına geldi, bir köşeye sinerek hıçkırıklar, titremeler arasında uzun bir süre kaldı orada. Neden sonra Lida durumu farketti, arkadaşının odasına girip bir bardak soğuk su içirince kızcağız deli gibi sağa-sola bakmaya, biraz açılıp şöyle fısıldamaya başladı:

— Korkunç! Korkunç! Ben de öleceğim, Lida! Ne olur beni sakla!..

Bir yandan Matriyona İvanovna kendini bir odadan ötekine atarak çığlık çığlığa bağırıyor, bir yandan hizmetçiler koşturuyor, bir yandan da Nadya titrek sesiyle haykırıyordu:

— Sakla beni, Lidoçka! Ne olur, sakla beni!

Lida hıçkıra hıçkıra ağlayan Nadya'nın kollarından kendini güçlükle kurtardı, hemen doktoru çağırmaya koştu.

Piyotr Kirilloviç Kropotov gelir gelmez Nadya'yı bir divana oturttu, kendi de yanına oturarak genç kızı yatıştırmaya başladı:

— Vay vay vay! Bakın siz şu ödleğe! Ah, çok ayıp, çok ayıp! Hiç böyle korkulur mu? Feleğin sillesine sessizce katlanmasını bilmeli insan! Ölüm doğal bir olaydır. Hiçbir canlı varlık kendini bu olaydan kurtaramaz!

Doktorun iri bedenini saran biçimli pardösüsü, yakışıklı yüzü, gür sakalı, insana güven veren sert bakışları yavaş yavaş Nadya'yı dinginleştirdi ve bir süre sonra şöyle söylemeye başladı:

— Annem de ne diye böyle bağırıp durur, bilmem ki!

Çok geçmeden anne-kıza yas giysileri dikmek için bir kadın terzisi geldi ,onun ardından ise arkadaşları, ahbapları sökün ettiler. Gelenler Piyotr Yefimoviç'in nasıl öldüğünü soruyorlar, onlar da her birine ayrı ayrı anlatmak zorunda kalıyorlardı. Ancak geceleyin, tüccarın başucunda Zebur okuyan rahibenin tekdüze mırıltılarını dinlerken Nadya yeniden içine kapanarak aynı ölüm korkularını duydu, gene babasını düşündü. Başına gelenleri bir türlü anlayamıyor, bu ölümün yaşantısı üzerinde ne gibi etkiler bırakacağını bulmaya çalışıyordu.

O güne değin babasını her gün ,ancak kısa sürelerle görmüştü. Babası ona hep Nadenka derdi. Kimi görüşmelerinde yanaklarından öper, pahalı, güzel armağanlarla birlikte bol harçlık verirdi. Son zamanlarda alaylı alaylı gülerek şöyle takılmaya başlamıştı:

— Nadenka, ne dersin, kocaya vereyim mi seni? Hele kâfir, sen de istiyorsun ,değil mi? Dur

bakayım, bir gün o işe de el atacağım! Sana öyle bir düğün yapacağım ki, görenlerin aklı duracak!

Babasının kısılmış gözlerinin tatlı bakışları karşısında Nadya ne diyeceğini bilemezdi. Gerçekten istiyor muydu evlenmeyi? Bunu tam olarak bilmiyordu ama evlenmeyi her düşünüşünde içini hoş bir titreme kaplıyordu. Düğün-derneği sever, fırsat buldukça da giderdi ama evleneceği erkek olarak tanıdıkları arasında kimseyi beğenmiyordu. Evlilik apayrı bir şeydi onun için. Düğünden sonra kendininkinden başka bir evde başka insanlarla, değişik bir yaşam sürecek; üstelik ona kur yapan gençlerden biriyle ömür boyu yaşamak zorunda kalacaktı. Bunlar aklına geldikçe içi bir tuhaf oluyor, evlenmeye karşı korkuyla karışık bir hoşnutsuzluk duyuyordu. Çevresindeki erkekler arasında en çok hoşlandıkları, liseye, üniversiteye, harb okuluna giden öğrencilerdi. Bu gençler çok neşeliydiler, üstelik bütün dansları biliyorlardı. Konuştukları konular hep iç açıcı şeylerdi: Kız arkadaşları, gezip tozmalar, tiyatro oyunları... Aralarında şiir yazanlar bile vardı.

Babası arada bir şöyle takılırdı:

— Bak, kızım, delikanlılar arasında beğendiğin biri var mı? Bir Yevgeni Onegin, bir Lenski de senin gönlünü çalabilir...

Nadya, Yevgeni Onegin'i de, Lenski'yi de beğeniyordu. Gerçi her ikisinin de pantolonu gülünçtü, üstlerinde çirkin duruyordu ama bunun ne zararı vardı? Hele karnına Faust'un sapladığı kılıçla sahnede sürünen Valentin'e bayılıyordu. Tiyatroda izlediği aktörler arasından, ellerini gö-

ğüslerine koyup sevdiklerini yüksek sesle haykıranlar asıl onun hoşlandıkları erkeklerdi. Bir aktör sevgilisinin önünde kendini yere atıp sahnenin tahtaları üstüne «küt» diye diz çöktü mü, Nadya da kendinden geçiyordu. Ama bu aktörlere sokakta rastladığı zaman, ya da evlerine babasma geldikleri sırada gözlerinin altındaki şişlikleri, morlaşmış yanaklarını görünce iş değişiyordu. Sahnedekinin tersine basbayağı insanlardı bunlar da, fakat votka içmeye gelince doymak nedir bilmiyorlardı.

Babasının takılmaları karşısında bir gün çekinmeden söyledi:

— Hayır, hiçbirini beğenmiyorum! Bu Oneginler, şunlar, bunlar göz boyamaktan başka şie yaramazlar!..

— Vah benim aptal kızım! Ben sana sahnedekileri değil, gerçek insanları soruyorum. Aktörler sahnede bizi eğlendirirler, onlarla bizim başka bir alış-verişimiz olamaz! Tüccar sınıfından Marki Poza gibi bir delikanlı hoşuna gitti mi diye soruyorum ben sana!..

Vardı, gerçek insanlar arasında o sıralar hoşlandığı bir delikanlı vardı. Bölge yargıcının oğlu, boylu-poslu, incecik siyah bıyıklı, lise son sınıfta bir öğrenciydi bu. Rubanoviç soyadını taşıyan bu yakışıklı genç, amatör tiyatrolarda hep baş rollere çıkar, dansların her türlüsünü bilirdi. Ama Nadya babasına ondan hiç söz etmedi.

Bütün bu saflıkları yanında Nadya insanların çok kötü oldukları gibi bir kanıya da saplanmıştı. Babasını düşünürken Lida ile bir pazar sabahı kiliseye gidişlerini anımsadı. Arkadaşı ona

yanlarında oturan esmer güzeli bir kadını gözüyle işaret ederek:

— Babanın yeni sevgilisi... Onun da adı Nadya, demişti.

Genç kadına baktı ve kıskançlıktan içi içini yedi. «Yeni sevgili»nin kulaklarında, babasından isteyip isteyip de aldıramadığı cinsten bir çift yakut küpe pırıl pırıl parlıyordu. Babasının kapatmalarını birçok kez göstermişlerdi ona; kadınlar güzellikleriyle, zengin giyimleriyle Nadya'nın kıskançlık damarını kabartırken babasına karşı da kötü duygular uyandırmışlardı. Annesi kocasının zevkleri konusunda Nadya'nın yanında kimi günler şöyle laflar ederdi:

— Benim erkek köpek bir kancık daha almış yanına. Bu sefer şişko kokanayı bırakmış, kızıl saçlı bir şırfıntı bulmuş... Bu şıllıklar didim didim didecekler moruğu, para-pul bırakmayacaklar!..

Yaşamı tanımada Nadya'ya en büyük yardımı arkadaşı Lida yapıyordu. Piyotr Yefimoviç'in karıştırdığı naneleri günü gününe öğrendiği için, bunları gelip Nadya'nın kulağına fısıldıyordu. Son zamanlarda Laptev'e karşı hınç duymaya başlamıştı, bu hıncını bile gizlemeye gerek görmeden olan-bitenin hepsini kızına yetiştirmekten zevk alıyor gibiydi.

Nadya, bir kulağı babasının tabutu başında okunan Zebur'da, o gece uzun süre uyuyamadı, hep babasını düşündü. Sabahleyin geç vakit uyandığında biraz üzgündü ama yatışmış görünüyordu. Ölü için yapılan ayinde ve gömülmesi sırasında gene pek çok gözyaşı döktü, fakat başsağlığına gelenlere verilen yemekte yeniden din-

ginleşti. Aradan birkaç gün daha geçmişti ki, babasının ölümünün onun yaşamına, güzel dikilmiş değerli yas giysilerinden başka hiçbir değişiklik getirmediğini görerek buna pek şaşırdı. Bir süre sonra da evin hizmetçilerinden Doktor Kropotov'a değin çevresinde herkesin ona özel bir ilgi gösterdiğini farketti, bundan da sevinç duydu.

Laptevlerin aile doktoru olan Kropotov, tüccarın ölümünden sonra anne-kızı hiç yalnız bırakmadı, haftanın her çarşamba ve pazar günleri onları evlerinde görmeye geldi. Elinde şapkası, üzerinde kahp gibi duran giysisiyle bayanların odasına kabara kabara öyle bir girişi vardı ki, görülmeye değerdi. Önce selam verir, sonra annenin sağlığını sorardı. Matriyona İvanovna bir şeyin gelip yüreğinin altına tıkandığını, soluk almasını zorlaştırdığını uzun uzun anlatırdı doktora. Kropotov onu özenle dinler, daha çok yaya yürümesini salık vererek geçen sefer gelişinde yazdığı ilacı almasını söylerdi. Sonra sıra Nadya'ya gelirdi.

— E, söyleyin bakayım, Nadejda Petrovna, siz nasılsınız?

Doktor Kropotov'un karşısında kendini her zaman küçük bir kız gibi hisseden Nadya;

— Teşekkür ederim, iyiyim, karşılığını verirdi.

Orta boylu, iri göğüslü, etine dolgun, gösterişli bir kızdı Nadya; yanağını sıksanız kan damlardı. Burnu birazcık yayvandı ama etli körpe dudakları, açık mavi iri gözleri, külrengine kaçan açık sarı saçları onun bu pek göze çarpmayan kusurunu gizlemeye yeterdi de artardı bile.

Yuvarlak yüzünde, dusduru bakışlarında çocuksu pek çok şey kalmıştı; fakat konuşurken sık sık yaptığı, insanı küçümsermiş gibi şımarık yüz buruşturmaları vardı ki ,ona hiç gitmiyordu. Hele çok kızdığı zamanlar gözleri yuvalarından fırlar, kaşları havaya kalkar, alnı iyice darlaşarak derin, kalın karışıklarla kaplanırdı. Böyle durumlarda kocamış koyun suratına dönerdi güzelim yüzü.

Nadya'nın doktorla konuşurken başı önünde, saygılı bir duruşu vardı. Kropotov genç kızın, karşısında başını kaldırmaksızın oturuşundan pek hoşlanır, yüzünden babacan bir gülümseme hiç eksik olmazdı. Laptev'in ölümü üzerinden bir ay kadar zaman geçmişti. Bir pazar evin bayanlarıyla karşılıklı oturmuş kahve içerlerken Nadya'ya şunları söyledi:

— Bakın, Nadejda Petrovna, size ne diyeceğim! Şu kederli yas günlerinizi ne diye yararlı bir biçimde kullanmıyorsunuz? Biliyorum, alıştığınız bunca zevkten, eğlenceden yoksun kalmak zorundasınız, bundan da canınız çok sıkılıyor olmalı... Ama ben size son derece eğlendirici bir vakit geçirme tarzı önermek istiyorum. Bundan hem yararlanacak ,hem de büyük bir zevk duyacaksınız.

— Aman gözünü sevdiğim Piyotr Kirilloviç, şu kıza bir şeyler öğret, ne olur... Babası yok artık, ona babalığı sen yapacaksın...

Nadya doktorla senli-benli olmaya başlayan annesinin sözünü kesti:

— Aman anne, gene mi aynı şeyler? Size hiç yakışıyor mu?

Doktor konuşmasını şöyle bitirdi:

— Evet, size bir şeyler okumanızı önerecektim... Nasıl, beğendiniz mi?

Nadya nedense rahat bir soluk aldı.

— Peki, Piyotr Kirilloviç. Okurum...

— Size verebileceğim güzel kitaplarım var. Lidya Nikolayevna ile birlikte okursunuz.

— Okumayı çok severim! diye atıldı Lida.

Matriyona İvanovna masadaki öteberiyle ilgileniyormuş gibi yaparak;

— Aman doktorcuğum, getireceklerinin arasında şehvetli şeyleri yazan kitaplar olmasın! diye telaşlandı. Öylelerini okumasını istemiyorum. Toprağı bol olası kocamın o cins bir kitabı vardı da... Gâvurların dilinde yazılmış, içinde bir sürü resim... bakınca yüzüm kızarmıştı. Yaramaz bizim kıza öyle kitaplar...

Nadya'nın sabrı taşmıştı.

— Anne, kesin artık! diye bağırdı.

Doktor Matriyona İvanovna'ya o konuda merak etmemesini söyledi, sonra gene Nadya'ya döndü.

— İyi kitapların insana her zaman büyük, hem de çok büyük yararı dokunmuştur. Denilebilir ki, okumakla okulda öğrendiklerimizin boşluklarını tamamlarız...

Doktorun konuşması bu tarz uzadıkça uzadı. Kalkıp gittiği zaman Nadya oturduğu yerden fırladı, canının sıkıntısından elleriyle başını döverek bağırmaya başladı:

— Ah, Tanrım! Bu denli yakışıklı, oturaklı bir adam böylesine sıkıcı olsun! O konuştukça beni ter bastı... Hadi, kalkın da okuyun şimdi bakalım! Ant veriyorum, okumayacağım! Bana

zorla kitap okutmaya ne hakkı var? Kitap ilaç değil ki!

Yalnız kaldıklarında Lida'ya şöyle dedi:

— Lida, bak sana ne söyleyeceğim! Doktorun getireceği kitapları sen oku, sonra bana anlatırsın. Buna karşılık ben de sana pelerinimi veririm.

Lida buna dünden razıydı.

Lida minyon yapılı, kafası da bedeni gibi ufak, siyah kıvırcık saçlı, hareketleri atik bir kızdı. Esmer yüzü ile kemerli burnu ona Yahudilere benzeyen bir hava veriyordu. Kırmızı, ince dudakları belli belirsiz, soğuk bir gülümsemeyle kıvrılırdı ama onun güldüğünü kimse görmemişti. Lida, uzun kirpiklerin örttüğü badem gibi, kara gözlerini hep kısarak bakar, o nedenle de zayıf, kıpırtısız yüzünün anlatımı hiç değişmezdi. Belki bundan dolayı olacak yarı kapalı gözleri yüzüne içten olmayan, sevimsiz bir görünüm veriyordu. Ama heyecanlanıp da kirpikleri biraz aralandı mı, bu gözlerin ışıl ışıl yandığı farkedilir, bu da yüzünü biraz güzel gösterirdi. Nadya'ya karşı davranışlarında iki yaş büyük oluşunun havası vardı, Matriyona İvanovna'ya karşı ise her zaman saygılıydı. Zaten evdeki tavırları genellikle soğuk, kendini ağırdan satan cinstendi. Giyim-kuşamına gelince, onun da sırtında Nadya'nınki gibi zengin giysiler vardı, fakat bunlar Nadya'nın giysilerinden bozulup yapılma şeylerdi.

Laptevlerin evine artık hastalıkları iyileştirmek için değil, güvenilir bir kişi olarak girip çıkan doktordan başka Piyotr Yefimoviç'in iş konusunda yakın dostu Erast Lukiç Lomakin adın-

da bir avukat da ailenin her zaman aradığı insanlar arasına girmişti. Bu dazlak kafalı, ufak sivri sakallı, ördeklerinki gibi uzun burunlu adam insandan çok bir örümceğe benziyordu. Sırtından siyah frakını hiç eksik etmeyen avukatın durmadan kıpır kıpır oynayan ayacıkları, o sağa sola koşturdukça orta yerinde hop hop hoplayan, yusyuvarlak bir göbeciği vardı. Erast Lukiç'in pamuk gibi yumuşak, küçük ellerinin toparlak gövdeciğinin çevresinde durmadan sağa sola kıpırdandığını görenler, onun iki değil dört elinin olduğunu, bu ellerle yalnız onun cıvıl cıvıl canlı gözlerine gözüken şeyleri yakalamaya çalıştığını sanırlardı. Erast Lukiç'in, ufak tefek, kapkara, yusyuvarlak gövdeciğiyle bir gün fırtmaya yakalanmış da, onu döndüre döndüre sürükleyen fırtınadan kurtulduktan sonra bir daha yerinde duramıyormuş gibi tuhaf bir hali vardı. Çoktandır tüccarın işlerini yürüttüğü, sık sık işret sofralarına katıldığı için aile dostu sayılıyordu. Onlara gelirken Nadya'ya şekerlemeler getirir, Matriyona İvanovna ile karşılıklı likör içer, kimi günler evin hanımına «âşık Bismark ile sarhoş Bonapart» adını verdiği karmakarışık bir kâğıt falı bile açardı. Matriyona İvanovna avukatı sevdiği için ona Erastuşka derdi, öte yandan hiç güvenemediği için de pek çok şeyi gizli tutardı Bir gün doktora onunla ilgili olarak şöyle yakınmıştı:

— Ah, Piyotr Kirilloviç, siz ailenin babası sayılırsınız; şu Erastuşka'ya biraz göz-kulak olun da bizi soymaya kalkmasın! Öyle düzenbaz, öyle dolandırıcı bir adam ki, size anlatamam!..

Doktor kaşlarını çattı, sesini sertleştirerek şunları söyledi:

— Bakın, Saygıdeğer Matriyona İvanovna! Ben Erast Lukiç'i birkaç yıldır tanırım, hem onu iyi tanıdığımı da söyleyebilirim... O nedenle sayın avukatın, sizin söylediğiniz cinsten kusurları olabileceğine kesinlikle inanmamanızı bildirmek isterim. Evet, onun biraz hafif, dahasını isterseniz işret düşkünü olduğu doğru; buna karşılık aklı başında, mesleğinin uzmanı bir adamdır... Gene de isteğinizi yerine getirmeye çalışacağım!

Doktor, Lomakin'i savunurken nedense konuşmasını birdenbire böyle bitirivermişti.

Doktorun, Laptevlerin işleriyle ilgili olarak avukatın davranışlarını izleyip izlemediği belli değil, bununla birlikte Erast Lukiç'in yavaş yavaş Nadya'nın çevresini birtakım tuhaf adamlarla kuşatmaya başladığını farketmekte gecikmedi. Laptevlere önce Nagreşin gidip gelmeye başladı, sonra da Redozubov adında zengin bir kasabın oğlu... Redozubov, altı vagona yükleyerek satmak üzere Moskova'ya götürdüğü eti orada bir şarkıcı kıza armağan etmekle, o yüzden babasından bir araba sopa yiyip üstelik evin bodrumunda bir gün kapalı tutulmakla ün yapmıştı. Zavallı çocuk tam bir ay hasta yatmış, ama yataktan kalkar kalkmaz babasının üç bin rublesini gene aynı şarkıcı kıza yedirmişti. İkinci suçundan dolayı atılan sopanın hesabını kendisi bile şaşırmıştır. İşte bu Redozubov'un ardından Laptevlere eski bir hassa subayı olan, güvercin avı düşkünü, Konstantin Visilyeviç Skuratov adında bir toprak ağası dadandı.

Belirli günlerde anne-kızın hatırını sormak

üzere uğrayan Doktor Kropotov onlarda her gün yeni yeni insanlara rastlar olmuştu. Orada gördüğü bu adamlar hem Matriyona İvanovna'ya, hem de Nadya'ya kur yapıyorlar; dikkatleri üzerlerine çekip anne-kızın güvenini kazanmaya çalışıyorlardı.

Nagreşin'in merakı anne-kıza altmış altı oyunu öğretmek, bu arada çeşitli cinayet, soygun öyküleri anlatmaktı. Redozubov kendi kişiliğinde zengin Rus geleneklerini sergiliyordu. Laptevlere kırmızı ipek gömleği ile bunun üstüne entarisini ve gıcır gıcır çizmelerini giyerek geliyor, ikide bir halk türküleri söylemek için ileri atılıyordu. Ama Laptevler yas dolayısıyla buna izin vermiyorlardı. Skuratov'un işi-gücü fosur fosur sigara içmek; anne-kıza Peterburg'u, güvercinleri, askeri manevraları anlatırken Lida ile de Monte Kristo Kontu, Kontes Monosoro, Şövalye dö Mezon Ruj gibi tanınmış yabancı kahramanlardan konuşmaktı.

Doktor bütün bu adamların kafalarının içindekini çok güzel okuyordu ,bundan dolayı Matriyona İvanovna'ya bu konuyu açmayı kaçınılmaz bir görev bildi.

Tüccarın karısıyla baş başa kaldıkları bir gün nabzını sayarken şöyle dedi:

— Hmmm! Birazcık heyecanınız var... Daha dingin bir yaşam önerirdim size...

Matriyona İvanovna'nın yarası deşilmişti sanki.

— Ah, nerde o günler? Benim de istediğim bu ya!..

— Son zamanlarda konuklarınızın sayısı iyice artmış görünüyor.

— Evet, hem de öylesine çok ki! Ha-ha-ha, Ho-ho-ho'dan başka bir şey yok... Sonu ne olacak bilmem!.

— Bu adamlardan beklediğiniz bir şey mi var?

— Hiç, ne bekleyeceğim? Onlardan beklediğim bir şey yok... Ben gelmişim kırk sekizime... Onları başına toplayıp günlerini havanda su dövmekle geçiren hep benim kız. Gelenler bir işe yarasa bari! Nerde? Hepsinin karnı aç, ceplerinde üç-beş kuruşları var, yok...

Matriyona İvanovna böyle diyerek üzüntüyle başını salladı. Doktor sakalını sıvazladı, öksürdü, kaşlarını çatıp sesinin tonunu sertleştirerek;

— Anladığım kadarıyla siz bunlara, birtakım niyetler taşıyan... yani, nasıl söyleyeyim, kızınızla evlenecek insanlar gözüyle bakıyorsunuz, dedi.

— O gözle bakılacak kim var ki? Belki biraz Mitka Redozubov... O da ipsiz-sapsızın biri, ama hiç olmazsa tüccar sınıfından sayılıyor.

— Hmm! Biliyorsunuz, sizin gibi varlıklı aileler kızlarını şimdi yalnız tüccarlara değil, öbür sınıftan insanlara da veriyorlar. Ancak söz konusu yalnız bu değil. Eğer bu insanlar hoşunuza gitmiyorsa.. ne diye onları... evinize kabul ediyorsunuz?

— Öyle ama konuk olarak gelip otururlarsa siz de tutup kovamazsınız ki!..

— Ta baştan hiç çağırmamalıydınız...

— Bunda benim bir suçum yok. Onları tutup tutup getiren hep şu Erastuşka... Bir gün bakmışsınız, yanında bir adamla çıkmış gelmiş.

«Size bilmem kimi takdim ederim!» diyor. Öbürü selamı verip bir köşeye kuruluyor. Öyle de ilgi çekici, neşeli insanlar ki; sesinizi çıkaramıyorsunuz. Adamların evlenmek gibi bir de düşünceleri olmasa! Benim bütün korkum bu. Ah, nasıl korkuyorum, anlatamam! Oysa başka bir kusurları yok çocukların. Hepsi de cana yakın, kedi gibi sokulgan...

Bir annenin üzüntülerini dinlediği için keyfi kaçan Doktor Kropotov, Matriyona İvanovna'nın evinden hayli kaygılı ayrıldı.

İki gün sonra da Lomakin'e uğradı.

— Erast Lukiç, fikirlerine son derece saygı duyduğum, geniş görüşlü, aydın bir kişi olarak sizinle karşılıklı konuşmaya geldim... diye başladı konuşmasına.

Uçarı bir adamın zevkiyle döşenmiş yazıhanesinde gene oradan oraya koşturan Lomakin kendini geniş koltuklardan birine attı, yüzüne yayılan bir gülümsemeyle başını iki yana sallayıp ellerini ovuşturarak tenor sesiyle şu karşılığı verdi:

— Saygıdeğer Piyotr Kirilloviç, hakkımda taşıdığınız iltifatkâr düşüncelerden dolayı çok teşekkür ederim! İnanın bana, size karşı ben de sonsuz saygı beslemekteyim; zekâ ve tavırlarınızın hayranıyım! Keh-keh-keh!

İnce bir sesle neşeli kahkahalar atmak Erast Lukiç'in alışkanlıklarından biriydi. Bir kadın müşterisine kocasının ölümünü şöyle haber verdiğini anlatırlar:

— Keh-keh-Keh! Efendim, size son derece üzücü bir haberle geldim! Ah, ne kadar acıdığımı bilemezsiniz! Kocanız ansızın ölüverdi, ina-

nın bana hanımefendi, onu birdenbire yitirdik! Keh-keh-keh!

Şimdi de ellerini oğuşturuyor, gülüyor, doktorun yüzüne tatlı tatlı bakıyor, konuşmasının sonunu bekliyordu.

— Bay Lomakin, sizinle şu Laptevler konusunda görüşmek istiyorum...

Lomakin birden toparlandı, pek merak etmiş gibi bir tavır aldı.

— Nasıl, iyiler mi kendileri:

— Evet, evet, hepsi iyiler. Ama siz onlarda değil miydiniz bugün?

— Ya, ya! Şöyle bir uğramıştım... Keh-keh!

— Sağlık durumlarını soruyorsunuz da...

— Laptevlere karşı duyduğum saygı sonsuzdur, efendim...

Lomakin böyle diyerek gülümsedi, ayaklarını yeniden uzattı.

Ayağa kalkan doktor odanın içinde bir tur attıktan sonra:

— Sorun şu, Erast Lukiç... Laptevlere birtakım insanlar götürüp... tanıştırmışsınız...

Erast Lukiç güldü.

— Tanıştırdım ya...

— Benim kafama takılan şu: Bu insanları onlara götürürken ne gibi bir amacınız vardı?

Doktor böyle diyerek sustu. Lomakin'den de hiç ses çıkmıyordu.

— Fakat öyle sanıyorum ki... bu insanların genç bir kız üzerindeki etkisi... hani nasıl söyleyeyim, pek de hoş olmayacak... Bu adamlar ona ne verebilirler? Hangi bakımlardan zekâsını geliştirebilirler? Açıklar mısınız?

Doktorun üst üste soruları karşısında şaş-

kına dönen Lomakin özür diler gibi bir tavır alarak elini başının dazlak yerine vurdu.

— Ben Nadenka'yı dostlarımla tanıştırırken herhangi bir eğitici amaç gütmedim. Yas günlerini geçiriyor, canı sıkılmıştır diye düşündüm... Hani biraz açılsın, gönlü hoş olsun dedim de... götürdüm onları... Siz bunu çok ciddiye almışsınız. Size bütün içtenliğimle şunu söyleyeyim, pek saygıdeğer Piyotr Kirilloviç, sizin bulunduğunuz yerde başka hiçbir etki söz konusu olamaz! Keh-keh-keh! Olamaz, efendim! Ve toprağı bol olası dostumun ailesine yakınlığınızı bildiğim için şunu açıkça söyleyebilirim ki, kızının geleceğinden zerrece kaygım yoktur... Keh-keh!

Kıvancından doktorun ağzı kulaklarına varıyordu.

— Bu iltifatkâr sözlerinizden dolayı teşekkür ederim... Ama bu aile içindeki rolümü biraz abartmıyor musunuz?

— Peki, kitaplara ne buyurulur?

Erast Lukiç koltuğundan bir top gibi sıçradı, sonra aynı hızla doktorun yanına gelerek tehdit edercesine parmağını sallamaya başladı.

— Evet, kitaplara ne buyurulur? Ah, sizi propagandacı! Keh-keh! Sizi Şpilhagen, Leo! Sizi kışkırtıcı sizi!..

Avukatın bu alçak sesli takılmaları karşısında doktor kendini tutamadan güldü, ama hemen toparlanarak eski ağır başlı havasını aldı.

— Doğrusunu söyleyim mi, bu yaptığımı gereksiz bir hareket saymıyorum... Kitapların, karşı konulmaz bir güç olarak, siz ne yaparsanız yapın, kendi okuyucusunu bulacağına ve iyilik,

doğruluk tohumlarını her yere saçacaklarına inanıyorum. Siz de aynı kanıda değil misiniz?

— Elbette! Bundan kim kuşku duyabilir?

Erast Lukiç'in başını yana kırarak söylediği bu sözler ve yüzündeki küçümseyici anlatım, onun, kitabın gücünden kuşkuya düşecek bir kimsenin aklına şaşacağını göstermeye yetiyordu. Ama bir an düşündükten sonra şunları ekledi:

— Gene de bizim yaramaz, insanın ilgisini çekiyor...

Doktor şaşırarak;

— Kimden söz ediyorsunuz? diye sordu.

— Nadenka, canım...

— Ne demek istediğinizi anlamıyorum.

Lomakin parmaklarını şıklattı.

— Demek istiyorum ki, hani paçavra filan gibi gösterişsiz bir beze sarılmış bir milyon insanın çok ilgisini çeker de... Öyle değil mi?

Sonra hemen ezilip büzülmeye başladı, doktorun kolunu yakalayarak çabuk çabuk şunları söyledi:

— Yok, yok! Şaka söyledim, şaka!.. Anlıyorum sizi... Anlamaz olur muyum? Doğrusu... Nadya'yı şey... bu adamlarla tanıştırırken aklımın bir köşesinde bu da vardı... Kitaplar elbette önemlidir. Buna kim ne diyebilir? Ama canlı insanlar başka... Biri tüccar sınıfından, biri memur ,biri soylu... Kitaplarla bunları ayrı ayrı ele almaya değer, ne dersiniz? Şöyle bir düşünün, doğru değil mi?

Doktorun kaşları çatıldı.

— Böyle bir kıyaslamayı nereden çıkardı-

nız? Şaka yapıyorsunuz herhalde... Baştan beri böyle düşünmüş olamazsınız!

Lomakin konuğunun yanından bir top gibi sıçyarak yeniden koltuğuna oturdu.

— Piyotr Kirilloviç, sizin gibi zeki bir insan az görülmüştür!

Doktor başını önüne eğdi, bir süre sustu. O sırada Erast Lukiç sakalını çekiştiriyor, başının dazlak yerini sıvazlıyor, ne diyecek diye doktorun yüzüne bakıyordu.

— Erast Lukiç, bana öyle geliyor ki, siz bu konuda yeterince ciddi değilsiniz, ya da bana karşı fazla güveniniz yok...

Lomakin ellerini çırptı.

— Hayır, öyle bir şey olamaz!

Onun bu hareketinden şaşırdığını mı, yoksa doktorun düşüncesine katılmak mı istemediğini anlamak güçtü.

Doktor konuşmasını sürdürdü:

— İzin verirseniz bu davranışımı ve beni böyle bir davranışa iten nedenleri açıklayayım size.

— Sizi bütünüyle anladığımı sanıyorum.

— Hayır, bir dakika izin verin! Bildiğiniz gibi Nedejda Petrovna, çok büyük, hatta diyebilirim ki, eşine az raslanır bir mülkün sahibi olarak, karşı konulmaz bir gücü kişiliğinde taşıyor demektir. Ama bu ilerde olacakmış, o başka... Kendisi şu anda tehlikeli bir yol kavşağında bulunuyor, genç bir kızın toyluğu sonucu iyi ile kötüyü ayıracak sezgiden yoksundur, diyebiliriz. Yaşam onun için neşeli ve can sıkıcı, hoş ve tatsız diye ikiye ayrılmış gibidir. Başka yönlerini bilmediği gibi, çağımızın düşünce akımları-

na da bütünüyle yabancıdır. Hatta, denilebilir ki, şu durumuyla, yani malının - mülkünün çokluğuyla, bu akımlara karşı bir güç bile oluşturuyor. Nadejda Petrovna kendi haline bırakılırsa varlıklı bir adamla evlenecek ve zengin bir tüccar karısının bilinen yaşantısını sürdürecektir. Bir yandan da kocasının çabaları sonucu zenginliğinin gittikçe artarak para gücüyle insanları daha çok ezeceğinden emin olunuz. Bilirsiniz, ben Marksist değilim ve kapitalin büyümesinden dolayı ilerici sonuçların doğacağına inanmam. Öyle sanıyorum ki, Nadya'nın kapital gücünü iyi niteliklere büründürmek, bu gücü, tek başına kaldığı zaman alması kaçınılmaz bir yönden başka bir yöne çevirmek, birtakım ilkeler taşıyan, aydın bir kişi olarak kendi kendime vermem gereken bir görevdir. Bana kalırsa bu dört milyon olmadan da tüccar sınıfı yeterince zengindir... Bir aydın olarak benim bu yalın düşüncelerimi anlayacağınıza inanıyorum. Bununla birlikte, Nedejda Petrovna'da kitap okumaya karşı ilgi uyandırma çabalarımı... öyle sanıyorum ki, şakaya aldınız, gereken önemi vermediniz... Ama yaşamın iyi yönlerinin geliştirilmesi konusunda benimle aynı görüşte olacağınıza inanmak istiyorum...

Erast Lukiç ellerini tavana doğru kaldırdı, bu sırada tombul yanakları hop hop oynadı.

— Amin, dualarınız kabul ola! Piyotr Kirilloviç, önünüzde saygıyla eğiliyorum! Beni hem utandırdınız, hem de aydınlığa kavuşturdunuz... O konuda işi şakaya aldığım doğruydu. Ama bunda suç benim değil. Bütün suç kahrolası soyadımda! Lomakin ne demektir, biliyor musunuz?

Rus bilimler akademisi sözlüğüne göre "kırılmış, kırılma sonucu bütünlüğünü yitirmiş" anlamına geliyor. Gördünüz mü? Tanınmış Prens Dunduk'un da kurul üyeleri arasında bulunduğunu bildiğim halde bile bu akademiye inanıyorum! Evet, ben kırılma sonucu bütünlüğünü yitirmiş bir adamım: oysa siz bütünlüğünüzü koruyorsunuz, Piyotr Kirilloviç!

Doktor;

— Eğer sizin bu sözleriniz... diye söze başlamıştı ki, Lomakin ayağa fırladı, doktorun daha fazla konuşmasına fırsat vermeksizin ellerini çırptı, sağa-sola koşturup sonra olduğu yerde dönerek yüksek sesle şöyle bağırdı:

— O konu tamamdır! Durumu bütünüyle kavramış bulunuyorum! Değerli Piyotr Kirilloviç, bunda anlaşılmayacak bir şey yok! Aynı şeyi ben de düşünmüştüm. Eğer bu para okumuş, aydın, yaşama zevki olan bir adamın eline geçecek olsa...

Doktor yorgun bir sesle;

— Yaşama zevki olan bir adam değil, belirli toplumsal amaçları olan bir adam, diye düzeltmeye kalktı.

— Elbette! Toplumsal amaçları olan bir adam demek istemiştim. Anlıyorum sizi. Eleştirici bir düşünce taşıyan; bilgiyle, hırsla ve de milyonlarla donatılmış bir insan! Yok, yok, gene şaka ediyorum. Ne yaparsınız, bütün talihsizlik Lomakin olmakta! Fakat bizim gibiler tüccar parasından dört milyoncuğu şöyle yalayıp yutuverse çok hoşuna gider, değil mi? Evet, çok, çok iyi anlıyorum...

Doktor oynak avukatın yanından ayrıldığı

zaman bir çeşit doyumsuzluk ve karma karışık tedirginlik duyguları içindeydi. Avukat onu uğurlarken sanki arkasından elini-kolunu oynatıyormuş, nanik yapıyormuş gibi geldi. Onun için birkaç kez beklenmedik ,hızlı dönüşler yaptı, fakat her seferinde Erast Lukiç'in gülümseyen yüzüyle karşılaştı. Bu yüz kafasının dazlak yeriyle birleşince sarımsı parlak bir leke gibi görünüyordu.

Doktor Kropotov bu olaydan sonra Laptevlere ilk gelişinde avukatı orada buldu. O da biraz önce gelmişti, bu sefer yanında getirdiği Akim Şebuyev'i tanıştırıyordu. Doktorun gözleri hüzünle kırpıştı, sonra da yüzü soğuk, sert, gücenik bir görünüm aldı.

Laptevlerde başka konuklar da vardı. Onlar da Şebuyev'i güleryüzle, kendilerine biraz çekidüzen vererek karşıladılar. Hepsi oturmuşlar çay içiyorlardı. O içeri girdiğinde Nagreşin öksürmeye başladı, Redozubov entarisinin önünü düğmeleyerek başka bir yere oturdu, bu sırada bıyıkları şöyle bir titredi. Yalnız Skuratov, mimarla çoktandır tanıştıkları için, ona selam verirken yorgun, gevşemiş bir sesle;

— Oo, siz de mi? Şansım giderek azalıyor! dedi.

Şebuyev ona yalnızca gülümsemekle yetindi. Bu üç kişiden başka Nadya'nın çevresinde birkaç genç daha dönüp duruyordu. Ama onlar öncelik sırasını çoktan Skuratov'a, Nagreşin'e, Redozubov'a bırakmış bulunuyorlardı. Skuratov'un ön sıraları almasının nedeni soylu bir aileden gelmesi, bir de tavırlarındaki parlaklıktı. Her an atılmaya hazır askerce dik duruşu, sesinin bu-

yurgan çınlaması, güneş yanığı açık yüzü, külrengi bıyıkları, tatlı bir gülümsemenin aydınlattığı iri gözleri her zaman göz dolduruyordu. Yüzündeki buruşukların sayısı hayli fazlaydı, gözlerinden ise bir bezginlik, yorgunluk okunuyordu. Bununla birlikte kısa kesilmiş saçları henüz çok sıktı; devinimlerinde, yürüyüşünde ise büyük bir gücün, inceliğin izleri vardı. Yakışıklı olduğunu bilen Skuratov bununla caka satmaktan geri kalmıyor; bu eve hangi niyetle geldiğini gizlemediği için de herkesten daha çok aklı başında davranıyordu.

Nagreşin'in tüm becerisi, çalıştığı mahkemede geçen olaylardan anlattığı öyküler ve Matriyona İvanovna ile Nadya'ya kutu kutu şekerlemeler, kavanozlar dolusu reçeller, mendiller vererek ikisine birden kur yapmasıydı. Biçimli bedeninin durmaksızın hareket etmesinden onu kıvır kıvır kıvranan bir yılana benzetebilirdiniz. Yüzünde gülücükler, adliye üniformasında ise düğmeler parlardı.

Genç Redozubov'da atak bir Rus delikanlısının babayiğitliği vardı. Bu sağlıklı, güçlü, açık yürekli genci her zaman olağanüstü, ipe-sapa gelmez, atak bir şey yapmaya hazır görürdünüz; onun her türlü yiğitliğe hazır oluşu parlak, kara gözlerinden okunurdu.

Nadya'yı kuşatan öteki gençler, alçakgönüllü tavırları ve gözlerinden okunan açlıklarıyla, üç iri köpeğin kulaklarını dikip beklediği yağlı bir parçanın biraz uzağında kuyruklarını bacaklarının arasına almış duran ürkek encikleri andırıyorlardı. Bu encikler iri köpeklere karşı acıklı acıklı çeniliyorlar; öte yandan bütün beklemele-

rinin boşuna olduğunu, paylarına iri köpeklerin olası dalaşları sırasında güzelce hırpalanmaktan başka bir şey düşmeyeceğini çok iyi biliyorlardı. Gene de orada oturup bekliyorlar, çenilemeleriyle kendilerini üzerken büyüklerin de iştahını kabartıyorlardı. Dişleri keskin, pençeleri yaman, duruşu sakin, kendine güveni tam, dördüncü bir iri köpeğin gelişi onların üzüntüsünü daha bir artırmıştı. Bununla birlikte bu ufacık, ürkek enciklerde düşmanlarının sayısını doğru olarak bilme gibi bir sezgi yoktu.

O yağlı, lezzetli parça ise herkesin onu yalayıp yutmaya hazır beklediğini bildiği için bundan büyük bir zevk duyuyor; hatta denilebilirdi ki, herkesin ona karşı gösterdiği ilgi ateşinde, kendi çekiciliğinin bilincinde oluşunun tatlı suları içinde kızarıp tavlanıyordu.

Evet, Nadya bunca insan arasında bulunmaktan hoşnutluk duyuyordu; öte yandan gene de tedirginlikler, kaygılar içindeydi. Ona gülümseyerek bakıyorlardı ama dişleri kötü kötü parlıyor, gözleri hırsla yanıyordu. Kimi zaman kendisine gösterilen yakınlıktan, sevgiden bıkıyor; bu bıkkınlık giderek sinirliliğe, kaygıya dönüşüyordu.

Bir gün Lida'ya şöyle dert yanmıştı:

— Ah, Tanrım; öyle çoğaldılar ki! Üstelik hepsinin istediği aynı: Benimle evlenmek... Bari içlerinden biri biraz değişik, ötekilerden ayrı olaydı! Zenci bile olsa yüreğim yanmazdı...

Gülümsememek için kendini zor tutan Lida'nın ince dudakları titremiş, kirpikleri arasından arkadaşının şaşkın yüzüne bakarak;

— Senin de burnun büyüdü, demişti.

— Zenci değilse bile kambur ya da biraz kaçık olabilirdi...

Fakat bıkkınlık kısa sürede geçiyor, Nadya kendisine kur yapılmasından gene zevk almaya başlıyordu. Konuklarının gösterdiği ilgiden, saygıdan asıl şaşkına dönen biri varsa o da Matriyona İvanovna'ydı. Karnını dışarı çıkara çıkara yürümesinden, dudaklarını gülünç bir biçimde kabartmasından onun durduğu yerde şiştiğini sanırdınız.

Bir gün akşam yemeği yerlerken evlatlığına şöyle demişti:

— Liduşka, ne diye gözlerini kırpıştırıp oturuyorsun? Hadi, kalk da konuklardan istediğini ağırla! Bak, bir sürü insan var! Sana iyi bir drahoma veririz...

— Nadya'dan önce uygun kaçmaz.

— Onu da nereden çıkardın? Sen kız kardeşlerin küçüğü değilsin ki! Önce küçük kocaya varırsa iyi olmaz. Sonra senin kardeş olmadığını herkes biliyor... Bak, Skuratov sana nasıl sokuluyor!

Nadya;

— Anne, hangisi en çok hoşunuza gidiyor? diye sordu.

— Oho! Sorar mısın, kızım? Her boydan, çeşit çeşit insan!.. Sanırsın ki sirkte gösteriye çıkmışlar. Tanrım korusun! Boy boy, çeşit çeşit ama hepsi de paraya pek düşkün! Sineklerin bala üşüştüğü gibi üşüşüyorlar...

Nadya'nın canı sıkıldı.

— Anne, bırakın şimdi o lafları! Ben size hangisi hoşunuza gidiyor, diye sordum.

— Kız, annene ne bağırıp duruyorsun? Se-

nin gibisi nerede görülmüş... Evlenecek ben miyim de koca beğeniyorum? Bu adamlar evlenmeden önce karşınızda ezilip büzülürler ama evlendikten sonra burunlarından kıl aldırmazlar... Sen en iyisi Liduşka'ya sor!

Lida önce konuklardan hangisinin en iyi koca olacağı konusunda konuşmak istemediyse de sonra başını tabağının üzerine eğerek şunları söyledi:

— İyi insan olmasına hepsi de iyi insanlar ama kocalığa hiçbiri yaramaz. Redozubov evlenir evlenmez hovardalığa başlar, artık koydunsa bul onu yerinde... İvan İvanoviç Nagreşin köpek eğitir gibi karısına şunu-bunu öğretmeye kalkar. «Hey, karı, memur karısısın sen! Başını dik tut bakayım!» Evlendikten sonra, anlatacaklarıyla gönlünü eğlendirmeyi bekleme ondan. Ciddi mi ciddi bir adam olur çıkar, sen de sıkıntıdan patlarsın. Ardından güzelce bir şişmanlar... Skuratov'a gelince, bana kalırsa aralarında en iyisi o! Bu adam hovardalık yapar, karısını aldatır, at, köpek yetiştirir, bilmem nerede Babil kuleleri kurmaya kalkar... Daha kötüsü malını-mülkünü dağıtır, karısını evden kovar...

Matriyona İvanovna afalladı.

— Aman, Tanrım korusun! Böyle marifetleri olan birine sen en iyisi dersen sonu neye varır, bilmem!

Lida başını tabağından biraz kaldırdı.

— Gerçek bir soylu kişi de ondan...

Tüccarın karısı elini salladı.

— Adamın cebinde meteliği yoksa soylu olmuş ne çıkar!

Lida önce sesini çıkarmadı, sonra alçak sesle şu karşılığı verdi:

— İnsanın cebinde parası olması yetmez, ruhunda da biraz soyluluk olmalı...

Nadya arkadaşına baktı.

— Sen bunu romanlarda okumuşsun...

Annesi de bir atasözüyle kızını destekledi:

— Beyliği yoksa soyluluğu ne işe yarar? Yaşlılar böyle derlerdi... Madem falcılığa başladın doktor için ne diyeceksin bakayım?

— Doktor için mi? Onunla evleneceğime evde kalayım daha iyi.

Nadya kayıtsız görünerek;

— Yakışıklı adam ama... dedi.

Matriyona İvanovna, Lida'nın sözlerine çok kızdı, başını sitemli sitemli salladı.

— Kız! Kız! Senin kafanda kavak yelleri esiyor! Aklına şaşayım, e mi? En iyisi dediğin Skuratov benim paramla beş kuruş etmez! At beslemeye kalkıyor ama cebinde meteliği yok. Kedi bile besleyemez o! Doktor öyle mi ya? Ben olsam ondan başkasına varmazdım. Sokakta kol kola yürümek bile zevktir onunla! Gösterişli erkektir. Uzun sakalıyla, ağır duruşuyla, adımlarını dik atışıyla kimseye benzemez. Bir de Erastuşka gibi yürürken her yeri oynasaydı ne yapardınız?

Nadya düşüncelere dalmış gitmişti.

— Yakışıklı adam, diye üsteledi.

Lida, tüccarın karısının avukatı küçümsemesine aldırış etmeksizin;

— En iyisi Erast Lukiç'le evlenmek! dedi.

Nadya tavana bakarak;

— Neşeli adamdır, diye ekledi.

Matriyona İvanovna iyice çileden çıkmıştı. Ellerini sallamaya başladı.

— Kızlar, kızlar! Siz aklınızı kaçırmışsınız! Bula bula şu oynak herifi mi buldunuz? Kafası kel, dudakları ıslak ıslak... Tüh size! Sonra, keçinin dalları yapraklarından soyduğu gibi soyar soğana çevirir insanı... Ah-Ah-ah!

Lida yaşlı kadına aldırış etmemeye kararlıydı. Tüccarın karısı onlara çok kızıyordu ama konuşulanlara büyük bir ilgi duyduğu belliydi. Lida avukat hakkındaki görüşünü şöyle tamamladı:

— Bakmayın siz ona! O paradan başka bir şey düşünmez. Karısına tam bir özgürlük tanır. Yaşa yaşayabildiğin gibi. Ona da istediği parayı ver, yeter...

— Seni, seni dinsiz, imansız! Bu ne biçim söz? Özgürlük kadının nesineymiş? Kadına özgürlük pek mi gerekli? Kadını kocası sevsin yeter! Akılsız kız!

Annesinin bu sözleri üzerine Nadya küçümsercesine güldükten sonra yorgun bir sesle şunları söyledi:

— Hep koca, koca! Kocadan başka bir zevk yok sanki! Aman anne, siz de...

— Nadenka! Bunu sen mi söylüyorsun? Sizler yolunuzu şaşırmışsınız, anlaşılan!

— Anneciğim, bağırmayın, başım ağrıyor... Nasıl bir adam bu mimar, Lida?

— Mimar mı?..

Lida dalgın dalgın başladığı sözünü birden bağırarak bitirdi:

— İşte istediğin zenci! Hani zenci istiyordun ya? Ötekilerden ayrı biri?..

Matriyona İvanovna'nın gözleri korkudan, şaşkınlıktan kocaman kocaman açıldı.

— Ne? Zenci mi dediniz? Aman, Tanrım beni korusun!

Nadya omuzlarını silkti.

— Ben onda bir başkalık göremiyorum. Burnunun kemerli oluşunu mu söylüyorsun?

— Hayır, buna atmaca burun derler... Dur, kızım, sen bana önce ne diye zenci istediğini söyle! Size neler oluyor, kızlar?

— Anneciğim, İsa aşkına dır dır edip durmayın! Zaten başım dönüyor. Anlasanız a biraz, lahana mı seçiyoruz?

Nadya bunları söyledikten sonra öfkeyle sandalyesinden fırladı, sandalyeyi hızla bir yana iterek konuşmasını şöyle sürdürdü:

— Bugün bütün tersliğiniz üzerinizde, anne! Atmaca burunmuş da bilmem neymiş! Anladık, sizin dediğiniz olsun ama yakamı bırakın artık! Ağır, oturaklı adammış... hepsi kendisinin olsun! İşte doktorun bir eşi daha! Neyse ki yakışıklı değilmiş.

— Pek de çirkin sayılmaz, diye düzeltti Lida.

— Ama çok ciddi görünüyor...

Nadya böyle dedikten sonra sıkıntıyla bağırdı:

— Of, Tanrım! Ne diye bu kadar çok insan var yeryüzünde!

Büyük bir masada, yüksek arkalıklı ağır meşe sandalyelerde oturuyorlardı. Tavandan sarkan tunç abajurlu bir lamba masanın ortasında geniş bir daireyi aydınlatıyordu; bu dairede etle, balıkla, tuzlama ve konserve yiyeceklerle dolu dizi dizi tabaklar vardı. Lamba yalnız yiyecekleri par-

lak bir ışıkla aydınlattığı için bunun dışında kalan her şey loşluğa gömülmüştü. Meşe kaplama duvarlar, meşe tahtalarıyla kaplanmış tavan ve döşeme, kapılardaki, pencerelerdeki koyu kumaş perdeler kendi ağırlıkları içinde donup kalmış gibiydiler; bu yerinden kımıldamaz, dev yapılı, sağlam şeyler bütün ışığı yutuyordu sanki. Kadınlar masadan biraz uzaklaşır uzaklaşmaz aynı loşluğa giriyorlardı...

Yasın bitimine doğru Laptevler, evlerinden eksik olmayan insanların ve haklarında yapılan ileri-gelen konuşmaların etkisiyle serseme döndüler; bu dağınıklık zaman zaman ne istediklerini bilememe, çıkarlarının nerede olduğunu unutma derecesine vardı. Evlerine her gün biri geliyor, her gelen kendine göre bir şeyler söylüyordu. Pazar günleri Nadya'yla evlenmek isteyen gençlerin tümü birden geliyorlar, gülüp eğleniyorlar, kur yapıyorlar, anne-kıza iltifatlar yağdırıyorlardı. Kendilerini hoş bir sarhoşluk içinde bulan anne-kızın durmadan başları dönüyor, heyecanlanıyorlar, konuklarıyla birlikte neşeleniyorlar; bu gürültülü yaşam her geçen gün onları daha sıkı sarıyordu. Doktor Kropotov'un adını verdiği kitapları getiriyorlar, tunç bir heykel ile bazı tablolar satmak için yanaşan Lomakin'den hem onu, hem ötekileri alıyorlar, ortaya gemiyle bir gezintiye çıkma önerisi atılıyor, eğlenip eğlenmeyeceklerine bakmaksızın hemen gezintiye katılıyorlardı. Kısacası bu gürültülü, hareketli yaşam hoşlarına gidiyordu; üstelik gün geçtikçe bu yaşam onları daha çok içine çekiyordu. Evlerinde konukları olmadığı günler canları sıkılmaya başlamıştı nerdeyse.

Şebuyev, Laptevlerin evinde öbür konuklardan uzak durdu, kendinden emin tavırları onlara hayli ciddi görünmüştü. Arada bir konuşsa bile iltifat etmekten kaçınıyordu. Onlara çoğunlukla Skuratov'la birlikte geliyor, orada bulunduğu sürece de en çok onunla konuşuyordu. Ama bu durum hiç de onun yararına değildi; çünkü Skuratov'un atik, ince tavırları yanında Şebuyev'in yontulmamışlığı, patavatsızlığı daha çok göze çarpmaktaydı. Skuratov'un dışında Nadya'yı isteyenlerin hepsi de mimara soğuk, kuşkulu davranıyorlardı. Laptevlere gelişlerinde Şebuyev'in yeri uzakça bir köşedeydi. Dudaklarında hafif bir gülümsemeyle olup bitenleri oradan izliyordu. Onun varlığı neşeli bir arkadaş topluluğu oluşturan gençlerin üzerinde çekingenlik yaratıyor; bazen biri, bazen öteki ondan yana bakarak sanki onu aralarına katılmaya çağırıyorlardı. Ama Şebuyev, burun kıvırmalarıyla, yüz buruşturmalarıyla çirkinleşen Nadya'nın gönlünü kazanmaya çalışan, durmadan nükte savuran bu insanların arasına girmek istemiyor; köşesinde sessizce oturuyordu. Konuşmak için ağzını açsa bile söz dönüp dolaşıyor, ne konukların, ne de Laptevlerin anlamadıkları bir çığıra dökülüyordu.

Şebuyev, Doktor Kropotov'un gözünden iyice düşmüştü. Bu olay şöyle oldu. Bir gün Laptevlerin evinde yalnızca dört kişi toplanmışlardı: Şebuyev, Nagreşin, doktor ve Erast Lukiç. Doktorla Nagreşin'in arasında şakacı avukatın da katılmasıyla Skuratov hakkında ilginç bir konuşma başladı. Nagreşin, Skuratov'un Peterburg'taki askerlik yaşantısını, hovardalıklarını, sağa-sola

yaptığı borçları ballandıra ballandıra anlatıyordu. Konuşmasını şu sözlerle bitirdi:

— İşte böyle soylu bir insandır o, bugün değilse bile yarın beş parasız kalacağına kalıbımı basarım! Çiftliği şimdiden satılığa çıkarıldı... ama borçlarının beşte birini karşılamaya yeter mi, bilmem. Biliyor musunuz, borçlarının toplamı iki yüz bini geçiyor. Acıyorum vallahi adama!

Lomakin gözlerini meşe tahtalarıyla kaplı tavana kaldırarak;

— Bu gencin altın gibi bir yüreği var, dedi.

Doktor kuşkulu kuşkulu;

— Çok yazık! diye karşılık verdi. Hovardalıkları yüzünden iflas etmiş bir beye, bir toprak ağasına karşı beslenen bu acıma duygularını anlamıyorum. Ama atı ölen bir köylüye, kolu makinede kopan bir işçiye acısaydınız bir diyeceğim olamazdı, çünkü bunlar onların tek geçim kaynağıdır. Hassa ordusu subaylığından ayrılmış soylu takımından bir kişiye beslenen bu duyguyu anlamak güç, doğrusu...

— İşte ilkeleri olan bir insan ancak böyle konuşur! diye atıldı Erast Lukiç. Öyle bir oturtur ki, altından kalkamazsınız!

Nagreşin biraz alttan aldı.

— Sizin söylediğiniz kadar da değil, gene de aklı başında adamdır Bay Skuratov. Benim dediğim... adamcağızın kırk iki yaşına değin edindiği alışkanlıkların hepsini birden bıraktıracak bir değişikliğe uğraması, belki de buna dayanamaması.

— Yaşı bu kadar var mı Skuratov'un?

Bunu işveli bir sesle, uzatarak soran Nadya'

ydı. Bunun *kendisine gideceğine* inanarak son zamanlarda hep böyle konuşmaya başlamıştı.

— Bay Nagreşin fazladan bir altı yaş eklemiştir... cömert delikanlıdır kendisi, diye bir daha atıldı Erast Lukiç.

Doktor küçük gören bir edayla şu karşılığı verdi:

— Ha, siz fizik bakımından fazla olduğunu söylemek istiyorsunuz, öyle mi?

— Yalnız fizik değil, ruh yapısı bakımından da kırk iki yaş fazladır Bay Skuratov'a.

— Sizin dediğiniz şu soyluluk ruh yapısı mı?

— Evet, onur ve bu gibi şeyler...

Doktor tiksintiyle baktı, sesinde de aynı tiksinti okunuyordu.

— Bakın, size bir şey söyleyeyim mi? Kölelerin kanıyla beslenmiş insanların büyüklük taslamasından nefret ederim.

Erast Lukiç gülümseyen Nadya'nın kulağına eğildi, herkesin işitebileceği bir sesle eski bir atasözünü fısıldadı:

— Eğer becerebilirsen sen de yağ sat, haşhaş ek!

Şebuyev hışırtılı çıkan sesiyle araya girdi:

— Nedense soylular sınıfına karşı bir zaafım vardır benim. Bu sınıfın en seçkinlerinin ruh yapısı bende bir imrenme... saygıyla karışık bir kıskançlık uyandırır. Bu insanların ruhunda soyluluk adı vereceğimiz pek çok erdem vardır. Her türlü bayağılığa, alçaklığa karşı duydukları, özden gelme bir tiksintiyle bu adamların kendilerine saygıları gelişmiş; birçok inceliklere, yüce duygulara sahip olmuşlardır... Uzun yıllar boyunca gelişmiş, soyluluk gururu diyebileceğimiz

bu içgüdüsel duygu kimi durumlarda soylu kişiye yüce bir ruh güzelliği vermektedir. Ne yalan söylemeli, hepsi de güzel insanlardı! Bir efendinin kolay kolay uşak olamayışının bile benim gözümde çok değeri vardır. Bizim gibi kölelerin ruhunda ise, oraya efendilerin kendi elleriyle çaktıkları, içgüdüsel bir uşaklık vardır. Bu uşaklık kölenin içine öylesine işlemiştir ki, kendilerini en iyi biçimde yetiştirseler bile uşaklık duygusundan sıyrılamazlar... Çağımızın kölelerine, eriştikleri bu düzeyde bir de nüfuz verilecek olsa, birçok yönden eski bucak başkanlarına benzeyeceklerini görürsünüz... Kölenin efendisini geçtiği bir alan varsa o da maddi çıkarlarına fazlasıyla düşkün olmasıdır... Efendilerin çağlar boyu kanımızı emmelerine gelince, bu geçmişte kalmış, geriye döndürülemez bir kayıptır. En iyisi bunu unutmalı, unutmakta büyük yarar vardır. İnsanın köle olduğunu anımsaması yalnız kendisine zarar verir...

Şaşkınlık içinde omuzları düşen doktorun ağzından şu sözler döküldü:

— Akim Andreyeviç, çok tuhaf şeyler söylüyorsunuz! Özü halktan gelme, sizin gibi birinin durup dururken... nasıl diyeyim... şaşırtıcı, kendisini bile alçaltan düşünceler ileri sürmesini anlayamıyorum...

Şebuyev sakin sakin gülümsüyordu.

— Eğer düşüncelerim gerçekten alçaltıcıysa yalnız beni alçalttığını sanmayın... Ben kölelik ruh yapısında büyük kusurlar gördüğüm için bunlara gözlerimi kapayıp geçemiyorum. Şu konuda bizlerin zayıf bir yanımız vardır: Halktan gelmelere hoşgörülüyüzdür ama soyluyu eleştirir-

ken gözünün yaşına bakmayız. Oysa bunun tam tersini yapmalıyız. Halk kökenlilere karşı hoşgörülü tutum onları yozlaştırmaktan başka bir işe yaramaz. Çünkü halktan gelmeler yaşamda yeni yeni boy gösteriyorlar, bunlara karşı sert davranırsak kendileri büyük yarar sağlarlar... Soylular ise tarihin onlar hakkında çizdiği yazgıyla baş başa bırakılıp yok olmalarına aldırılmamalıdır. Soyluların zenginliğine, hani şu ruh zenginliklerine gelince, kendimize almalıyız, benimsemeliyiz onu. İnsan olmanın onuru onlarda çok iyi gelişmiştir, ruhlarının bu yönden zenginleşmesidir olara soylu dedirten... Hatta şunu hiç çekinmeden söyleyeceğim: Halk kökenliler soyluluğa onların bu özelliklerinden dolayı özenmelidirler.

— Sizi anlamak için kafa yormaya değmez! diye homurdandı doktor.

Mimar konuştuğu sürece ondan gözlerini ayırmamış bulunan Nagreşin;

— Böylesine değişik bir görüşle ilk kez karşılaşıyorum! dedi. Nasıl oluyor da bey takımı kendilerine özgü bir ruh soyluluğuna sahip olabiliyor? Açıklar mısınız?

— Açıklaması çok kolay! Siz ne dersiniz, bilmem, ama bence ruhun gelişimi kimya ile sıkı sıkıya ilişkilidir. Buradan giderek söylüyorum, iyi beslenen bir anneden ve babadan doğmuş, yaşadığı sürece kendisi de en iyi, en besleyici şeylerle karnını doyurmuş bir insan herhalde birtakım özellikler kazanmak durumundadır. İyi beslenmiş bir beynin kimyasal yapısı, harman artıklarını kattığı çavdar ekmeği yiyen, patatesten, öbür tahıllardan başka besin bilmeyen bir

mujiğin beyin yapısından hayli farklı olmalı... İyi beslenen insan belki çok fosfor alıyor, belki kanı daha temizdir; ne bileyim...

— Kemikleri beyaz olur, diye araya girdi doktor.

— Görüyorsunuz ya, kemik yapısı bile değişik. Bey takımı yalnız iyi beslenmekle kalmamış; ince çamaşırlar giymiş, yüksek tavanlı, temiz evlerde oturmuşlar...

Bir yandan bayanlarla ilgilenen Erast Lukiç bir yandan da konuşmaları izliyordu.

— Geçen gün gerçeği bulma üzerine konuşurlarken aklıma birdenbire şu şiir geldi:

Gerçeği güneşe benzetiyorlar:
Güneşte lekeler var diyorlar,
Gerçeğe leke mi sürülsün?
Herhalde bunu istiyorlar.

Keh-keh-keh!

— Ah, ne güzel! diye bağırdı Nadya.

Matriyona İvanovna ise gevrek gevrek gülerek;

— Seni, seni deli fingirdek! diye iltifat etti.

Doktor biraz bozulmuş görünüyordu.

— Fizyolojiyi yakından bilen biri olarak... diye başlamıştı ki, Lida birdenbire bağırıverdi:

— Doğru söylüyorsunuz, Akim Andreyeviç, bey takımı herkesten daha soylu, daha merttir;

Lomakin telaşlandı birden:

— Durun bakayım, Lidiya Nikolayevna! Bey takımı ne diye daha mert oluyormuş?

— Bütün kahramanlar bey takımından çıkı-

yor da ondan. Alın işte Atos, Portos, Aramis, d' Artanyan...

Güzel bir el hareketiyle Lida'yı gösteren doktor, Şebuyev'e;

— Gördünüz mü? Sizin soylular takımından çıksa çıksa böyleleri çıkar: Atoslar, Portoslar...

— Bizden Turgenevler, Çaadayevler; dışardan Sen-Simonlar, Bayronlar... diye ekledi Şebuyev.

— Sizin şu... beslenme kuramınız, tüccar sınıfı da iyi beslendiği halde niçin aydınlar arasında onlardan kimsenin görünmediğini açıklamıyor.

— Biraz beklerseniz onlardan da görünenler olur. Adamlar köyden daha dün çıkmışlar; harman elentisini yalnız dedeleri değil, babaları bile yemiş... Hoş o çevreden çıkanlar arasında Botkinler...

— Bağışlayınız ama sizin halkçılık anlayışınıza aklım ermiyor...

Lomakin, Lida'ya eğilerek şöyle dedi:

— Doktorcuğum, sizinki düpedüz kötümserlik! Benim o konuda da bir dörtlüğüm vardır:

Kim otuzunda kötümser mi kötümser,
Ellisinde insanlardan kaçan biri değilse;
O adam ruhen tertemiz de olsa,
Ölünce bütün millet gülümser!

Matriyona İvanovna, Erast Lukiç'in bu çıkışından hiç hoşnut kalmamıştı.

— Dostlarım, bu adam neler söylüyor?.. Maskaralığı bırak artık Erastuşka!

— Durun! Durun! diye bağırdı Nagreşin. Ben

sizin bu şiirinizi okudum. Bir yerlerde basılmıştı...

— Basılmaz olur mu? Basılmaz olur mu? Gençliğimde ben de bir şeyler yazıp bastırmıştım. Keh-keh-keh!

— Nerede basılmıştı, söyler misiniz?

— «Avrupa Günlüğü» dergisinde... 1886 yıllarında filan olacak...

Bu sefer Şebuyev araya girdi:

— Ben bu şiiri, 1892'de «açlar derneği» yararına hazırlanmış bir antolojide de gördüm.

— Ya, demek öyle! Oraya da mı almışlar? Gene de ben o konuda kendimi fazla iddialı biri saymam.

Erast Lukiç böyle diyerek yeniden bayanlara döndü.

Doktorun Şebuyev'le tartışması Erast Lukiç'in dörtlüğüyle kesilmişti. Ama mimara karşı soğuk da olsa hayli saygılı davranan doktor o günden sonra ona acırcasına tepeden bakmaya, yüzünü ekşiterek selam vermeye başladı.

Doktor Kropotov, Varvara Vasilyevna'lara gittiği bir gün Şebuyev'in Laptevlere gidip gelmeye başladığını haber verdi. Bu haber Bayan Liyubimova üzerinde kötü bir etki yaparken Malinin'i bir hayli sevindirmişti. Malinin bir an sevinç duymasından utanarak Şebuyev hakkında iyi şeyler söylemeye çalıştı:

— Onu oraya merak sürüklemiş olmalı...

Doktor hemen yanıtını yapıştırdı:

— Hmm... Akim Andreyeviç merakına birtakım umutlar karıştırmayacak kadar beceriklidir.

— Laptevlerdeki tutumu nasıl? diye sordu Varvara Vasilyevna.

— Ne yalan söyleyeyim, genç Lapteva'ya umut bağlayanlar arasında adamakıllı iyi... Bana kalırsa zaten ötekiler gibi yapamazdı, çünkü... nasıl desem... düşüncelerinde bir hayli esneklik bulunmakla birlikte, tavırlarında yumuşaklık yok. Hani şu şövalye atikliği diyeceğimiz zeka kıvraklığı, bayanlara kur yapma beceriklililiği göremezsiniz mimarda.

Malinin;

— Onun Bayan Lapteva ile evlenmek istediğini pek sanmıyorum, dedi.

Çevre sağlığı hekimi böyle dedi ama sesinin titremesinden, söylediğine kendisinin de inanmadığı anlaşılıyordu. Bu sözler üzerine Varvara Vasilyevna gülümsedi, omuz silkti.

— Neye dayanarak böyle düşünüyorsunuz?

— Akim Andreyeviç'in gözü Laptevlerden daha yukarda olmalı.

Doktor Kropotov sesine inandırıcılık vererek;

— Daha yukarda olmalı, diyorsunuz, gerçekte öyle mi acaba? dedi.

Varvara Vasilyevna, Malinin'e baktı. Sesi çok sakindi.

— Pavel İvanoviç, bakın, doktor sizin gibi düşünmüyor!

Malinin de Bayan Liyubimova'ya baktı, sanki odada doktor yokmuş gibi şunları söyledi:

— Doktor, Akim Andreyeviç'i hiç sevmez... insanları sevmez zaten...

Doktorun yüzünde acı bir gülümseme belirdi.

— Hakkımda böyle düşündüğünüz için teşekkür ederim...

— Kızmayın, Piyotr Kirilloviç! Sözlerim doğru değil mi? Bana kalırsa sizde insanlara karşı saygı var... ama... sevmeye gelince... bu size göre değil.

Malinin bunları alçak bir sesle, tatlı tatlı gülümseyerek ve gözlerini doktorun yüzünden ayırmaksızın söylemişti. Varvara Vasilyevna gülmeye başladı.

— İşte acımasız bir adam!

Doktor sakalını avcunun içine topladı, Pavel İvanoviç'in yüzüne bakmaksızın, somurtkan somurtkan şu karşılığı verdi:

— Şu... kilise şarkıcısı Kirmalov'un görüşüne katılıyorum. Hani bir gün ne demişti: Surkov küstahlığını sirke, biber karıştırarak yapar; Pavel İvanoviç ise bal, kaymak katarak... Ama sonuçta ikisine de kimse tepki göstermez...

Varvara Vasilyevna araya girmek zorunda kaldı.

— Piyotr Kirilloviç, kızmayınız, lütfen!

Doktor sanki yanından birini uzaklaştırmak istiyormuş gibi ellerini sallamaya başladı.

— Hayır ,hayır, kızmıyorum.

Sonra da gitmek için hızla ayağa kalktı. Fakat Malinin peşini bırakmadı doktorun. Yüzü her zamanki gibi dalgın ve hüzünlüydü. Doktorun elini tuttu.

—- Kızmıyorum, diyorsunuz ama Yegor Maksimoviç'den söz ederken, «Şu kiliso şarkıcısı Kirmalov» dediniz. Oysa Bay Kirmalov iyi insandır. Ne diye küçük görüyorsunuz adamı?

Doktor elini Malinin'in elinden kurtardı.

— Peki, sizden Yegor... Maksimoviç Kirmalov için özür dilerim...

Doktor gitti. Malinin ile Varvara Vasilyevna iki penceresi de bahçeye bakan, sade döşenmiş, ufak oturma odasında baş başa kaldılar. Bardaklara çay dolduran Liyubimova masada oturuyordu; Malinin ise onun karşısında, koyu renk muşamba kaplı, alçak, geniş bir divanın üstündeydi. Varvara Vasilyevna'nın arkasındaki duvarda, içerisi tıkış tıkış kitap dolu raflar döşemeden tavana değin yükseliyordu. En üst rafta birkaç büstle birlikte, vazolara konulmuş kocaman iki demet kuru püskül çayırı vardı. Yan duvardaki yuvarlak ayna ile iki pencere arasında asılı duran gravürü aynı püskül çayırları ve kuru otlardan yapılmış kalın örgüler çevreliyordu. Ev sahibesinin oturduğu büyük masadan başka odaya birkaç sandalye ile pencerelerden birine yakın yuvarlak bir sehpa konulmuştu. Sehpanın üzerinde birkaç albüm, albümlerin yanında ise siyah bir çerçeveye oturtulmuş, kıvırcık saçlı bir genç kız fotoğrafı duruyordu. Varvara Vasilyevna biçimli vücudunu saran koyu bir elbise giymişti. Bardaklara çay koyduktan sonra sandalyesinin arkasına yaslandı ,kalın saç örgüsünü ellerine alarak dalgın dalgın oynamaya başladı. Bir dirseğini masaya dayayıp başını da elinin üstüne koyan Pavel İvanoviç, açık pencereden bahçeyi seyrediyordu. Bir leylak ağacı hışırdayarak sallanıyordu pencerenin önünde.

Akşam sularıydı. Bahçeden esen yel taze yaprak, ıslak toprak, hafif iç çekişlerine ya da fısıltıya benzeyen sesler getiriyordu.

Malinin gözlerini pencereden ayırmaksızın;

— Doktorun Şebuyev'le ilgili sözleri hoşunuza gitmemiş olmalı, dedi.

Varvara Vasilyevna başını kaldırdı, hekimin yüzüne baktı, içini çekti.

— Hoşuma gitmediğini mi söylemek istiyorsunuz, yoksa gidip gitmediğini mi soruyorsunuz?

— Hoşunuza gitmediğini söylemek istiyorum...

— Evet, hoşuma gitmedi. Birini yeterince tanımadan... hakkında kötü şeyler söylenmesini sevmem...

— Yalnız o değil... Özellikle Şebuyev hakkında iyi şeyler söylenmemesi sizi üzüyor...

— Demek, farkettiniz?

— Beğeniyorsunuz onu, değil mi?

— Evet, öyle...

Malinin'in yüzü seğridi, bir süre sustu. Sonra ev sahibesinden yana döndü, iki dirseğini birden masaya koyup şakaklarını elleri arasına alarak sinirli bir sesle şunları söyledi:

— Madem öyle, ne diye onu yanınıza çekmek için uğraşmıyorsunuz? Ne diye onu etkilemiyor; yanlış yolda olduğunu, Laptevlere gitmekle kendisini tehlikeye attığını göstermek istemiyorsunuz? Bunları ona söylemelisiniz... çünkü biliyorum, sizi dinler... Öylesine sakin... öylesine güçlüsünüz ki!..

Varvara Vasilyevna başını sertçe silkerek saç örgüsünü sırtına attı, tatlı bir gülümsemeyle şöyle dedi:

— Pavel İvanoviç, iki gözüm, niye içten olmuyor, açık konuşmuyorsunuz?

Malinin, kadının yumuşak bakışları karşısında gözlerini yere indirdi.

— İçten olmadığımı nereden çıkarıyorsunuz?

— Küçük bir kız değilim, anlamıyorum san-

mayın! Açık yüreklilikle söyleyebilir misiniz, benim Şobuyev'le ilişkilerim...

— Hayır, bu konuyu kapatalım artık!

— Gördünüz mü?.. Bakın, size ne diyeceğim: Sizin kendinizi üzüntüye sokmak gibi bir huyunuz var. Hastalık bu, zararını görürsünüz. Bundan kurtulmaya bakın!

— Hayır, kendimi üzüntüye soktuğum filan yok... Ben yalnız... sizi bana yabancı kılacak bir olayı hızlandırmaya çalışıyorum...

Varvara Vasilyevna içini çekti, Malinin'e üzgün üzgün baktı.

— Hayır, söylediğiniz gibi değil durum... Hissettiğime göre siz bir şeylere umut bağlamışsınız... Sevgili Pavel İvanoviç, biliyorsunuz bir insan kolay kolay değişemez! Ben kendimi iyi tanıyorum... Ve bir kez daha söylüyorum, sizin için iyi bir eş olamam... Ben çalışan, işine düşkün bir kadınım; uğraşlarımı bırakıp da sizin alanınıza, bütün benliğinizle yaşadığınız dünyanıza gelemem. Hayalci, ozan yaratılmış bir adamsınız siz... yaşamla fazla bir ilginiz yok. Gerçekleri koyu renklere boyuyor; iç açıcı, mutluluk verici şeyleri gerçeklerin dışında arıyorsunuz. İyi bir insan olduğunuz kuşkusuz, ama sizinle ortak bir yanımız yok. Hangi konuda bir araya gelip arkadaşlık, dostluk kuracağız? Karı-koca dost olmazlarsa nasıl yaşarlar? Aşk geçer, saygı yeterince ısıtmaz. Oysa yaşam oldum olası soğuktur... Birlikte yaşamak, birbirleri için fazlalık olmadıklarını anlamak için karı-koca aralarında iyi bir arkadaşlık kurmalıdırlar. Yoksa ikisi arasında alageyik ile at masalı yinelenir durur... Gerçekten de siz tedirgin... ürkek bir alageyiksiniz...

Kadın sustu, ama yüzündeki keder izleri silinmemişti. Aynı keder Malinin'in gözlerinde de vardı. Sesi iyice yumuşamıştı.

— Sizin konuşmanızdan nasıl hoşlandığımı bilemezsiniz, dedi. Her zaman da haklısınızdır. Evet, *yaşamı sevmiyorum*... Nedir yaşam? Şebuyev'in onu anlatmasına bakılırsa kimi zaman doğaüstü (metafizik) bir varlıktır. Kimi zaman ise Tanrı gibi kusursuz olmak için çırpınan, bu çılgınca isteğine erişebilmek için gerekli gücü insanlardan aldığı kurbanlarda bulan canlı, öfkeli bir puta, azgın bir canavara benziyor. Bunu anlamıyorum, o nedenle yaşamı sevmiyorum... İnsanlarda güzellik denen şey bulunmazsa, insanlar güçsüz ve zavallıysa, bütün istekleri herkesin eşit biçimde tok, eşit biçimde bilgili olmasından öteye geçemiyorsa nasıl sevebilirim yaşamı? Ayrıca benim için bir anlamı da yok! İnancım şu ki, insanlar yaşamı kavramaya çalıştıkça, akılları her şeye erdikçe yaşamları acılaşacak... Mutluluk ancak geçmişte olasıydı. Çünkü o zamanlar yaşam daha parlak, insanlar daha güçlü, üzerlerindeki giysiler daha göz alıcıydı. Oysa şimdi güz havası gibi herkesin sırtında aynı renk giysiler var... Siz bundan ne bekleyebilirsiniz? Bana sorarsanız insanlık daha ilerki yaşamında hem kendi içinde, hem de çevresinde daha çok pislikle, daha çok bayağılıkla, daha çok kabalıkla, iğrençlikle karşılaşacak. Bunlarla karşılaştıkça iyiyi, güzeli, temizi arayacak hep... Bu durumda mutluluk bulunabilir mi? Ekkleziast ne diyor? «Bilinç arttıkça üzüntü de artar», değil mi?.. Şebuyev yaşamın güzel olduğunu söylüyor. Tanımıyor yaşamı, gözleri onunla kamaşmış!.

— Bana kalırsa yaşamı tanıması gereken biri varsa o da Akim Andreyeviç'tir.

— Nedir yaşam? Benim izlenimlerimin toplamından fazla bir şey mi?

Malinin böyle diyerek ayağa fırladı, odanın içinde gezinmeye başladı. Üzüntüsünün arttığı belliydi. Gözlerinin üstüne düşen saçlarını geriye atarak konuşmasını sürdürdü:

— Şebuyev, elindeki bir dilim ekmeği arkadaşıyla paylaşan bir dilenci öyküsü anlatarak insanların iyi yürekli, yaşamın güzel olduğunu haykırmıştı. Ben onun gibi haykırmayacağım. Çünkü bu iki dilenci bence biraz ekmek yemiş, ama gene de aç iki insandan başkası değildir... Kirmalov, çevresinde bir yığın aç insan gördükçe yiyip içmekten utandığını söylüyor... Bence gülünç bir utanma duygusu bu. Hreptov'un düşüncesi de bir başka: İşçiler bir derneğin çatısı altında birleşirlerse yeryüzü güllük-gülistanlık olurmuş... Ben işçilerin de bütün insanlar gibi aklın kavrayamadığı, gerçekdışı bir topluluk, bir canlılar yığını olduğunu düşünüyorum. Benim tanıdığım bir insan var, o da nasıl yaşanması gerektiğini sordukça yaşanmaya değer bir şey bulamayan kendimim.

Malinin böyle söyleyerek sustu, gidip pencerenin yanındaki sandalyeye çöktü, başını pencereden dışarı çıkardı. Yumuşak, okşayıcı sesiyle Varvara Vasilyevna'nın konuşması duyuluyordu şimdi:

— Benim sizler gibi derin konular üstüne konuşamadığımı biliyorsunuz... Bu çeşit konular beni hiçbir bakımdan ilgilendirmiyor... Hele bir zamanlar bunların insana bütünüyle yabancı,

güzellik için onun tarafından uydurulmuş, hatta edilgenliğini haklı göstermeye yarayan bir çabanın ürünü olduğunu düşünürdüm. Ama şimdi böyle düşünmüyorum... Bilgece konuşmalar hem yaşamı güzelleştirdiği, hem de derine dalındıkça yaratıcı olduğu için gerçekten gereklidir... Benim inancıma göre insanoğlu mutlu olabilir, görevim onların mutluluğu için çalışmaktır. Ayrıca çalışmaktan hoşlanıyorum. Başka türlü nasıl yaşardım, orasını bilemem... Lise öğrencilerine Rus tarihi üstüne ders vermek, pazar günleri ise işçilere insan vücudunun yapısını anlatmak hoşuma gidiyor. Bu insanların, gözleri ışıl ışıl, sormak, öğrenmek isteyen bakışlarla karşımda oturduklarını gördükçe çocukça bir sevinç duyuyorum. Bir gün gelecek, bu sözler şimdilik göremedikleri bir nice şeyi görecektir... Bu insanların kitap okumaktan daha büyük bir zevk alacaklarına inanıyorum. Benim müzik dinlerken duyduğum şeyleri onlar okurken duyacaklar... Ne güzel, değil mi? Belki de benim sevincim, arkadaşıyla bir dilim ekmeğini paylaşan dilencinin sevincidir. Bir sevinç olması bile benim bu duyguya değer vermeme yeter! Sevinci tatmak içinse vermeyeceğim şey yok gibidir. Karşınızdaki böyle bir insan işte!

Malinin sandalyeden yüzü solgun, üzüntülü kalktı. Gözleri alev alev yanıyordu.

— Ne kadar yalın, ne kadar kendinizsiniz! Benim de... sizin için vermeyeceğim şey yoktur!

Kadın da çok üzgündü.

— Hayır, siz her şeyinizi veremezsiniz...

Adam ona doğru atıldı... Tam o sırada kapının arkasından bir ses duyuldu:

— Girebilir miyim?

Ve daha yanıt almadan içeriye Tatyana Nikolayevna daldı. Yüzü parlıyor; ya yorgunluktan, ya da heyecandan sık sık soluk alıyordu. İçeriye girer girmez heyecanla, çabuk çabuk şunları söyledi:

— Varenka, Varenka! Aa, kimi görüyorum!.. Pavel İvanoviç, az önce size uğramıştım... sizi arıyordum. Ah, sevgili Pavel İvanoviç, ne sevindim ,bilseniz! Varenka, bu ne gülünç, saçma sapan bir adam!

Varvara Vasilyevna yaşlı kadını belinden sarılarak kucakladı ,oturması için gülümseyerek divana doğru sürükledi.

— Kimmiş bu adam?

Yüzünün heyecandan ileri gelen solgunluğu geçmemiş olan Malinin;

— Benden mi söz ediyorsunuz? diye sordu şaşırmış bir halde.

— Varenka, dur, beni sürükleme! Şimdi hepsini anlatacağım... sırayla... Pavel İvanoviç, bende öyle güzel bir şiir var ki!

Tatyana Nikolayevna böyle diyerek odada koşturmaya başladı. Aynı görüntü aynaya da düştüğü için odanın içerisi birdenbire canlanmıştı. Varvara Vasilyevna gülmeye başladı.

— Şiiri kendiniz mi yazdınız?

— Durun da oturayım biraz!

Tatyana Nikolayevna bir kuş çevikliğiyle divanın üstüne sıçradı, nereden çıkardıysa gri bir kağıt parçası çıkardı, bunu başının üstünde sallamaya başladı.

— Gördünüz mü? İşte şiir diye buna derler!

Malinin sinirli sinirli güldü.

— Gene mi bir Koltsov?

Tatyana Nikolayevna'nın zayıf yönlerinden biri de Koltsovlar bulmaya düşkün olmasıydı. Yılda onlardan en azından on tane bulur, buldukları da gerçekten şiir yazarlardı. Bu insanları nasıl bulduğunu yalnız kendisi bilirdi, fakat eline geçirdiği gençlerden biri gider öbürü gelirdi. Her seferinde, halkın arasından çıkma bir ozandır diye göklere yükselttiği delikanlıyı yedirir-içirir, giydirir, okuma-yazma öğretir, kısacası her bakımdan şımartırdı. Kadıncağızın şımarttığı, öve öve göklere çıkardığı genç çoğu kez kendini bir şey sanıp burnu Kaf dağına kalkar; yağmur sularının kabarttığı mantarlar gibi böbürlenip şişinmeye başlayarak, okuma, çalışma isteklerini yitirmekten başka şiir yazmayı da bırakırdı. Tatyana Nikolayevna'nın evinde kaldığı sürece yaptığı bütün iş yiyip içmek, uyumak, bunlardan artakalan zamanlarda ise yaşlı kadının, kendisi de bir ozan olan hizmetçisi Jenya ile gönül eğlendirmek olurdu. Ozan arayıcısı kadın, bulduğu ozanın yeteneğinin, evinde yediği ekmeklerden yağ bağladığına iyice inanınca üzüntüsünden ne yapacağını şaşırır;

— Ah, onu kendi elimle ben bozdum! Yazık oldu delikanlıya! diye sızlanırdı.

Bu kendi yetişmelerden biri kadının dolabını kırmış, gümüş bir bardak altlığı ile kocasından kalma madalyaları çalmıştı. Seyrek de olsa evine aldığı halk ozanlarından sağlam kişilerin çıktığı oluyordu. Bunlar sonunda şiir yazmasa da Rus edebiyatının bundan dolayı kayba uğradığı söylenmese de, bundan asıl kazançlı çıkan yaşamın kendisiydi. Çünkü inançları sağlam, gerçekleri arama yolunda inatla yürüyen insanların sa-

yısı böylece biraz daha artmış olurdu. Artık Tatyana Nikolayevna çok mutludur, sevinç göz yaşlarını tutamaz... Gene de düş kırıklığına uğradığı ozanların sözü edilince kızar, sinirlenirdi. Şimdi de öyle, Pavel İvanoviç aynı konuya dokununca sinirleri hemen ayağa kalktı, pek hızlı işleyen dilini çalıştırmaya başladı:

— Şunun söylediğine bakın! «Gene mi bir Koltsov»muş! Ben de diyorum ki, Koltsov'dan da üstün! Dahasını isterseniz onu da söyleyeyim! Lirizminizle, kötümserliğinizle, güneşin doğuşuyla, batışıyla, hayal dünyanızla, iç aleminizin renkleriyle ve bunun gibi göz boyayıcı bir nice yaldızınızla siz bile onun dengi olamazsınız! Nasıl, beğendiniz mi? Ne yapalım, kendiniz istediniz! Siz... siz yaşama yabancı bir insansınız!

Varvara Vasilyevna, yaşlı kadına yaklaştı, elini omzuna koyarak onu yatıştırmaya çalıştı.

— Sevgili Tatyanoçka, bu denli katı yürekli olmayın!

— «Gene mi Koltsov» diye neden alay ediyor o da? Düş kırıklığının tadını şiirlerinde anlatan kendisi... çünkü düş kırıklığına uğramaktan hoşlanıyor. Ama ben zevk almıyorum!

Malinin altta kalmadı.

— Siz de kendinizi düşlere fazlaca kaptırmışsınız, dedi alçak sesle.

— Olsun! Bir kere girdim bu işlere, düşünceye değin yürüyeceğim! Düşersem ilerde mezara düşerim... ona da daha çok zaman var! Kötümserlere inat uzun yıllar yaşamak ve Şebuyev'le birlikte «Yaşam güzeldir!» diye bağırmak istiyorum. Alın, bu da benden!

— Hadi, okuyun şu şiiri! diye araya girdi Varvara Vasilyevna.

— Durun biraz! Önce olanları anlatayım... Dün pazardan geçiyordum. Et aldım, sebze aldım; elimde sepet, götürüyorum... Birden arkamdan biri; «Hanımefendi, sepetinizi verin, ben taşıyayım!» dedi. Döndüm baktım, bir genç... Üstü-başı dökülüyor, cılız mı cılız, dizleri dışarı fırlamış, gözleri iri iri, yüzü kir içinde... Dedim ya, gözleri şöyle kocaman kocaman, sanki yüzünün yarısını kaplamış! Tam bir mujik gözü, sevimli, yalın; bakışları insanın içine işliyor... Bunun üzerine sordum: «Kimsin sen? Ne diye bu durumlara düştün? Aç mısın, tok musun? Nereden geliyorsun?» Az sonra anladım ki...

Tatyana Nikolayevna'nın göz kapakları kızardı, o pek canlı gözlerinden iri iri yaşlar dökülmeye başladı. Dökülen yaşlar yüzünün kırışıkları arasından sızarak akıyor, bundan dolayı buruşuk yüzü daha sevinçli, parıltılı bir hal alıyordu.

— Viyatka'dan kalkmış, Moskova'da okumak için yollara düşmüş. On sekiz yaşındaymış, çiftçi derneğinin okuluna gitmiş köyündeyken... Üç aydır yollardaymış. Üstü-başı yırtık, karnı aç, yollar kar, çamur... Önüne çıkan köylerden ekmek dilene dilene gelmiş... Köyündeyken de okula kaçarak gitmiş, annesi-babası okumasını istememişler... Ne dövmedikleri kalmış, ne sövmedikleri... Delikanlı, "Ziyanı yok, dövdüler ama ben okulumu bırakmadım. Biliyordum, karşıma birinin çıkacağını, elimden tutup bana yardım edeceğini biliyordum!" dedi. Anlıyor musunuz, biliyormuş? Birinin ona yardım edeceğini bili-

yürümüş! Bu, insana inancın ta kendisidir! Ne büyük bir inanç, değil mi? İyi anlayın, bunu iyice düşünün! Viyatka'dan Moskova'ya bir genç yollara düşmüş, karlı, çamurlu yollardan, ormanlardan yayan yapıldak aylarca yürümüş... Karnı aç, yarı çıplak, öğrenmek isteğiyle yana yakıla. Hem yürümüş, hem de onu birinin beklediğine, ona yardım edeceğine inanmış. Anlıyor musunuz, çocukcağız [illegible] inanmış?

Varvara Vasilyevna yaşlı kadının dağınık, kırlaşmış saçlarını o güzel eliyle ve sevgiyle okşayarak;

— Tatyanoçka, heyecanlanmayı bırakın! dedi:

— Yaşamanın en büyük tadı bu heyecandadır. Varenka! Ben bu heyecanı su içer gibi yudum yudum içiyorum, sen de bana kalkmış, "Heyecanlanmayı bırakın!" diyorsun. Ölüyken dirilen birini görür de heyecanlanmaz mı insan?.. Delikanlıyı yanıma aldım, adı Yakov'muş... Hamama gönderdim, güzelce giydirdim... Bu sabah kahvaltıda bana şu kirli ama sevimli kâğıdı verdi, "Bir şiir yazdım... Okur musunuz?" dedi. Şiiri aldım, okudum... Öptüm onu, masada ne varsa devirdim, tabakları, fincanları kırdım...

Bir yandan gülüyor, bir yandan da gözlerinden yaşlar fışkırıyordu. Kurşun kalemle boş yer bırakılmadan doldurulmuş, buruşuk bir kâğıdı eliyle düzelterek bağırdı:

— İşte şiir!

Işık sızmaz bir kuytuda
Doğdum ve büyüdüm...
Bir nice kötülük gördüm,
Nice gözyaşları döktüm!

Yürek sızılarıyla yaşadım,
Acı çektim, hep ışığa koştum,
Ama verdiğim savaşlarda
Ne yoruldum, ne düştüm...

Şimdi de istiyorum
Kardeşlerime yardım etmek,
Çünkü kopkoyu bir gece
Onları sarmış sarmalamış.

Eksiklikler ve yokluk
Yaşamlarını yaşanmaz kılmış,
Oysa hiçbiri bilmiyor,
Şu dünya ne kadar büyük!

İnsanlar ne kadar iyi,
Halkımız ne kadar ulu,
Ve çevrede her şey
Işığa, gerçeğe ne hızla koşuyor!

Ey mutsuz halkım!
Bu bitmez savaşta
Daha ne kadar didinecek,
Ne kadar yorulacaksın?

İçinde gizli yatan
Bir nice gücün vardır!
Ve ne yazık ki uyuyor
Tüm tutkulu isteklerin! (*)

(*) Bu şiiri Nijegorod ili topraklarında yaşayan ve çiftçi derneği okulunda okuyan 18 yaşında Novikov adında bir delikanlı yazmıştır. Novikov bir çiftlikte bahçıvan olarak çalışmaktadır. (Yazarın notu)

Heyecandan bitkin düşen Tatyana Nikolayevna sessizce elini indirdi. Ne diyecek diye Varvara Vasilyevna'nın gözlerinin içine bakıyor, kıpırdamadan bekliyordu.

Malinin yaşlı kadına usulca yaklaştı, elindeki kâğıdı aldı, iri iri harflerle yazılmış şiire göz gezdirmeye başladı. Az sonra dudaklarına ne anlama geldiği belli olmayan bir gülümseme yayıldı, yüzünde ise şaşırmış gibi bir anlatım belirdi. Varvara Vasilyevna kalkıp Bayan Liyabova'nın yanına oturdu, ellerini ellerinin içine alarak şöyle dedi:

— Şiir çok hoşuma gitti. Sanki "Yeryüzü ne kadar geniş! İnsanlar ne kadar iyi!" der gibi bir havası var.

Tatyana Nikolayevna kendine gelerek sevinçle silkindi.

— Ne dersin, bu sefer gerçek ozanı buldum mu? Bana sorarsan, bulduğumu sanıyorum. Çocukça şen çığlıklar işitiyorum sözcükler arasında... Sarı saçlı ufacık bir çocuk koyu bir karanlık içinde büyümüş büyümüş de sonra ışığın çekiciliğine kapılarak oralardan kaçmış sanki... Işığı görünce attığı ilk sevinç çığlığı "Ah, ne güzel dünya!" oluyor. Hemen peşinden geride, karanlıklar içinde yokluğun, açlığın kasıp kavurduğu başka sarı saçlı çocukların kaldığını anımsayarak büyük bir üzüntüye kapılıyor. Sevindiği sırada bile başkalarını düşünmek ne güzel, değil mi?

— Tatyonoçka, artık bu çocuğu övgülerinizle şımartmazsınız, olur mu?

— Hayır, hayır!.. Hatta onu evime de almayacağım! Yüreğim sızlasa bile almayacağım

bu sefer.. E, Pavel İvanoviç, siz ne diyorsunuz? Beğendiniz mi? Çocuğun yeteneği var mı?

— Birden söylemek zor... Beceriksizce yazılmış bir şiir... gene de bir şeyler var, denilebilir...

Malinin bu gelişigüzel söylenmiş, kararsız sözlerden sonra birden kâğıdı avucunun içinde sıktı, Varvara Vasilyevna'ya döndü:

— Genç ozana çok acıyorum! Neden derseniz, bu çocuk okudukça gözleri açılacak, yeryüzünün sandığı kadar geniş olmadığını görecek... Çok geçmeden insanların o denli iyi olmadıklarını, kimsenin ışığa, gerçeğe doğru hızla koşmadığını anlayacak... Zamanla aydınlarımızı tanıyacak, önce bu topluluğun kendisine yabancı olduğunu hissederken bir süre sonra aydınların da elinden hiçbir şey gelmediğini, kendisine çelişkili kuramlardan, varsayımlardan başka bir şey veremediğini görecek... İşte o zaman "Gerçek nerede?" diye sormaya başlayacak kendi kendine.

Tatyana Nikolayevna söylev verir gibi sesini yükseltti birden:

— Bırakın sorsun, bırakın her şeyi gerçek yüzüyle görsün! Acı çekmesine gelince, çeksin o acıyı da! İnsan acı çekerse ne olur? Dostoyevski sürgünde acı çekti ama sonunda "Ölüler Evi"ni yazdı. Daha birçokları çektikleri acılarla yaşamlarını güzelleştirdiler... Kömür bile için-den elmas çıkarken acı duymuştur!

— Yaşam denen canavara bir kurban daha mı hazırlamak istiyorsunuz? Peki... Kurbanlarla o canavarı doyuracağınızı sanıyorsanız aldanıyorsunuz!

Liyanova öfkeyle bağırdı:

— Ne dersiniz, bir tabanca armağan edeyim mi size?

— Zahmet etmeyin, ben kendim bulurum... Benim şu sorumu yanıtlayınız: Yaşam insanları yuttukça bundan kazançlı çıkacak olan kim?

Varvara Vasilyevna ciddi, sakin bir tavırla;

— Yaşam! diye karşılık verdi.

Bayan Liyahova başıyla onaylayarak;

— Evet, yaşam! Çünkü böylece çokyönlülüğü artacak, daha ilginç, daha hızlı bir görünüm kazanacak! diye haykırdı.

Malinin hafifçe güldü..

— Size bu hastalık Şebuyev'den geçmiş, yaşamdan başka söz bilmiyorsunuz.

— Şebuyev'den geçmişse ne olmuş? Akim Andreyeviç yaşamı sevmek gerektiğini söylüyor, bunda da yerden göğe kadar hakkı var.

— Şebuyev'in sevilmesi gerektiğini söylediği yaşam nasıl bir şey, söyler misiniz?

Yaşlı kadın ayağa fırladı, sesi titreyerek şunları söyledi:

— Bilmiyorum... Ben elli yaşına gelmiş bir kadınım ve ömür boyu acı çektim. Yaşadığım acılı dakikaları, saatleri, günleri, hatta yılları bir bilseniz! Kızımın ölümü... kocamı yitirişim... oğlumun... canım oğlumun hapsedilmesi, sonra ölümü! Ben gene de elli yıl, yüz yıl daha yaşamaya ve iki kat acı çekmeye hazırım! Eğer canlılığını yitirmiş kanımla inandığım şeyleri güzelleştireceğimi bilsem hemen şu anda ölebilirim!

Malinin, odanın ortasında dikilerek bunları söyleyen yaşlı kadının gözlerinin parlamasından, buruşuk yüzünün titremesinden ,gerektiğin-

de ölüme gerçekten hazır olduğunu görmüştü... Ona bakarken susuyordu.

— E, ne diyorsunuz? diye sordu Varvara Vasilyevna.

Böyle diyerek, karşısında fidan boylu genç bir kız gibi dimdik duran Tatyanoçka'sına sevgiyle, övünçle baktı. Malinin omuz silkti.

— Ne diyebilirim ki? Biliyor musunuz, kimi zaman düşünüyorum da, kahramanla köle arasında büyük bir benzerlik var gibime geliyor... İnsanları hareket ettiren yaylar aslında hep aynı olup, esneklikleri ve kasılma ritimleri kişiden kişiye değişmektedir, hepsi o kadar.

Malinin'in bu sözlerine Tatyana Nikolayevna karşılık verdi.

— Ah, benim o konulara aklım ermez! Şimdi kahramanlık nedir, diye kafa yoracak durumda değilim... ama, Pavel İvanoviç, sizinle Surkov, hani şu manen çökmüş genç arasında birçok ortak nokta bulunduğunu hissediyorum... Ha, aklıma gelmişken söyleyeyim, Varenka, senin şu yetenekli dostun Vladimir İlyiç Surkov içmeye başlamış... Nasıl, buna ne diyeceksin?

— Evet, çok içiyor, diye onayladı Malinin de.

Varvara Vasilyevna kaşlarını çattı, suskun suskun odada gezinmeye başladı. Malinin pencereye bakıyordu.

— İnsanlar tuhaf, zamanı anlamak güç, dedi düşünceli bir tavırla.

Bahçede leylak ağacının yaprakları titreşiyordu. Yaşlı ıhlamurların ve tek başına duran akçaağacın tepelerine akşamın kızıllığı vurmuştu.

— Nedense Vladimir İlyiç'e fazla acımıyo-

rum. İçer, içer, ne yapalım? Kirmalov da içmiyor mu?

Varvara Vasilyevna'nın bu sözleri üzerine Tatyana Nikolayevna;

— Ah, o başka! dedi yüksek sesle. Onun özel bir durumu var. İçtiği zaman bunun ona yakıştığını görürsünüz... Nasıl da ateşlidir, bilmez misiniz?

Malinin kadınlara baktı, güldü. Liyubimova dayanamadı.

— Niçin gülüyorsunuz, Pavel İvanoviç? İçki Kirmalov'un kanına girecek, onu biliyorum... Ama onun imrenilesi bir yaşantısı var! Tüm arkadaşları, hani şu kilise şarkıcıları, işçiler, baldırı çıplaklar onu çok seviyorlar. Kirmalov onlara şarkı söyler, kitap okur, kendi deyimiyle adamları kederin içine gömer... Kirmalov'un adı onların yanında Yegori Golovniya'dır, onu can kulağıyla dinlerler, birlikte kederlenirler, Kirmalov'un etkisiyle heyecan iyice artınca Filip Nikolayeviç Hreptov çıkagelir.

— Ve yanında evrensel bir ilaç karışımı olan her derde deva ekonomi politikası derslerini getirir, diye sürdürdü konuşmayı Malinin.

Varvara Vasilyevna adama ciddi ciddi baktı.

— Olsun, bu adamların ayağa kalkmış heyecanlarını işe yarar bir hale getiriyor, bilgilerini yöntemli bir biçimde geliştiriyor ya, siz ona bakın!

— Artık böyle şeyler söylemeyin, Varvara Vasilyevna! Ağzınızdan bu çeşit sözler işittikçe yüreğim sızlıyor. Sizin gibi güzel, sizin gibi...

Bayan Liyubimova;

— Pavel İvanoviç, yeter! diyerek kesti Malinin'in konuşmasını.

— Peki, susuyorum... Kirmalov'dan söz ederken aklınızdan neler geçtiğini biliyorum. "İnsanlar vardır, kendilerini içkiye vermemişlerdir ama kimseye bir şey öğretmezler, üstelik hep "Neden? Neden?" diye sorup dururlar." diye düşündünüz. Evet ,vardır öyle insanlar. Belki de böyleleri gerçekten yaşama yabancı... kimsenin bir işine yaramaz... zayıf varlıklardır. Ama onlarda inananların katılığını bulamazsınız.

Malinin'in yüzü titredi, sarardı. Kadınlara aceleyle veda edip sessizce dışarı çıktı. Varvara Vasilyevna konuğuna hiçbir şey söylemedi. Adam çıkınca Liyahova bağırdı:

— Varenka, sen de çok katı davrandın... Hiç öyle yapılır mı?

— Tatyanoçka! Ona tabanca armağan etme önerisini siz yaptınız. Sonra yaşama yabancı olduğu sözünü söyleyen de sizsiniz...

— Gerçekten bunları ben mi söyledim? Evet, haklısın... Ah, ben ne bunak karıyım! Büyük bir kabalık, doğrusu...

Tatyana Nikolayevna heyecandan kızarmış, suçlu gözlerle Liyubimova'ya baktı.

— Şimdi ben ne yapayım, Varenka? Özür mü dilesem?.. Ah, Tanrım!

Varvara Vasilyevna kollarını göğsünün üzerinde çapraz yapmış, dalgın, somurtkan, suskun; odanın içinde bir ileri, bir geri gezinip duruyordu.

— Ha, Varenka, ne diyorsun?

— BİTTİ —